

Kulturarv ytterst i Bodøs kystlandskap

Dokumentasjon av kulturhistorien på Givær

Kulturarv ytterst i Bodøs kystlandskap

Dokumentasjon av kulturhistorien på Givær

Oppdragsgiver

Salten lokallag av Fortidsminneforeningen

Prosjektfinansiering

Bygningsvernprosjektet Bodø kommune, Fortidsminneforeningen, Sparebankstiftelsen, Nordlandsmuseet

Prosjektledelse

Salten lokallag av Fortidsminneforeningen

Redaktør

Arnstein Brekke, Ewa Juneborg

Forfatterne

Steinar Aas, Thomas Andersen, Reidar Bertelsen, Arnstein Brekke, Alan Hutchinson, Gisle Jakhelln, Ewa Juneborg, Wilhelm Karlsen

Tegninger

Gisle Jakhelln, Kristin Melkild Avset.

Fotografier

Forfatterne til angjeldende artikkel (om ikke andre er nevnt)

Illustrasjoner

Katja Meissner, Byggkult (om ikke andre er nevnt)

Bakgrunnskart: Open Street Map, 2019

Layout

Katja Meissner, Byggkult

Utgitt: 2019

ISBN: 978-82-691844-0-2

Innhold

Gisle Jakhelln	
Innledning.....	5
Arnstein Brekke	
Kulturarv og framtid ytterst i Bodøs kystlandskap.....	6
Steinar Aas, Wilhelm Karlsen	
Giværs bosettings- og kulturhistorie	8
Alan Hutchinson	
Givær – historien om et fiskevær	10
Arnstein Brekke	
Saltseien – tradisjon og framtid	20
Thomas Andersen	
Dunsanking på Givær	24
Thomas Andersen	
E-hus på Givær	28
Reidar Bertelsen	
Arkeologisk befarings på Givær i 2015 og 2016	46
Ewa Juneborg, Arnstein Brekke	
Kulturhistorisk kartlegging og vurdering av bygninger	60
Arnstein Brekke	
Potensial for kulturhistorisk formidling.....	144
Gisle Jakhelln, Kristin M. Avset	
Tegninger og oppmålinger.....	149
Forfatteropplysninger	184
Vedlegg: "Vedr. intervju med Sven og Sigurd Sivertsen"	186

Innledning

Av Gisle Jakhelln

Leder Antikvarisk utvalg, Salten lokallag av Fortidsminneforeningen

Fortidsminneforeningen Nordland avdeling har i mange år hatt stor interesse for Givær med sin unike kulturhistorie. Sammen med Rorbuforeningen og Alf Sivertsen bisto Fortidsminneforeningen i 1978-88 ved istandsetting og innredning av Arnebua til et sted hvor besøkende kunne overnatte. Dette ble også fulgt opp i de siste arbeidene på Arnebua i 2002.

«Givær-prosjektet» fikk i 2011 gjennom Fortidsminneforeningen sentralt en 3-årig støttegave fra Sparebankstiftelsen DNB NOR. Formålet var «byggningsvern for mange» gjennom informasjon og fysisk istandsettelse. Et uttalt ønske fra Fortidsminneforeningen Nordland avdeling var å sikre den unike kulturarven og på sikt etablere en bevaringsplan for Givær. Registrering av kulturminnene inngår som et vesentlig element i dette.

I sammenheng med Fortidsminneforeningens ønske i å støtte Giværfolket har Fortidsminneforeningen fått utarbeidet et skisseprosjekt for ny molo for å bedre havneforholdene. Dette skisseprosjektet er utarbeidet med støtte fra Riksantikvaren i 2014. Riksantikvarens støtte understreker at bevaring av Givær-kulturen anses som svært viktig.

Registreringsarbeidene ble gjort frem til 2016. Tilskudd fra Bodø kommune i 2018 har nu gjort det mulig å bearbeide og presentere arbeidet for denne rapporten.

Denne foreliggende rapporten om kulturarven på Givær gir et nødvendig og godt grunnlag for det videre arbeidet med å ivareta kulturen her, både den immaterielle og den materielle kulturarven, og støtter Giværfolket i at de fortsatt kan bo på Givær. Samarbeidet med Giværfolket i disse arbeidene er helt avgjørende for et godt resultat.

Det har vært en udelt glede å delta i dette fra Fortidsminneforeningens side.

En stor takk til Arnstein Brekke og Ewa Juneborg for det store arbeidet med denne rapporten. Takk også til prosjektgruppen som består av

- Olaug Olsen, Givær
- Sølvi Sivertsen, Givær
- Steinar Aas, Fortidsminneforeningen og Nord Universitet
- Alan Hutchinson, Nord Universitet
- Wilhelm Karlsen, Nord Universitet
- Arnstein Brekke, Fortidsminneforeningen
- Gisle Jakhelln, Fortidsminneforeningen, koordinerende sekretær

Kulturarv og framtid ytterst i Bodøs kystlandskap

Av Arnstein Brekke

Formålet med denne rapporten og arbeidet som ligger bak er å kartlegge ressurser og bidra til en framtid for Givær og kulturarven der.

Historisk har Giværs ressurser hatt betydning for bosetting og kultur, for bosatte i fiskeværet og i Salten for øvrig. Kanskje kan Giværs kulturarv være en ressurs ikke bare for Givær men for et større publikum. Givær er en fortelling om møtet mellom det tradisjonelle og det moderne, om hvordan vi forstår og håndterer spørsmål om kulturarv, regional utvikling, bærekraft og klima. I Givær møtes alle disse trådene. Givær kan være både museum og laboratorium.

Vi har valgt å fokusere på ulike kartlegginger og delfortellinger som alle gir et bilde av Giværs historie, betydning og muligheter:

- Steinar Aas og Wilhelm J. Karlsen presenterer perspektiv på Giværs historie, og refererer intervjuer gjort i Givær for dette prosjektet.
- Reidar Bertelsen har foretatt den første arkeologiske befaringen i Givær, og forteller om observasjoner av kulturminner fra jernalderen og framover.
- Alan Hutchinson presenterer Giværs historie som fiskevær og allmenning.
- Arnstein Brekke gir smakebiter på saltseiens kulturhistorie og muligheter for framtidig bruk.
- Thomas Andersen presenterer Giværs tradisjonsrike dun-kultur, med basis i intervju med tre giværingar.
- Ewa Juneborg og Arnstein Brekke har gjennomført den første systematiske kulturhistoriske kartleggingen av bebyggelsen på Givær.
- Gisle Jakhelln og Kristin Melkild Avset har foretatt oppmålinger av utvalgte bygninger, tegningene er trykt i rapporten.
- Arnstein Brekke drøfter potensialet for kulturhistorisk formidling på Givær.

Givær - ytterst i Bodøs kystlandskap. Bakgrunnskart: Google Satellite, 2019

Giværs bosettings- og kulturhistorie

Av Steinar Aas og Wilhelm Karlsen

Denne delrapporten legger vekt på elementene i bosettings- og kulturhistorien som særkjenner øygruppen og som kan være bæreelementer i formidling av øygruppens historie og opplevelse av øysamfunnet. Det dreier seg om øygruppens rolle som fiskevær og bakgrunnen for at øysamfunnet fremdeles er livskraftig den dag i dag. Hovedmomenter:

- Øygruppen har en lang bosettingshistorie, jamfør den arkeologiske undersøkelsen. I skriftlige kilder nevnes imidlertid bosetting på øygruppen først i begynnelsen av 1600-tallet. Med det vi ellers vet om denne tidsperioden fra andre undersøkelser fra middelalderen tyder mye på at det ikke var noen bosetting på øygruppen senest i perioden etter svartedauden. Fram til begynnelsen av 1900-tallet var gården delt i to bruk. I 1900 bodde 26 personer på Givær i seks familier. Deretter har det ene bruket blitt delt i til sammen åtte bruksnummer hvorav sju er eller har vært bebodd – det ene som bemannet fyr. I 2010 var det 18 fastboende på Givær.
- Næringsgrunnlaget på Givær har vært jordbruk og fiske, slik det ellers har vært i regionen fram mot 1960-tallet. Langt ute i havet har Givær gode forutsetninger for heimefiske, med kort veg til det viktige sesongfiskeriet både på Lofoten, men etterhvert også andre steder. Forutsetningene for jordbruk er mindre gode, med skrinn, dog frostsikker, jord. Likevel har øyboere holdt kyr og sauer, som har vært fraktet omkring blant holmene på sommerbeite. En spesiell attåtning har vært knyttet til øygruppens stilling som egg- og dunvær.

Foto: Ewa Juneborg, 2013.

- Samtidig har øygruppen hatt en lang historie som fiskevær for saltværing, særlig fra de indre bygder i Salten. Denne bruken nevnes i et dokument fra 1400-tallet. Helt fram til andre verdenskrig dro saltværing til Givær på sommeren (i juni/juli) på seifiske. Til denne aktiviteten knyttes det særegne konserveringsformer og matretter, nemlig den særegne varianten saltsei. I tillegg har dette avstedkommet et eget rorbummiljø på øyene.
- Givær er et lite samfunn, fjernt fra distriktets sentrum – Bodø by. Øysamfunnets overlevelse i moderne tid knyttes på den ene siden til anstrengelsene for å imøtekomme modernitetens krav - anløpssted for dampskipsruten fra 1908, motorisering av fiskeflåten i 1910-årene, poståpneri fra 1911, skolekrets omtrent samtidig, telefon 1928, elektrisk strøm fra 1957, nytt kaianlegg 1978 i sammenheng med innføring av hurtigbåter, og på den andre siden – som nok var en forutsetning for det første - til samholdet i øysamfunnet. Dette legemliggjøres av foreningsaktivitet i det lille samfunnet: Givær Kvindeforening fra 1891, Sangkorret i 1920, Ungdomslaget Syvstjernen fra 1929 med ungdomshus bygd i 1932, Givær Fiskarlag 1938. En vekkelse som blomstret i Bodø-distriktet i 1933-34 nådde også Givær, og ungdomslaget ble omdøpt til Givær IUF og ungdomshuset ble omskapt til bedehus. Nettopp denne forutsetning for øysamfunnets overlevelse innbyr til nærmere studie.
- Givær er fortsatt et livskraftig samfunn med utgangspunkt i en videreføring av en næringstilpasning basert på jordbruk og fiske. De nye hurtigbåtrutene mellom øyene i Væran og Bodø by gjør det dessuten mulig å opprettholde arbeidspendling og andre viktig reiser mellom sentrum og omland. Sykehusbesøk, handleturer og andre viktige oppgaver kan lett ordnes fra Givær i dag. Hurtigbåten gjør det også mulig å bruke naboværet Helligvær som skolesenter. Her fins barnehage, SFO og skole. I en egen undersøkelse, trykt som vedlegg til rapporten, har de nyere generasjonenes livserfaringer og -tilpasninger blitt kartlagt for å belyse hvordan øysamfunnet har tilpasset seg den nye situasjonen med nye forventninger og krav.

Givær – historien om et fiskevær

Av Alan Hutchinson

En kulturhistorisk karakteristikk ved Givær er øygruppens rolle som fiskevær for et større omland. Dette er ikke unikt: Det finnes flere øyer og øysamfunn langs Nordlands kyst som har spilt en slik rolle. Ikke desto mindre, Giværs historie illustrerer svært godt det symbiotiske forholdet mellom en ytre øybosetting og indre fjord- og dalbygder i et samfunn hvis økonomi er basert på både fiske og jordbruk. Rollen som fiskevær var uavhengig av en fast bosetting, men de fast bosatte dro fordeler av å ha fremmede fiskere som naboer over flere uker hvert år. Tilbud og salg av varer og tjenester til de tilreisende inngikk i øyboernes økonomiske strategier for å overleve på et slikt ugjestmildt sted. Til gjengjeld hadde fjordbøndene sikkert både ved til brensel og trevarer fra kjørel til båter og kanskje også varer som talg og skinn med seg for å bytte bort til øyboerne. Øyboerne dro til fjordbygdene etter endt seifiske med saltsei for bytte mot bjørkeved. Samtidig har seifisket som tradisjonelt trakk fiskerne fra indre Salten til Givær på forsommeren gitt et varig bidrag til kulturhistorien i Saltenbygdene med den særegne og karakteristiske tradisjonsretten saltsei. I denne artikkelen skal vi se nærmere på det samfunnsmessige grunnlaget for bruken av øyværet som et fiskevær, undersøke dets framvekst og sette endringer som kan observeres over tid inn i historisk kontekst.

Et situasjonsbilde av Givær som fiskevær

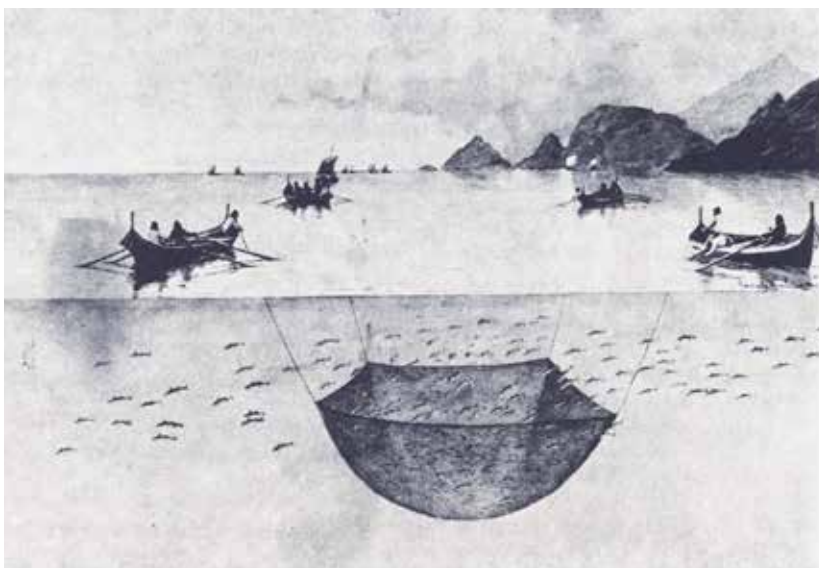
Midt på 1800-tallet fantes nærmere 50 rorbuer tilhørende eller bortleid til fiskere fra andre områder. Hver rorbu huset fire båtlag av tre personer. Det tilsier et tall på omkring 600 fremmede fiskere som under fiskeriene fikk husvære på øygruppa der det ellers bodde to familier med til sammen til enhver tid ti til tjue mennesker.

Det framgår av en oversikt fra 1879 at de aller fleste rorbueene var satt opp på Heimlandet. Det gjaldt da 23 av de 30 som fantes. Fire rorbuer var på Skjoldsholmen, to på Burøyholmen og en på Svinøyholmen. Det samme forholdet finner vi i en fortegnelse fra omkring 1906, da det fantes 16 rorbuer på øya. I denne siste listen er også oppført høvedsmenn i de andre båtlagene som delte rorbu. Ikke overraskende kommer høvedsmennene i båtlagene som delte naust fra nærliggende gårder i heimbygdene. Terje Gudbrandson antyder at enkelte gårder hadde en lang tradisjon i å reise til Givær, som kunne strekke seg tilbake til 1600-tallet. I en viss monn kan det hende. Gårdene Espenes, Klette, Fauske og Vatnet går igjen i listene både tidlig på 1600-tallet og 300 år seinere. Disse gårdene er imidlertid fraværende i de første listene fra tidlig på 1800-tallet. Det er også merkbart at det var fiskere fra gårder i nåværende

Fauske kommune som var i flertall tidlig på 1600-tallet, mens på 1800- og 1900-tallet kom de fleste fra gårder i Skjerstad, altså sørsiden av Skjerstadvfjorden. Likevel skal vi ikke overse tradisjon som en drivkraft, men kanskje innenfor et bygdelag heller enn på enkelte gårder. Det er slående at folk fra Gildeskål, nærmere bestemt Arnøya, var med i listene fra tidlig 1600-tallet og denne bygda er representert helt fram til 1862, dog da med folk fra fastlandet: Ertenvåg og seinere Eggesvik.

Rorbuene var dimensjonert etter båtlagene som trengtes å håndtere en søkkenot, også kalt synkenot, den spesielle nota som var utviklet nettopp med tanke på seifiske. Enkelte mener at nota ble oppfunnet i Salten, men andre har pekt på Sunnmøre der Strøm skrev om redskapet i sin topografiske beskrivelse fra 1760-årene.

En søkkenot var gjerne eid av fire parter, tilsvarende de fire båtlag som håndterte den. Nota var kvadratisk og litt poseformet. Størrelsen har nok variert: fra 20 opp til 50 meter i sidene. Som det vises i tegningen gikk det et tau fra hvert hjørne eller ”øyra” av nota til en båt. Nota ble sluppet ned på fiskegrunnen med en tau på 20 til 30 meter knyttet til hver øyra og når basen så eller regnet med at seistimen sto over nota drog man nota opp fortest råd var. Seien ble håvet fra nota opp i båtene. Under visse forhold var det tydelig hvor seien befant seg. Seien fulgte rødåta og når åten fløtt over grunnene viste stimen seg ved at fuglene gikk i havet etter fisken. Med en mer aktiv bruk av nota ble den holdt i strekk mens strømmen drog den under seistimen.

Synkenotfiske etter sei i Nord-Norge. Tegning av [Lauritz Haaland](#) (1855-1938): Wikipedia

En beretning fra tida omkring 1900 forteller at saltværingenes tilkomst til øyene fra midten av mai var et sikkert vårtegn. Det mintes om opp til 30 notlag som drev fiske på Sørboen sør fra Tennholmen, ca 10 km. vest fra været. Fiskerne dro ut om ettermiddagen og returnerte fullastet tidlig om morgenen. Etter at all fisk var sløyd og saltet eller hengt var det ikke mange timer til søvn før de rodde ut igjen.

Historien om fiskeriene ved Givær

Det framgår av et bruddstykke av noe som kan ha vært en lovbok at Givær allerede på 1400-tallet var et oppholdssted for fiskere fra Salten. Trolig brukte fiskerne øyene til både skreifiske om våren og seifiske om sommeren. Midtaldernes lover var basert på sedvane og peker dermed på rettsforhold med lange historiske røtter. Det er all grunn til å tro at øyene med de rike fiskegrunnene omkring ble benyttet av tilreisende fiskere i førhistorisk tid. Under jernalderens høvdingesamfunn vil de ha inngått som ledd i høvdingenes "redistributive" økonomi, der høvdingen sørget for ressursbruk og anvendelse over hele sitt rike. Den antatte lovboken omtaler Givær som en "allmenning" for Salten. Det er en status som må ha blitt tilført øyene i sammenheng med overgangen fra høvdingesamfunn til kongerike og utvikling av privat eiendomsrett. I høgmiddelalderen, en periode av sterk befolkningsvekst, kan vi innbille oss at øyene var i utstrakt bruk som fiskevær. Før Svartedauden og de etterfølgende pestepidemier halverte befolkningstallet hadde mange familier bosatt seg forholdsvis langt fra havet og nærliggende fiskevær må ha vært viktigere for samfunnet sett under ett enn i tida etter 1350, da de fleste var bosatt ved havet.

Kongen krevde eiendomsrett til alle allmenninger. Så også Givær, men vi finner ingen belegg for at kongen krevde avgifter for bruk av øyene før tidlig på 1600-tallet. I lensregnskapene for 1611-12 registreres det at 11 menn betalte "husfrelse", en leieavgift for bruk av tomt, på Givær. To av disse var "heimemenn", det vil si menn som var bosatt på øya. De tilreisende betalte ulikt avgift som, dersom vi antar at det samme forhold som finns på fiskeværet Skrova var gjeldende, var avhengig av om hvor mange hus man hadde stående på øya. Etter det skulle fem av de tilreisende ha hatt to rorbuer hver og de øvrige en. Det vil si at det fantes 16 rorbuer på Givær. Hvorvidt vi kan regne samme forholdstall mellom rorbu og antall fiskere som midt på 1800-tallet må være usikkert. Når søkkenot ikke var oppfunnet var sammenhengen mellom redskap og antall båtlag ikke til stede. I Lofoten var rorbuer for to båtlag vanlig til ut på 1800-tallet. Da kan de 16 rorbueene ha huset omkring 100 menn.

Givær ble ikke «skyldsatt» med en fast leieavgift og brukere med status og rettigheter som leilendinger før omkring midten av 1600-tallet. Inntil da betalte de bofaste «husfrelse» som de tilreisende, dog med et beløp som svarte til den seinere landskylden. De tilreisende var folk fra Saltens og Gildeskåls fjerding. En fjerding var en administrativ enhet som grovt tilsvarer dagens kommuner. Saltens fjerding omfattet imidlertid det gamle Skjerstad, Fauske og Saltdal kommuner. Sju av de tilreisende fiskere hørte hjemme i Saltens fjerding.

Når ingen inntekt ble registrert fra Givær i lensregnskapene fra 1567, tyder det på at det ikke fantes fastboende da, dog kan det ikke utelukkes ettersom folk som ryddet bosettinger i allmenninger ble fritatt skatt over en rekke år. Det er imidlertid urimelig at øyene ikke var brukt i forbindelse med sesongfiskeriene. Mest sannsynlig har staten vært tilbakeholden med å kreve avgift på en allmenningsrett. Enn så lenge. Kongen hadde et påtrengende behov for inntekter i begynnelsen av 1600-tallet, i sammenheng med konflikten med Sverige som foreløpig kulminerte i Kalmarkrigen (1661-13), og fortsatt med økende tempo med periodisk deltakelse i den alleuropeiske 30-års Krigen (1618-48). Eldre skatter ble hyppigere oppkrevd og nye skatter ble introdusert i denne perioden. Det er ikke usannsynlig at kongen begynte å kreve avgift for tomteleie i denne sammenheng. Etter regnskapene nådde tallet på tilreisende som betalte avgift en topp i tida 1615-17 med 17 fiskere som betalte tomteleie for like mange hus. Fra 1620-21 falt tallet jevnt inntil 1632-33 som er det siste året det ble betalt husfrelse for rorbuer på Givær.

Dette er en utvikling som nøye reflekterer allmenne tendenser blant nordnorske samfunn. Gjennom 1500-tallet hadde prisforholdet mellom fisk og kornvarer beveget seg i fiskens disfavør – fiskerne måtte betale dobbelt eller tredobbelt så mye fisk for samme mengde korn. Klimaforverring som tok til mot slutten av 1500-tallet rammet kornavlger både lokalt og på kontinentet og enda verre ble situasjonen under krigene. Samtidig kan det øynes av kildene en viss svikt i innsigene av skrei, dog ikke i den monn som folk erfarte i de siste tiårene av 1600-tallet.

Fiskerbøndene i fiskeridistriktene agerte på forskjellige vis, både med å produsere enda mer fisk for å kompensere for prisfallet, og med å erstatte kjøpte kornvarer med å flytte til strøk der det var mulig å dyrke korn selv og øke husdyrhold. Økningen i tallet på tilreisende fram til 1617 kan gjenspeile behovet for å produsere mer fisk for salg. I så fall måtte det være skreifisken om våren som var tiltrekkende. Det er slående at det var nettopp i 1617 at husmannsbosettingen på øyene Ærøy og Hikkelen på fiskeværet Træna nådde en topp med 24 skattebetalere. I 1648 fantes knapt husmenn på hele denne øygruppa. Det framgår av regnskapene at flere av saltbøndene som hadde søkt til Givær satset heller på fiskeriet ved Skrova. Dette impliserer at fisket ved Givær tidlig på 1600-tallet var primært etter skrei.

Når husfrelse ikke ble betalt etter 1633 var ikke Givær nødvendigvis oppgitt som fiskevær. Det er mulig at staten erkjente at inntektene fiskerne fikk fra fisket fra været var så ubetydelig at det ikke ga grunnlag for skatt. Dette igjen vil implisere at det var bruk av været til skreifiske som var grunnlaget for avgiften. Tørket sei var ikke salgsvare slik skrei var, dog kunne tranen selges. Det meste av tørkseien ble til heimebruk. Saltsei var nok ikke «oppfunnet» – Petter Dass for eksempel refererer bare til fersk og «udblødet» sei. Salt var dyrt å kjøpe før importvarer fra Syd-Europa ble mer tilgjengelig på 1700-tallet, og det var enormt tidkrevende å produsere fra sjøvatn lokalt. Dessuten måtte salt først og fremst brukes til silda, som var en bedre salgsvare. Vi skal likevel ikke utelukke muligheten for at rorbuene Givær virkelig ble forlatt. Seien kan ha tatt andre veier slik torskens innsig kunne variere over tid. I pe-

rioder før 1650 fantes bare en husstand bosatt på øya. I 1685, ved inngangen til den verste periode da torskefisket virkelig sviktet over hele landsdelen, ga fogden dette forhold som forklaring for at så mange hus og skjåer på Givær var "øde". Uttrykket kan imidlertid bety at det var ikke grunnlag til å kreve avgift så vel som at de var forlatt.

Fra offentlig hold høres ikke mer om husfrelse og dermed ikke om rorbuer og tilreisende fiskere på Givær før i 1811. Givær var blitt en gård med to leilendingsbruk som ble bortbygget på lik linje med alle andre. Husfrelse ble innkrevd i Salten, og i Bodø fjerding, fra slutten av 1600-tallet og gjennom 1700-tallet men Givær er aldri nevnt. Avgiften ble betalt for tomter brukte av tilreisende handelsmenn og for laksevarper på statens grunn. Det betales også husfrelse for rorbuer og hjeller på Skrova. Hvorfor ingen husfrelse fra Givær? Forholdet gir støtte til tanken om at Givær var forlatt som fiskevær over lang tid og at det først og fremst var skreifisket som lå til grunn for krav om avgiften.

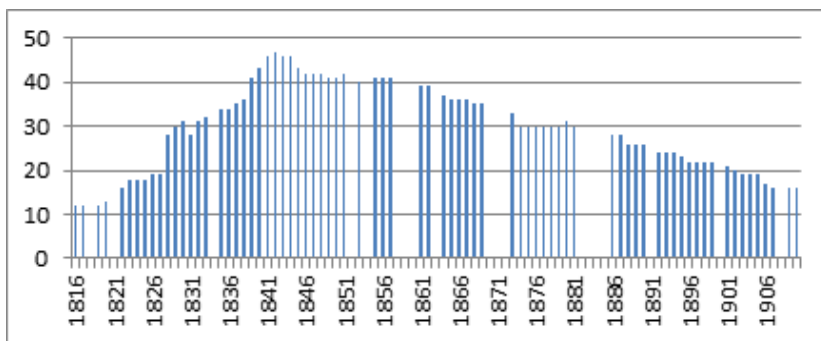
Men at øyene ble oppsøkt av tilreisende fiskere i alle fall i de siste tiårene av 1700-tallet framgår tydelig av dødsboskiftet etter den ene av oppsitterne i 1799. Det er ført opp nærmere 20 buer og skjåer som han eide i Givær. Benevninger som «Misvær», «Hermnes» (kanskje Hernes) og «Dahlvær» (Dalværing - Saltdal) skjåene samt at enkelte brukere på Sand, Misvær, Ertenvåg i Gildeskål og Setså i Saltdal nevnes, indikerer at det igjen er i hovedsak fiskerbønder fra Indre Salten som søker ut til fiskeriet ved Givær. Tilsynelatende hadde bygselmannen tilegnet seg rettigheten til avgift som før hadde ligget til staten og selv bygde rorbuer for utleie.

Kilden fra 1811, et skriv fra fogden til amtmann, tilkjenner at seifisket ved Givær hadde vært omfattende i andre halvdel av 1700-tallet. Fogden noterte at fisket hadde avtatt i de siste 20 årene, og at tidligere hadde omkring 500 menn fra Saltdal, Skjerstad og Bodø fjerding hatt utror fra Givær i juni og juli måneder. Det vil si at søking til øyværet i siste delen av 1700-tallet var like stor som ved midten av 1800-tallet. Tallene tyder på at bygdefolk hadde rorbuer i øyværet i tillegg til buene som var eide av de fast bosatte, og det synes bekreftet av uttalelsen i 1811.

Fogdens utsagn støttes av andre kilder. Eierandel i synkenot finnes i markert flere dødsbo i Salten i andre halvdel av århundret; i hvert tredje hushold i motsetning til hver sjettede i tida før 1750, noe som indikerer økende bruk fra midten av 1700-tallet. Nå var også innførsel av sjøsalt fra søreuropeiske land, Frankrike og Spania, godt organisert og varen var billigere. I samme tidsrom tok framstilling av klippfisk seg opp også i Nord-Norge og med dette økte tilførselen av salt til Nord-Norge betraktelig. Det er rimelig å anta at det er i denne perioden av folk tok til å salte sei og at den særegne måten å gjøre det i Salten ble utviklet.

Oppsvinget i fiskeriene fra øya kom nok fra midten av 1700-tallet. Dødsboet etter den ene av oppsitterne i 1766 viser til en familie med gode kår og mengden av kjøpmannsvarene brennevin og tobakk viser at de fastboende drev en viss handel for å forsyne de tilreisende fiskerne med provianter. I 1800 fikk en av oppsitterne tillatelse å drive et gjestgiveri med bondehandel.

Utviklingen på øya fulgte en allmenn tendens. Fra 1750-årene forbedret konjunktorene seg for de nordnorske fiskeriene. Prisene steg, nye markeder ble erobret, klippfisktilvirkning tok til, oppkjøpere fra sør søkte til værene og det oppfisket kvantum av torsk steg på nytt til store høyder. Skreifisket ble i andre halvdel av 1700-tallet i større omfang knyttet til Lofoten, formodentlig i sammenheng med fiskets innsig. Tilsvarende ble Givær nok brukt i mindre grad til vårfisket etter skrei, men tilsynelatende, slik vi har sett, i større monn til seifiske.

Antall rorbu på Givær 1816-1910.

Men lykken ble ikke langvarig. Seien synes å ha sviktet. Det framgår av fogdens uttalelse at de fleste fiskere på denne tiden dro til Lofoten på sommerfiske etter sei. Etter fogdens utsagn var det neppe 100 menn som brukte buene i 1811. Det fantes 12 rorbuer som var eid av bygdefolk mens en del av de tilreisende fiskerne fikk losji hos de fastboende. Tilsynelatende var knapt halvparten av rorbuene som fantes i bruk. Tilbakegangen i fiskeriet synes også å ha ødelagt grunnlaget for gjestgiveriet. Det ble avvirket innen 1805.

Etter fogdens initiativ, og en utsettelse forårsaket av de politiske omveltninger i 1814, igangsatte staten fra 1816 innkreving av husfrelse igjen. Med dette mistet "heimemenn" kilden de hadde hatt til en betydelig inntekt. Avgiften i 1816 ble betalt på 12 boder. Utviklingen gjennom det følgende århundret er vist i figuren.

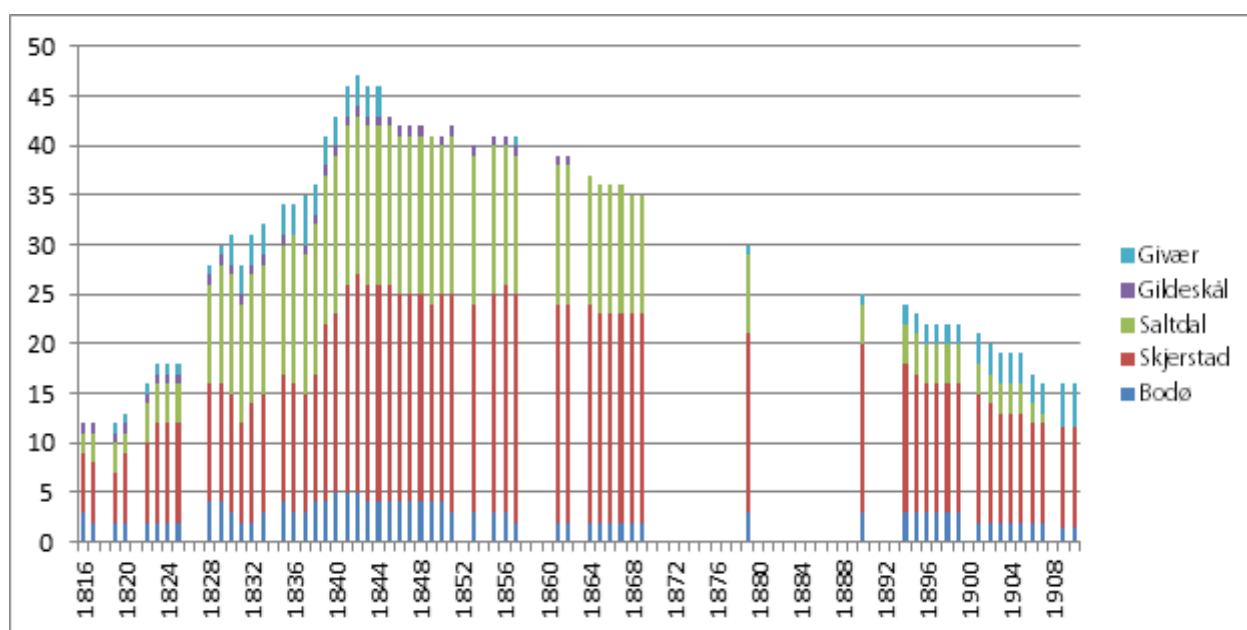
Hovedtendensen er en forholdsvis rask økning i tallet på rorbuer fram til nærmere 50 rorbuer i 1840-årene og en gradvis reduksjon fra 1845 til 16 rorbuer i 1910. Fordeling av rorbuene mellom de enkelte bygdelag endret seg en del over tid, men hovedmengden var stort sett hele tida eid av folk fra Skjerstad. Oppsitterne på Givær synes å ha sett seg tjent med å skaffe seg rorbu, men bare i to perioder: i tiden tallet på buer vokste fra 1830 fram til 1840-årene og gjennom det siste tiåret på 1800-tallet og det første på 1900-tallet. De eide gjerne to eller tre rorbuer, trolig for utleie. Så snart søkingen til øyene minket, fra midt i 1840-årene, opphørte Giværingene som eiere av rorbuer. Enkelte ganger noteres det at de likevel kjøpte buer fra andre, men dette var trolig for å sikre seg materialene. Det er da interessant at når søkingen til været hadde gått sterkt tilbake ved slutten av 1800-tallet, begynte Giværingene igjen å leie ut rorbuplass. Ca 1910 eide de 4 og en halv av de 16 buene som fantes på øyene.

Blant tilreisende er det folk fra gamle Skjerstad som er i overtall stort sett gjennom hele 1800-tallet. De var raskest ute med å øke bruken av været fra 1820. Saltdalingene fulgte etter, men innen slutten av tiåret eide de like mange buer som folk fra Skjerstad. I 1840-årene, da tallet på buer var på det høyeste, var det igjen folk fra Skjerstad som var mest ivrig. Saltdalingene var også raskest ut med å minske sin tilstedeværelse, fra omkring 1850, mens folk fra Skjerstad holdt sitt aktivitetsnivå opp fram til 1870-årene. Fra 1890 var det ikke flere Saltdalsbuer enn det var Bodøbuer og like inn i det nye århundret var Saltdalingenes tilstedeværelse på Givær en saga blott.

Hvordan skal den store bevegelsen i bruken av Givær forklares? Det er tydelig at seien returnerte til farvannene omkring Givær dersom den hadde vært borte slik som er antydnet. Seien ga hele tiden et viktig bidrag til daglig kosthold, både for folk og fe, men økningen fram til 1840 og minking deretter i en tid av raskt befolkningsvekst tyder på at de tilreisende fisket ikke for selvforsyning eller forsyning av det lokale markedet alene. Det er nærliggende å søke en sammenheng med konjunktorene i torskefiskeriene.

Økende skreiinnsig tillot en betydelig økning i fangstmengder i 1820-årene. I andre halvdel av 1820-årene førte dette til en produksjon av tørrfisk som markedet ikke kunne tåle og prisene falt. Tørket sei ble imidlertid godt betalt og fiskerne kan ha satset på produksjon for salg i Bergen og Trondheim for å erstatte inntektssvikten fra skreifisket. Samtidig var prisutvikling for salt gunstig og det kunne ha oppmuntret til en større produksjon for lokal bruk i tillegg. Prisene for tørrfisk var ustabil gjennom 1830- og 40-årene men fra midt på 1850-tallet fram til 1880 økte eksportmengden samtidig som prisutvikling var stort sett god. Fra 1860 ga det rike lokale sildefisket gode inntekter for innsatsen. Likevel var det kommersielle seifiskeriet fremdeles viktig

Rorbuer i Givær fordelt etter tilreisendes bygdelag, 1816-1910

i Nord-Norge. I andre halvdel av 1800-tallet foregikk store omlegginger i landbruket, med utskifting, grøfting, stell og utvidelse av innmarka, reising av nye driftsbygninger og etter hvert dyrking av nye gressorter som alt krevde mer tilstedeværelse i sommerhalvåret. Innsatsen viste seg i produktivets- og produksjonsøkning som gjorde at jordbruksproduksjonen, som fremdeles i 1900 i all hovedsak rettet mot selvforsyning, greide å holde takt med økningen i folketallet.

Endringene i aktivitetsnivået på Givær kan så forklares av en raskt stigende satsing på produksjon av tørresei for salg i en tid da andre inntektsmuligheter sviktet. Etter hvert minket dette ettersom andre aktiviteter ble prioritert utover andre halvdel av 1800-tallet. At tallet på rorbuer minket så sakte kan forklares av en ny interesse fra slutten av 1800-tallet for å fiske skrei fra Givær. Deltakelse i Lofoten sank i de to siste tiårene av 1800-tallet og særlig etter århundreskiftet. Til en viss grad ble dette erstattet av fiske fra værene i Salten og på Helgeland, blant annet fra Givær. Slik kan Giværingenes leie av tomtegrunn fra omkring 1900 forstås i sammenheng med utleie til tilreisende skreifiskere.

Etter 1910 er ikke avgift registrert i fogdens arkiv da fogdeembetet ble avviklet. I mellomkrigstida, da det er tale om en ”primitivisering” innen fiskerierne under de vanskelige økonomiske forhold må seifiskeriet ha hatt en fornyet tiltrekning. Det fantes fremdeles rorbuer i bruk under andre verdenskrig. Etter krigen ble de forlatt i sammenheng med endringer i fiskeriteknologi og organisering. Søkkenot ble avløst av snurpenot og ringnot. Siste fangst med søkknota skal ha vært i 1949. Det som gjensto på Givær var en rekke rorbuer som gradvis nedfalt inntil lokale krefter i allianse med Nordlandsmuseet og Fortidsminneforeningen iverksatte en restaurering.

Historien om Givær og debatten om rettigheter til fiske i saltvann

Fogdens uttalelse i 1811 ble gitt som innlegg til en vurdering om hvorvidt Givær, som var statens eiendom burde selges. I sammenheng med den nyere og liberal økonomisk politikken var regjeringen aktivt i salg av statlige eiendommer. Fogden anbefalt imidlertid ikke salg i og med at det ville nødvendigvis føre til en privatisering av tilgang på rorbuer og fiskehjeller til allmuens ulempe. Fogden hadde utvilsomt i minne erfaringer fra Lofoten der handelsmenn som på slutten av 1700-tallet hadde fått kjøpe gårder der fiskere hadde tradisjonelt satt opp sine rorbuer til lofotfisket hadde nektet fiskerne denne rettighet og tvang dem til å leie rorbuene. Dette hadde førte til store stridigheter. Myndighetene var oppmerksom på at oppsitterens kontroll over rorbuene i Lofoten ville gi han herredømme over fisket fra været, og de strevde med å opprettholde fiskernes rett til å bygge rorbu selv. Men ved å bygge rorbuer for leie og vise til behovet for orden, fikk «værvertene», som oppsitterne i værene da ble kalt, stadig mer makt. I 1786 ble værvertene også medlemmer av oppsynet som hadde ansvaret for å fordele garn og linesett blant fiskerne. Slik ble veien brolagt for væreiernes uhemmede makt i værene.

Når det gjaldt Givær mente fogden at staten burde ikke selge, men leie bort jordbrukslandet og reservere det udyrkbare landet for tilreisende fiskere som mot en avgift (grunnfrelse) kunne sette opp sine rorbuer og hjeller i henhold til den store fiskeriforordning fra 1786. Blant annet sikret denne forordning fiskernes rett til å leie grunn på statlig eiendom mot betaling av grunnfrelse. Det forhindret imidlertid ikke at handelsmenn kunne sikre seg tomter til rorbue som de leide bort til fiskere: ifølge Solhaug eide handelsmannen Andreas Ellingsen hele 38 rorbuer på statens grunn i Skrova i 1812.

Givær ble med dette satt i samme bås som fiskevær i Lofoten når det gjaldt tilreisende fiskeres tradisjonelle rettigheter. Utviklingen i Lofoten innebar åpenbart en privatisering av allmenne rettigheter som myndighetene motvillig innrømmet av det overordnede hensyn om å sikre orden i skreifiskeriene, i hovedsak med å forebygge brukskonflikter. Til grunn for disse tradisjonelle rettigheter lå en forestilling om allmenne rettigheter til fiske i saltvann.

Fisket på Lofothavet var fritt for alle. Restriksjoner kom med myndighetenes tiltak for å bestemme redskapsbruk, tidligst kjent fra 1620-årene og mer omfattende fra andre halvdel av 1700-tallet da bruk av line og garn ble så utbredt i skreifisket at de skapte alvorlige konflikter. Lovgivningen endret likevel ikke denne grunnleggende oppfatning av Lofothavet som en fiskeallmenning. Slik ble også havet omkring Givær betraktet. Belegg for dette finnes i et dokument fra 1400-tallet som antas å kunne ha vært en del av en gammel lovbok for Hålogaland. Her sies det at Givær er allmenning for Salten. Samme dokument peker på Myken som allmenning for Nord Helgeland og Valvær som allmenning for Rødøy prestegjeld, Skjærvær for Meløy sogn og Åsvær og Samsonholmene (Sandsundvær?) for Lurøy prestegjeld.

Det er en historiefaglig debatt om hvorvidt rettigheter til fiske i havet gjennom historien kan best forstås som prinsipielt private rettigheter eller allmenne rettigheter. Det er utvilsomt at gårder med grense til havet har vært innrømmet særskilte rettigheter til fiske i våger og på grunner utenfor gården. Men hvorvidt denne innrømmelsen har vært en godkjenning av private rettigheter eller av hevds bruk i en allmenning er ikke avgjort. Det at Givær og de andre nevnte værene utpekes som allmenninger kan tas til inntekt for begge syn. Teksten kan forstås som å stadfeste fiskernes rett til å bruke øyene slik at de kunne benytte sine allmenne rettigheter på særlig fiskerike havstykker, men det kan også forstås som et uttrykk for at allmenningene er avgrenset til havstykkene omkring disse øyene og dermed impliserer at andre havstykker er å oppfatte som privat. (Det må huskes i denne sammenheng at fisket på denne tiden var et kystfiske, der fiskerne var avhengig av å komme til land hver kveld – det er dermed snakk om havstykker i forholdsvis nær tilknytning til land). Uansett er de historiske forholdene ved Givær viktige kilder i denne debatten.

Notes

- 1 Gudbrandson, Terje 1978. Bodin Bygdebok II.1 Gårds- og slektshistorie for Væran. Bodø Kommune. s.112
- 2 Statsarkivet i Trondheim, Salten Fut, Fbd Kontribusjonsregnskap
- 3 Gudbrandson 1978:109
- 4 Gudbrandson 1978:110
- 5 Lokalhistoriewiki. Molaug, Svein 1985. Vår gamle kystkultur. Bind 1. s.349
- 6 Bottolfsen, Øystein 1995. *Lofoten og Vesterålens Historie 1700-1837*. Kommunene i Lofoten og Vesterålen. s.129. Olsrud, Leidulf 1997 Søkkenot. *Arctandrias skrifter* 9. s.40ff.
- 7 Arnstein Brekke Astri Riddervold. Saltsei, rødsei, gammelsei. Udat. *Tradisjonell fangst metode, produksjonsmåte, tilberedning og anvendelse*. Dokumentasjonsrapport for Norsk Tradisjonsfisk. Rapport nr 3.
- 8 Gudbrandson 1978:113
- 9 Berglund, Birgitta 1994. Helgeland Historie Bind 2. Helgeland Historielag. s.35f.
- 10 Digitalarkivet. Lensregnskapene. Nordlandenes len.
- 11 Thorsvik, Eivind 1977. *Ut mot hav. Fiskerihistorie for Nordland*. Bodø. s.148. Molaug 1985:240.
- 12 Hutchinson, Alan i Alf Ragnar Nielssen (red) 1014. Fangstmenn, fiskerbønder og værfolk. Norges Fiskeri- og kysthistorie. Bind 1. Fagbokforlaget. Kap.19 og 20.
- 13 Hutchinson, Alan 1997. *Disse tider – Disse skikker. Træna, Lurøy, Rødøy, Meløy. I fellesprest egjeldets dager. 1500-1800*. Bodø. s.76.
- 14 Gudbrandson 1978:98
- 15 Gudbrandson 1978:99
- 16 Gudbrandson 1978:102
- 17 Gudbrandson 1978:105
- 18 Hutchinson, Alan 1992. *Skifteprotokoller som kilde til studier av materielle kår*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Tromsø. s:92, 111
- 19 Gudbrandson 1978:101f
- 20 Døssland, Atle i Atle Døssland (red) 2014. Ekspansjon i eksportfiskeria 1720-1800. Norges Fiskeri og kysthistorie. Bind 2. Fagbokforlaget s.134.
- 21 SAT, Salten Fut, Fbd Kontribusjonsregnskap L0024 – L0056
- 22 Solhaug, Trygve 1976. *De norske fiskeriers historie 1815-1880*. Universitetsforlaget. ss.600ff.
- 23 Solhaug 1976:243
- 24 Moe
- 25 Vea, Jan 2004. *Der hav møter land. Fiskerbondesamfunnet i Nordland 1870-1940*. s.149
- 26 Vea 2004:229ff
- 27 Brekke og Riddervold.
- 28 Solhaug 1976:89. Bottolfsen 1995:222f
- 29 Vea 2004:277
- 30 Jfr. debatt mellom Jørn Øyrehagen Sunde, Alan Hutchinson og Peter Ørebech i Historisk tidsskrift 1.2009, 4.2009, 2.2010 og 4.2010.

Saltseien – tradisjon og framtid

Av Arnstein Brekke

Salten var et viktig område for saltseien, og ganske sikkert det viktigste, på grunn av omfang og bredde i fangst og bruk. Og Givær var det viktigste fiskeværet. Givær er kjent som allmenning for Salten. I perioder var det opptil flere hundre fiskere i Givær på sommerfiske etter sei. Sommerfisket foregikk enten med søkkenot, eller «hiling» og «dræging», det vil si med snøre, helst fra stang. Største fangstmengden i Givær ble tatt med not. Det kunne være store fangster som ble tatt i land. Det var mest sei til sjølforsyning som ble fisket her. Seien ble noen ganger hengt til tørrsei, men mest ble den saltet i tønner. Dette er slik tradisjonsbærere har fortalt om perioden fra andre halvdel av 1800-tallet og fram til etterkrigstida.

I Givær og ellers i Salten kalles den for saltsei, og gammelsei, eller «spikjsei» - altså speket sei. Ble den saltet med gammelsalt, gjenbrukt salt, ble den kalt gammelsalta sei. Navnet raudsei eller rødsei brukes også, og dette er en betegnelse fra Helgeland som er kommet til Salten i nyere tid.

Tilberedning, legging, lagring og modningstid følger for øvrig en bestemt framgangsmåte som er felles for Salten og Helgeland : Fisken skal ha en bestemt størrelse (1-1.5 kilo sløyd vekt), den skal ikke bløgges eller vaskes, den legges i tretønner og skal modnes minst et halvt, helst ett år før den er «moden» eller «god».

Det er ulike tradisjoner mellom Salten og Helgeland når det gjelder fangsttidspunkt. I Salten er det avgjørende at raudåta er til stede i sjøen, i fiskemagen og dermed i tønna. Raudåta er i hovedsak til stede på forsommeren. På Ytre Helgeland er det eksempler på at det er viktig at raudåta ikke er til stede; den gir fisken en smak som ikke er ønsket. I Salten ble det fisket på forsommeren, mens den på (deler av) Ytre Helgeland ble fisket på høsten,

"Seisjau" i Valvær på Helgeland, om lag 1935. Bildet viser arbeidet med å gjøre seien klar for salting. Seien ble først ristskrapet, skjellskrapet, med et stålbørst-lignende redskap. Rista må bort slik at saltet trekker lettere inn i fisken. Så måtte fisken sløyges, ved at innvollene tas ut, og så skulle den flekkes. Dette var fire operasjoner fordelt på fire mann. I forkanten på bildet ser vi to som arbeider sammen. Kvinnen til høyre utfører ristskraping, mens mannen til venstre utfører sløyging og flekking. Personene på bildet er: Bjarne Arntsen fra Myken, og Eline Hansen fra Rødøya. Opplysninger og utlån av bildet ved Bernt Arntsen, Rødøy.

etter at raudåta har forlatt kysten. De to fangsttidspunktene gir ulik smak, og ulik farge. Det hører med til historien at også fra Indre Helgeland reiste de på sommerfiske etter sei, i værene på Helgelandskysten. De må nødvendigvis ha fisket den tida raudåta var der, altså samme tidspunkt som i Salten. Og ganske sikkert med samme smak.

Sammenhengen mellom ressurstilgang, årstidsvariasjoner og matkultur er et spennende og utfordrende tema, som det er lite forsket på. Uansett er det lett å argumentere for at smaken formes av ressurstilgangen og fangsttidspunktet, neppe omvendt.

Før det tjuende århundret var det ikke vanlig å koke saltseien. Den ble spist som spekefisk. Fra omkring århundreskiftet ble det vanlig å koke fisken. Mange steder i Salten ble saltseien imidlertid også gjerne spist som lutefisk, fra oktober til over jul. Og lutseien ble brukt på bøter, spesielt i slåttonna, saltværingenes pizza.

Det store notfisket i Givær tok i praksis slutt før andre verdenskrig og foregikk i Givær siste gang i 1949. Seinere var det mindre fartøy fra Salten som drev med enklere redskap som opprettholdt tradisjonen med sommerfiske.

Giværingene, og andre fiskere, forteller at i etterkrigstida begynte ressursgrunnlaget å endre seg. Fiskestimene med sei i saltseistørrelse ble stadig sjeldnere, og nå for tida er de nesten ikke å se. Fiskerne mener dette skyldes at større fartøy med nye redskapstyper ble introdusert allerede fra 1950-tallet, og dessuten at havgående fartøy tar seien før den når inn mot kysten.

Bildet er fra Givær i 1912 og vi ser fire karer arbeide med saltseien ved siden av brygga.

Bruken av saltsei fortsatte ut gjennom etterkrigstida og er fortsatt levende i Salten, selv om bruken på langt nær er så omfattende som tidligere. I nyere tid har også kommersielle aktører begynt å interessere seg for saltseien. Det er ikke grundig undersøkt men det er usikkert om disse produktene er framstilt i tråd med tradisjonen. De legger også fortsatt saltsei i Givær, men de gjør det nå på andre årstider og med større sei enn det som ble gjort tradisjonelt. Inntrykket er det samme ellers i Salten; Det er færre produsenter som følger tradisjonen når det gjelder størrelse og fangsttidspunkt. Noen av produsentene hevder dessuten at det ikke gir forskjeller i resultat.

Mattilsynet har hatt et problematisk forhold til saltseien. Det har vært en del fokus på at produksjonsmåten ikke tilfredsstiller kravene de setter, og at denne måten å salte sei på ikke gir et forsvarlig matemne. Forskning utført ved NORD Universitet de siste årene tyder imidlertid på det motsatte, og det er derfor forventning til at den tradisjonelle måten å produsere saltsei på aksepteres også i framtida.

Spørsmålet i dette prosjektet er om saltseien kan ha en betydning for Givær i framtida. Dette kan være produksjon og salg, og som en pedagogisk ressurs, for kunnskap og opplevelser.

Produksjon og salg kan fortsatt være en mulighet. Givær har fortsatt et navn i Salten som ett av stedene der saltseien kom fra, selv om det ikke er det eneste stedet. Noen stor produksjon kan det antakelig ikke være snakk om, som nevnt om ressursgrunnlaget ovenfor. Derimot kan det tenkes at dette kan knyttes til utvikling av Givær som reisemål, og til pedagogisk utvikling. Det kan utvikles produkter som gir høyere avanse enn den tradisjonelle, ved salg i små volum og i en mer salgbar form. Å produsere på en tradisjonell måte gir en ekthet som er viktig for å utvikle dette kommersielt. Det er en fordel men ikke nødvendig at selve produksjonen skjer på Givær, så det er mulig å samarbeide med andre.

Det anbefales derfor at det skjer en produktutvikling av saltseien. Det antas at det største potensialet for Givær er knyttet til utvikling av øya som reisemål, der matkulturen inngår. Det ligger godt til rette for å lære om kulturen, og lære det praktiske handverket fra hav til bord.

Det er en tendens til at tradisjonsmaten forenkles, at kunnskapen forsvinner og at nyansene i vår rike og varierte tradisjonelle matkultur tapes av syne. Dette kan bare motvirkes gjennom forskning, dokumentasjon og å spre kunnskap. Det gjenstår ennå å etablere sikker og dokumentert kunnskap om tradisjonell framgangsmåte for saltseien, på en slik måte at kunnskapen kan føres videre. Givær kan spille en rolle i dette.

Kilder

- Arnstein Brekke og Astri Riddervold: Saltsei, rødsei, gammelsei. Tradisjonell fangstmetode, produksjonsmåte, tilberedning og anvendelse. Dokumentasjonsrapport for Norsk Tradisjonsfisk Rapport nr 3, 2003.
- Astri Riddervold i boka «Innenfor fellesskapet», Skjerstad og Fauske bygdeboknemnd, 1996.
- Upubliserte notater etter samtaler med Jostein Sivertsen, Givær (2015), Svann Magnus Olsen, Helligvær (2015), Håkon Sivertsen, under opphold i Givær (2002), Martin Nilsen, Givær (2002) og Gunnar Jensen, Ljønes (2015).

Fiskebåter i Givær. Foto: Ewa Juneborg, 2013.

Dunsanking på Givær

Av Thomas Andersen

Dokumentasjonen tar utgangspunkt i et gruppeintervju med tre informanter, som alle besitter håndbåren tradisjonskunnskap om dunsankingen på Givær. Intervjuet ble gjort 23. september 2013. Informantene er Marit Sølvi Nilsen, født 1939, Grete Nilsen, født 1943, og Olaug Olsen, født 1974. Gruppeintervjuet er kronologisk oppbygd etter gjøremålene som er knyttet til de forskjellige årstidene i forhold til dunsanking som en kilde til økonomi og kultur. Av intervjuene framkommer det imidlertid også andre tradisjoner tilknyttet "ea". Disse tradisjonene blir nevnt fortløpende i rapporten. Intervjuene er nedtegnet i fortellende form.

Det er viktig å påpeke at denne rapporten bare har til hensikt å gjengi og dokumentere de muntlige kildene. Fortolkning og kunnskapsproduksjon er utelatt.

"Ea" på Givær

På Givær er det i dag rundt 90 fugl som ligger på reir i e-husene, i tillegg til 5-6 fugler som ligger på reir utenom husene. Før i tiden var dunsanking en binæring for de fastboende på Givær, men i dag gjør vi det først og fremst for at vi synes det er viktig å opprettholde denne spesielle og viktige tradisjonen og videreføre den til nye generasjoner. Givær er i dag eneste plassen hvor man sanker dun hvor det er permanent bosetning. Dette er et "e-vær" med bosetning året rundt. Når "ea" kommer tilbake i begynnelsen av mai, er det som å treffe gamle kjente. Vi lever tett på "ea" gjennom hele sesongen. "Ea" gir oss dun, og vi gir dem beskyttelse, husrom og reir. Det er en del av livet her på Givær.

Reiring

- Etter at vinterstormene har gitt seg i april er det tid for å reparere og sette nye reir. Å starte dette arbeidet tidligere kan medføre at vær og vind tar med seg de nye reirene.
- Som byggemateriale bruker vi tang, som blir lagt til tørk ute på øyene. Det er mye lettere å renske enn f. eks gress. Tangsorten som blir brukt i reirene er blæretang. Blæretangen løsner om vinteren og havet tar med seg tangen opp på land, slik at den kan høstes. I perioder med mye storm og uvær er det rikelig med tang. Da henter vi den reineste tanga, for å lette renskearbeidet. Tangen blir ristet fritt for avfall i en presenning i sola.

---

1 Den lokale betegnelsen "ea" på ærfugl blir anvendt i rapporten.

- Det er viktig å fjerne gammel tang. I brukte reir kan det være muggrester. Hvis reiret er urørt blir det bare reparert med ny og tørket tang. Dette prosessen blir betegnet som ”å tange”.
- Når vi lager reirene er det en del ting man må passe på. Først og fremst må tanga være tørr, slik at det ikke oppstår mugg i reirene. Reiret skal være laust nederst slik at ”ea” kan skjule eggene sine.² Der det trengs blir det lagt steinheller rundt reirene, for å gjøre reirplassen flatere og skille reirene fra hverandre.
- Det blir laget flere reir enn antall ”ea”, slik at hun har noe å velge i. Ca 1/3 av reirene blir brukt, mens resten står urørt. Men før i tiden var det ”ea” på alle reirene, i tillegg til at hun i større grad laget sine egne reir.

Hekkingen

- De første fuglene legger seg på reir i begynnelsen av mai. Dette er de eldre fuglene. De er vanedyr som kommer til samme sted og samme tid hvert år. Da følger hanfuglen - ”ekailen” - henne opp til reiret når hun skal legge egg.
- De fleste legger seg på reiret fra 20 – 30 mai
- ”St. Hans-ea” er unge fugler som legger seg litt senere. De unge fuglene legger seg generelt litt senere
- Til sammen legger ea 5-6 egg. Hun venter med de første eggene før hun for alvor starter verpingen. På denne måten klekker alle eggene samtidig. Dette gjør hun for at måsen ikke skal ta uklekkete egg når hun er opptatt med å passe ungene sine. Dette er en av grunnene til at ”ea” liker selskap av mennesker i hekketida. Vårt nærvær er med på å holde måsen unna reiret, eggene og ungene.
- Men vi kan også komme til å skremme ”ea”. Da skiter hun over eggene sine. Men merkelig nok blir ikke dunet ødelagt, det tørker bare opp.
- ”Ea” spiser ikke når hun ligger på reir i tre uker. Hun drikker bare. Hun er veldig sliten når hun er ferdig, og da er godt å ha oss mennesker i nærheten for å holde måsen unna.
- ”Ekailen” trekker ut i havet når hun ligger på reir. Da skifter han fjær og blir brunere.
- Eggsanking var mer normalt før i tiden, men nå er det først og fremst dunet som benyttes.
- ”Ea” ligger på reir i om lag tre uker.

---

2 Reirene er ca 50 cm i diameter og rund i formen

Dunsanking

- ”Ea” ligger ca ett døgn etter at eggene er klekket før hun forlater reiret med ungene. Etter at reiret er forlatt kommer hun ikke opp igjen.
- Dunsanking foregår etter at eggene er klekket og ”ea” forlater reiret. Det er en kontinuerlig jobb, da ”ea” forlater reiret til ulike tidspunk.
- Før i tiden tok man dun mens hun fortsatt lå på reiret. Da produserte hun enda mer dun, men i dag velger vi å gi ”ea” ro og fred i verpinga.
- Å krabbe inn i husene er en ”skitjobb”. Inne i husene kan man komme borti både råte egg og døde unger.
- Dette arbeidet deltar barna i. Barnebarn og barn for delta i prosessen og lære dem forsiktighet og tradisjonene rundt dunsankingen.
- Dunet som kommer fra reirene i ehusene er av best kvalitet. Vi tar ikke dunet fra reir som ligger i friluft. Den er våt og skitten. ”Ea” legger seg også på øyene rundt Givær, men dunet i disse reirene sankes ikke.

Dunrensking

- Det er to familier på Givær, og alt av det innsamlede dunet blir fordelt mellom oss. Vi samarbeider også om de andre arbeidsoppgavene.
- Først skal dunet grovrenses for hånd. Da plukker vi bort mesteparten av skit fra tunet. Det er gress og tang.
- Rensinga er hovedsakelig kvinnfolkarbeid.
- Deretter skal dunet rammes – dialektform rames, bearbeides i en ramme laget for formålet. Dette arbeidet gjøres best utendørs og varmt vær. Det er en fordel å sitte ute. Under rensinga blir det veldig mye dunstøv som legger seg overalt. Dunet tørker best i fint vær.
- Da legger man en liten dott med dun på strengene. Man må være to for å ramme.
- Det er best å bruke hamptråder i ramma og ikke glatte mer moderne tråder. Dunet faller ikke igjennom på hamptrådene.
- Etter rammingen av dunet går man over dunet enda en gang og plukker bort det gjenværende rusket.
- Dunet må være helt rent. Hvis ikke ”spiser” rusket dunet og blir ikke like luftig, men flatt.
- Dunet henger sammen med små kroker.

Laging av dyner

- Av 90 reir på Givær sankes det om lag 1 kg dun i året. Ferdigrenset utgjør dette ca 900 gram.
- Man trenger ca 1 kg dun for å lage en dyne. Det er viktig å ikke ha for mye dun i ei dyne. Med for mye dun blir dyna liggende oppå og ikke rundt.
- Edderdun er pustende og kan brukes hele året.
- Dunet blir lagt i gjensydde kanaler

E-husene

- Mesteparten av "ea" legger seg på reir i husene.
- Husene varierer i størrelse og antall reir inni dem
- Vi opplever at "ea" heller velger e-husene som er gamle. Derfor bruker vi gamle gjenbruksmaterialer når vi skal reparere husene.
- Husene ligger vendt slik at vinden ikke får tak i dem
- Den fem- og sekskantige formen på husene er for at vinden ikke skal få tak i dem.

E-hus på Givær

Av Thomas Andersen

Egg- og dunsanking fra «ea»¹ er en tradisjonell næringstilpasning som kan spores langt tilbake i tid. For at avkastningen fra «ea» skulle være optimal har man valgt å beskytte fuglen når den ligger på reir. Dette er gjort i form av å legge til rette for hekking i omgivelser i nærheten av mennesker. Hekkehus med ferdiglagde reir gir best mulig avkastning i form av dun og egg.

Givær er et egg- og dunvær med permanent bosetning året rundt. I tillegg til å være et tradisjonelt nordnorsk fiskevær består plassen av en rekke e-hus og andre tilrettelagte steder for hekking.

De tilrettelagte hekkefasilitetene er spredt over hele øya. Hekkingen foregår hovedsakelig i frittstående små e-hus, med ulik fasong, konstruksjon og materialtyper. Tilrettelagt hekking foregår imidlertid også ved andre lokaliteter, som steinrøyser, brygger, naust, under hus etc. De muntlige kildene beretter at andelen reir og hekking utenfor e-husene var mer vanlig før, da fuglebe-standen var større.²

I 2014 ble det foretatt registreringer av hekkefasiliteter på Givær. Registreringene ble avgrenset til å omhandle frittstående byggverk, hvor fasiliteter for hekking, egg og dunsanking har vært det eneste formålet. Registreringene består av en enkel oppmåling av husene, GPS koordinat, samt nedtegning av empiriske observasjoner i forhold til konstruksjon og materialvalg.

Konstruksjonsmessig har e-husene på Givær noen typiske kjennetegn, men byggetradisjonen er også preget av gjenbruk av byggverk og andre konstruksjoner. Hovedfunksjonen er å skape ly for hekking, hvor man har valgt ulike løsninger for dette formålet. Faktorer som ressurstilgang, geografi samt vær og vind har påvirket e-husene.

På Givær er det hovedsakelig to typer konstruksjoner, som varierer i størrelse og materialvalg. Den ene typen er firkantete med pulttak, bygd i reisverk og kledd med bord eller stålplater. Enten som frittstående byggverk eller liggende inntil andre bygg. Det andre typiske ehuset består av et saltak som går helt ned til bakken, uten vegger. Gavlene eller endene kan være utformet som en trekant. Informantene forteller at de trekantede endene på noen av husene har som funksjon å bryte vinden, slik at byggverket ikke flyr av gårde når været er hardt. Også disse byggene er kledd med bord eller stålplater. Reis-

1 Nordnorsk betegnelse for edder.

2 Se dokumentasjonsrapport.

verket for begge bygningstypene er enten kantet eller rundt tømmer. I tillegg til hoveddør består alle e-husene av innganger, slik at ”ea” kan ferdes fritt ut og inn av byggverkene.

Informantene forteller imidlertid at man bevisst velger gjenbruksmaterialer ved reparasjon av byggverkene. Bakgrunnen for dette er at ”ea” erfaringsmessig velger eldre byggverk når den skal legge seg på reir. Både synet og luktene av nyere materialer kan føre til at ”ea” velger andre lokaliteter for hekking, noe som kan medføre at dunet blir skittent og ubrukelig.. Dunet som blir produsert innomhus er av best kvalitet.

På Givær er det registrert til sammen 30 e-hus, bygd som beskrevet ovenfor. 9 av e-husene er registrert med oppmålinger, GPS – koordinat og beskrivelse. Disse byggverkene er detaljregistrert med bakgrunn i særegenheter eller at de representerer typiske byggetekniske trekk for e-husene.

21 av de 30 e-husene er bare registrert med GPS – koordinat. Husene er lokalisert over hele øya, men de muntlige kildene forteller at det er mest hekking i husene som er befinner seg nord på øya. I tillegg til registreringen er det gjennomført et gruppeintervju med tradisjonsbærere på Givær om dun – kultur. Dokumentasjonen består også av bilder og film.

Plassering av e-hus på Givær

Noen reirplasser er ikke registrert.

Nr. 1

Nr. 2

Nr. 3

Nr. 4

Nr. 5

Nr. 6

Nr. 7

Nr. 8

Nr. 9

Nr. 10

Nr. 12

Nr. 13

Nr. 15

Nr. 16

Nr. 18

Nr. 19

Nr. 20

Nr. 21

Nr. 22

Nr. 23

Nr. 24

Nr. 25

Nr. 26

Nr. 27

Nr. 28

Nr. 29

Nr. 30

Nr. 31

Arkeologisk befaring på Givær i 2015 og 2016

Av Reidar Bertelsen

På oppfordring fra Fortidsminneforeninga, avd Salten, i forbindelse med "Giværprosjektet". Målet var å avklare om det finnes kulturminner på Givær som er eldre enn de ennå stående bygningene. Olaug Olsen, Givær, var veiviser og skipper. Befaringa foregikk mellom ca 0900 og 1700. Det var såpass utfordrende vær og høg sjø at det begrenset mulighetene til å komme til de ytterste småøyene. Derfor ble kun følgende øyer besøkt: Lille og Store Burøya, Svinøya, Tjønnøya, Skjoldsholmen og Husøya/Heimlandet.

Metoden var ganske enkel og i hovedsak bygd på erfaringene fra Marginalprosjektets feltarbeid fra Fleinvær i Gildeskål og Svenningen i Lurøy. Observasjoner av kulturminner som kunne antas å være samtidig med stående bebyggelse, ble imidlertid utelatt. Det ble heller ikke lagt vekt på å identifisere vanskelig tolkbare kulturminner utenfor områder med vegetasjonsdekke. Lokalisering ble bestemt ved hjelp av HTC M71 og appen kalt GPS Status ver 5.3.111. I et par tilfeller ble GPS-måling forhindret av kraftig regn. Ingen prøvestikk ble foretatt og metermål baserer seg på min skrittlengde.

Mi vurdering av vernestatus følger forvaltningens konvensjoner. Når det gjelder verneverdighet i de tilfeller der det er uavklart vernestatus, har jeg lagt vekt på ei samlet vurdering av bevaringsgrad, antatt informasjons- og formidlingspotensial. Registreringene må ikke betraktes som fullstendig dekkende for det som vil kunne finnes ved nøye gjennomgang av terrenget under gunstige betingelser.

Basert på opplysning fra Arnstein Brekke¹ om at laftede rorbuer i Salten sannsynligvis går tilbake til begynnelsen av 1600-tallet, holder jeg det for mulig at ovale tufter i alle fall er eldre enn 1600-tallet. Usikkerheten knyttet til dette resonnementet er imidlertid åpenbar, så jeg kan derfor ikke påstå at ethvert hus med buede veggvoller er dekket av eller i nærheten av kulturminnelovens bestemmelse for automatisk fredning. Det er likevel sannsynlighetsovervekt for at det forholder seg slik og jeg vil hevde at ei slik rorbutuft har så stor verneverdi at bevaring bør være aktuelt, enten ved hjelp av kulturminneloven eller plan- og bygningsloven.

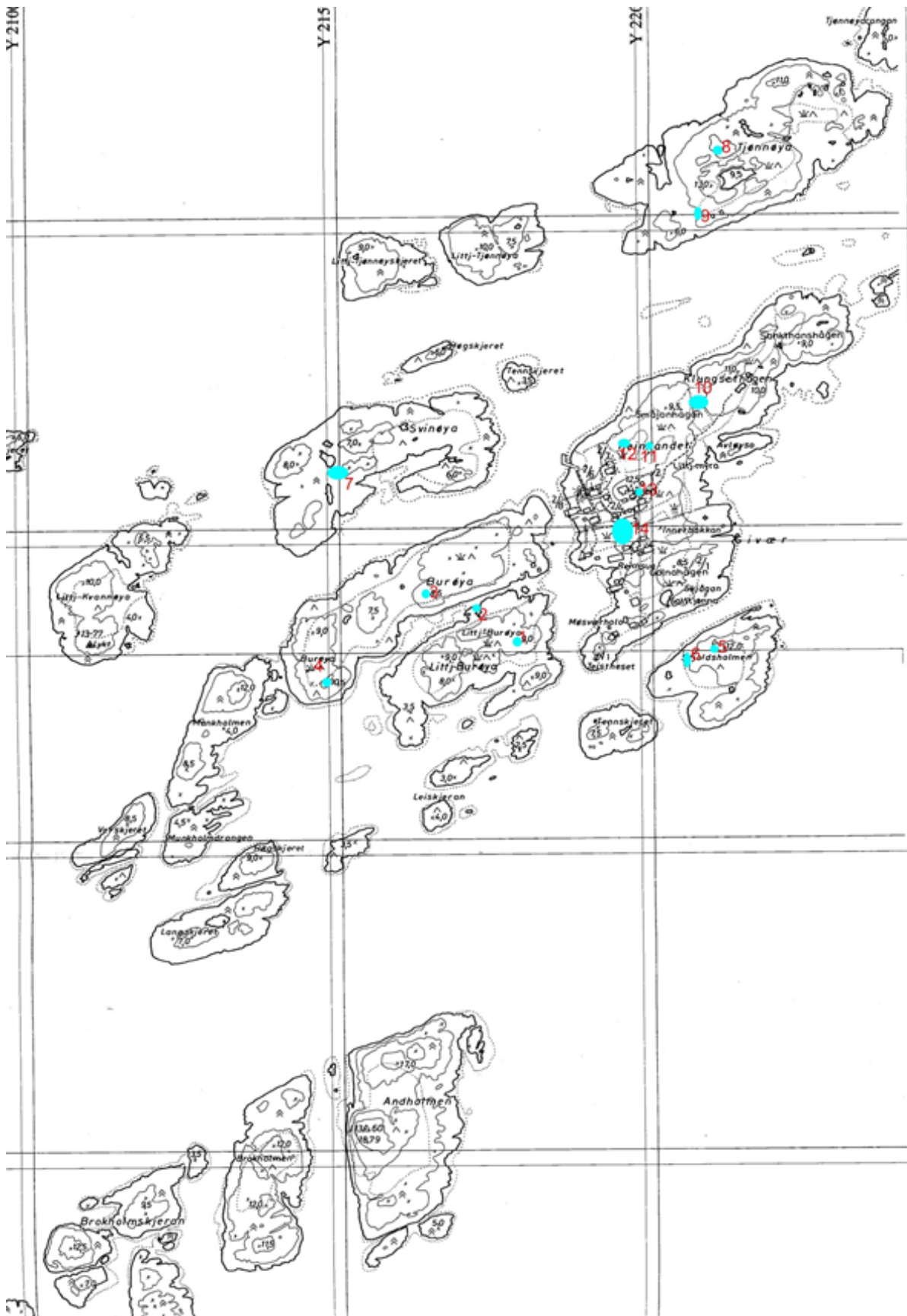
De observasjonene som ble registrert, er lagt inn på en kopi av det aktuelle kartbladet av N5000-seien, stilt til min disposisjon av Gisle Jakhelln. Rute-størrelsen er antatt å være 500mx500m. Jeg har ikke brukt noe GIS-program i dette, men lagt inn markeringene manuelt. De røde numrene tilsvarer registreringsnumrene:

¹ Brekke, A. Dendrokronologisk undersøkelse av rorbu, gnr 2 brnr 1 Bodø kommune. Rapport 2011.02.06.

Y 210

Y 215

Y 220

1. Lille Burøya

N 67.18.161 Ø13.43.166. Gravrøys, nesten heilt overgrodd. 6-7 bruddsten synlig. Tydelig markert. NV-SØ 3m, NØ-SV 2m, H 0.4m. Ligger på øyas høgste punkt. Automatisk fredet.

Mot S

Mot Ø (?)

Mot V

2. Lille Burøya

N 67.18.186 Ø 13.43.198. Mulig stø, oppfylt av mindre stein enn det som ligger i fjæra. Bredde 3,5m. Ligger i tilslutning til sprekkzone i berget. Ligger i sundet mellom Store og Lille Burøya. Usikker alder, men verneverdig.

Mot SSØ

Mot S

3. Store Burøya

67.18.185 Ø 13.42.893. Gravrøys, nesten heilt overgrodd. Store stein synlige i midtpartiet, to av disse er store heller. Ytre begrensning dårlig markert. Diameter 4m. Ligger på toppen av en knaus. Automatisk fredet.

Mot VNV

Mot N

4. Store Burøya, på sørvestpynten.

Gravrøys. Heilt overgrodd. Diameter 4m, høyde 0.3-0.4m. Automatisk fredet.

Mot SV

5. Skjoldsholmen

67.18.165 Ø13.43.8. Gravrøys, med synlig kammer. Ei dekkhelle er reist opp vertikalt . Ytterkantene er overgrodd og bare delvis godt markert. Diam 4m, høyde 0.4m, den røyste hella rager ca 0.8m opp. Kammeret NV-SØ 1m, NØ-SV 0.4m. Ligger på øyas høgste topp. Automatisk fredet.

Mot SV

Vertikalt

Mot NNV

6. Skjoldsholmen

N 67.18.161 Ø 13.43.739. Tuft. Tydelig buet veggvoll mot S med en del større stein. Mot N ligger tufta inntil en bergknaus slik at vollen er utydelig. NV-SØ 6m, NØ-SV 3m, ytre mål. I sørskråninga fra knausen der nr 5 ligger. Høg alder, men usikker vernestatus, klart verneverdig.

Mot NV

Mot V

7. Svinøya, vestre del.

Mulig tomt for fiskehjeller/nothjeller, fleire større steinsamlinger på et flatt areal. Usikker alder.

Mot Ø

8. Tjønnoya

N 67.18.564 Ø 13.43.793. Gravrøys bygd av store stein, synlig overkant av kammer i vestdelen. Delvis overgrodd. Diameter 4m, høyde 0.4m. Automatisk fredet.

Mot S

Mot SSØ

9. Tjønnøya, like V for sauefjøsene.

Rektangulær tuft, syllstein for bygning, uklart markert. NV-SØ 7m, NØ-SV 4.5m. Usikker alder, muligens verneverdig.

Mot S

Mot Ø

10. Husøya/Heimlandet brnr 2.

N 67.18.387 Ø 13.43.752. Boplassområde. Platå med flere voller som står vinkelrett på hverandre, i N-S resp Ø-V-retning. Ingen klare tufter synes avgrenset, men vollene framtrer som fragmenter som står igjen etter at inngrep er gjort i tidligere strukturer. Hele feltet er tilnærmet rektangulært, Ø-V 30m, N-S 10m. Bosettingsområdet ligger på den høyeste delen av et NNV-SSØ-gående eide som har kupert bergfylt terreng på begge sider, Klungsethågen og Småjonhågan.

Ca 50m SSØ for bosettingsområdet ligger det ei tydelig åkerrein som går

Mot NØ

Mot NNØ

parallelt med fjæra. Åkerreina er ca 25m lang og feltet ovenfor har tydelige dyrkingsspor. I fjæra er det svake spor som kan tolkes som støer, tydeligst mot Ø. Usikker alder, men klart verneverdig.

Mot V

11. Husøya/Heimlandet brnr 2 v. Småjonhågan.

N 67.18.362 Ø 13.43.684. Oval tuft. Klart markerte veggvoller og nedsenket indre areal. Mulig inngang fra SV. Ytre mål NØ-SV 8m, NV-SØ 5m. Indre mål NØ-SV 4m, NV-SØ 2m. Usikker alder, klart verneverdig.

Mot SSØ

12. Husøya/Heimlandet brnr 2 v Småjonhågan.

N 67.18.354 Ø 13.43.656. Rektangulær tuft. Voller med varierende markering. Ingen synlige stein. Ytre mål NØ-SV 12m, NV-SØ 6m. Uviss alder, muligens verneverdig.

Mot V

Mot SV

13. Husøya/Heimlandet brnr 2 v. bedehuset.

N 67.18.311 Ø 13.43.678. Avrundet rektangulær tuft. Overgrodde, klart markerte voller, nedsenket indre areal. Ytre mål Ø-V 7m, N-S 6m. Usikker alder, klart verneverdig.

Mot VNV

Mot SØ

14. Husøya/Heimlandet brnr 1,2 og 19.

N 67.18.376 Ø 13.43.612. Boplassområde (gårdshaug). Uklar avgrensning, våningshus et på brnr 2 står i nordenden. Våningshus på brnr 19 står innafor området og våningshuset på brnr 1 står utafør S-kanten, ellers opparbeidd hage og eng. Ligger i eiendomsskillet mellom brnr 1 og 2. Iflg Olaug Olsen finnes det keramikkskår og dyrebein i jorda. Mulig mål ØV 60m, N-S 40m, men dette er usikkert. Antakelig automatisk fredet, men dette kan ikke ansées som dokumentert i dag.

Mot NØ

Tillegg etter ny befaring 12. og 13. mai 2016 (13. mai sammen med Gisle Jakhelln og Alan Hutchinson):

14. Husøya/Heimlandet bnr 1,2 og 19. Boplassområde (gårdshaug).

Det ble gravd to små prøvestikk, 30x30cm. A (76.18.271 Ø 13.43.579) Dybde ca 50cm Pløyelaget var ca 30cm, under dette mørkt, marmorert jordsmonn, hørgorganisk. Botnen var kvit skjellsand. Det ble tatt jordprøve fra jordlaget umiddelbart over botnen. B (N 67.18.263 Ø 13.43.608) Dybde ca 60 cm. Pløyelaget var ca 30cm, under dette som i stikk A. Det ble ikke gjort gjenstandsfunn i noen av prøvestikkene, men det var en god del fiskebein og storfebein.

Stikk B ble tatt umiddelbart sør for det som i 2015 ble antatt å være grensen for gårdshaugen. Dette tyder på at gårdshaugens areal er betydelig større enn før antatt. Dette gjelder også utstrekninga mot vest. Antakelig overstiger gårdshaugens areal 70m Ø-V og 60m N-S.

Kulturlagstjukkelsen er neppe fastslått ved disse to prøvestikkene, men overflata er kue på pert slik at det ikke tyder på omfattende planering, bare dyrking av små åkerlapper. Muligens er ikke kulturlagstjukkelsen noe sted over 1m. Ut fra dette kan en gjette på at akkumulasjonen ikke strekker seg over en periode på mer enn 500 år. Det vil bli gjort forsøk på å utvinne material for radiokarbondatering fra jordprøvene.

15. Nordligst på Husøya/Heimlandet.

I et felt med rullestein, uten vegetasjonsdekke er det to sirkulære voller, henholdsvis 3 og 4 m i diameter og ca 30-40 cm høge. I sentrum er nivået noe lavere. Rullesteinene i vollene har tilsynelatende lik lavvekst som det steinen i de urørte delene av feltet. (N 67.18.429 Ø 13.43.907). Litt lenger mot nord er det murt opp to steinmurer (høyde ca 1m). Dette antas av Olaug Olsen å være rydningsstein fra gressletta litt lenger mot øst.

16. Tjønnøya.

Nord på øya er det et sletteområde (gress) som er skjermet av knauser mot sør, vest og nord. Det ligger store steinblokker over heile sletteområdet. På to steder kan det se ut som om det er rester av syllmurer. Ca 12x4m (N 67.18.611 Ø 13.44.02) og 11x5m (N 67.78.626 Ø 13.44.006). Det kan tenkes, men er langt fra sikkert, at dette er butomter.

17. Tjønnøya.

I øst er det mulige spor av ei stø.

Oppsummering

Resultatet må sees på som tentativt. Feltarbeid over en dag i ugunstig vær er utilstrekkelig. Likevel er det utvilsomt grunnlag for å si at Givær har kulturminner som vitner om bosetting og annen aktivitet over lang tid, i alle fall tilbake til jernalderen. Det er vanskelig å si om gravrøysene skriver seg fra eldre eller yngre jernalder, men det er såpass mange at vi må tenke oss et langt tidsrom av jernalderen og vi må anta at de påviste gravene representerer en liten del av den befolkninga som har hatt tilhold her. Gårdshaugen (nr 14) vitner om stabil bosetting over et langt, men uvisst tidsrom. Bosettingsområdet (nr 10) representerer også bofast befolkning, men over et kortere tidsrom. De enkeltliggende ovale tuftene (6 og 11) antar jeg representerer rorbuer av betydelig elde og høgst sannsynlig er disse å anse som automatisk fredet.

Er det ønskelig å oppnå et mer fullstendig bilde og et bedre fundament for å si noe om eldre bosettingshistorie på Givær, så bør ei mer nøyaktig registrering foretas på vårparten. Det bør også satses på å finne material for radiokarbondatering ved hjelp av prøvestikk i bosettingsområder og tufter. Antagelig er det forgjeves å undersøke gravrøysene for å finne daterbart material. Her må en anta at bevaringsforholdene er svært ugunstige pga fri gjennomstrømming av nedbør og god tilgang av oksygen. Disse kulturminnene er likevel svært interessante fordi de i tillegg til å være gravminner også må ha tjent som markeringer/navigasjonshjelpemidler i både jernalder og seinere tid. De reiste dekkhellene vitner om vedlikehold av navigasjonsfunksjonen.

Kulturhistorisk kartlegging og vurdering av bygninger i Givær

Av Ewa Juneborg og Arnstein Brekke

Givær er en lav og liten øy, midt i havet. Når du nærmer deg med båt løfter bebyggelsen seg opp i synsrande, med bedehuset tronende på toppen. Gårdsveien fra kaia og gjennom tunet er den eneste ferdselsåren i Givær som har en tydelig romlighet. Veien gjennom tunet skaper en dynamikk i bebyggelsen. Å gå gjennom tunet er en kort spasertur men den som har øynene og sinnet med seg kan oppleve Giværshamnens historie, utfordringer og livsbetingelser komprimert på bare noen få skritt. Man stiger av fra båten ved kaia, går opp bakken med havet i ryggen, møtes av en alderdommelig men også modernisert tunbebyggelse, og i enden av veien ligger fjøset i blikkfanget. Havet og jordbruket, de to livsnervene på Givær.

Kartleggingen

I årene 2013-2015 ble alle bygninger i Givær eldre enn 1980-tallet kartlagt. Det er første gang alle bygningene her er systematisk kartlagt, og verdiene de representerer er vurdert.

Noen av rorbuene er tidligere kartlagt i regi av Fortidsminneforeningen, seinere av Bygningsvernprosjektet Bodø kommune, som også har datert flere av buene.

Bygninger fra 1980-tallet og seinere kan være usikkert og vanskelig å vurdere ut fra et kulturhistorisk perspektiv, da de trenger ytterligere noen år for å bli vurdert rettferdig og objektivt med antikvarisk blikk. Samtidig kan vår vurdering av disse bli interessant for forskere i framtiden, for å følge hvordan antikvariske vurderinger endres med tiden og ulike perspektiv.

Verdisetting og vurdering

Kartleggingen er gjort gjennom bruk av Riksantikvarens handbok for lokale kulturminneregistreringer. Vurderingen utgår fra to kjerneverdier: dokumentasjonsverdi (eller kunnskapsverdi) og opplevelsesverdi. Kjerneverdiene er siden delt opp i mer spesifiserte delverdier for å tydeliggjøre de forskjellige kulturhistoriske verdiene som bygningen har.

- Dokumentasjonsverdi refererer til de historiske egenskapene som bygningen har
- Opplevelsesverdi refererer til de estetiske og følelsesmessige egenskapene som bygningen har

Giværs bebyggelse

Bebyggelsen kan grupperes i tre kategorier: Rorbuene, gårdsbebyggelsen og felleskapets bygninger.

1. Rorbuene, de fleste av dem bygd og brukt av fiskere fra Indre Salten. 8 bevarte buer er et forholdsvis stort antall, i et øyvær som Givær. Med rorbuer bygd fra 1601 og framover har de en sjelden stor tidsdybde, og noen av dem har en svært høy dokumentasjonsverdi, og kildeverdi. De fleste rorbuene er plassert sør på øya, i et ellers urørt miljø.
2. Gårdsbebyggelsen, og bygninger knyttet til giværingenes eget fiskeri, har nesten alle eldre bygningstyper bevart. Det er stor variasjon i materialbruk og byggemetoder, og de har også til dels høy dokumentasjonsverdi. Bygningsmiljøet omkring gårdsvegen har høy miljøverdi. Det samme gjelder bygningene omkring brygga på Sørhaug. E-husene utgjør en spesiell bygningstype, som har fått egen omtale i denne rapporten.
3. Bygninger for felleskapet, som bedehuset, kaia, vannverket og skolen, er funksjonelle bygninger, typisk for sin tid. Bedehuset har en del opprinnelige materialer vel verd å bevare, men ut over det er det symbolverdien og bruksverdien som er viktigst for disse relativt moderne bygningene.

Både rorbuene og deler av gårdsbebyggelsen har høy grad av sårbarhet, samtidig som de fleste bygningene er fullt brukbare. Det bør utvikles bevaringsplaner som ivaretar både kulturminnehensyn og brukshensyn.

Begrepsbruk

Det er i Norge ingen sikker og avklart terminologi for tradisjonelle bygninger og handverk. Vi har valgt å både bruke standard terminologi - fagspråk, og vi har valgt bruke dialekt fra Salten. Der det avviker fra det som kan oppfattes som standard terminologi er det forsøkt forklart. Salten er for øvrig en stor region, men dialekten omkring Saltenfjorden og ut til Givær er noenlunde konsistent og i denne sammenhengen er ingen ulikheter registrert mellom Givær og Indre Salten, der begrepsbruken er godt kartlagt. Noen eksempler:

Laftede konstruksjoner kalles i Salten gjerne for ei «tømmring», eller «tømmerbøling». Både begrepene «laft» og «nøvving» - noving, av ordet nov – er kjent brukt i Salten. Vi har her valgt bruke begrepene laft, laftet tømmer og lafteverk, der det siste er standard terminologi og ikke er kjent i Saltenmålet. Dette er valgt fordi det nokså presist definerer denne konstruksjonstypen.

Derimot bruker vi begrepet «reisverk», uttales «røisværsk» eller «reisværsk», slik det brukes i dialekten og i regionen. Her betegner det en stavreist konstruksjon, som kan ha noe ulik utførelse, men det er alltid en stavreist konstruksjon. I fagspråk betegner reisverk noe annet. Reisverk kan i vår sammenheng både betegne en sjølstendig hovedkonstruksjon, og det kan være satt inntil en laftet hovedkonstruksjon. Reisverk kalles i Salten også «bindverk» - uttales «bjinnværssk», og noen ganger kalles det «bygd i stav». Siden terminologien ikke er sikker og avklart vil det være mulig at beskrivelsen noen gang framstår som uklar. Formålet med denne rapporten er da heller ikke å avklare begrepsbruken.

Typebetegnelsen for bygninger har også regionale ulikheter. Eksempelvis betegner «brygge» i Salten et lagerhus eller sjøbod, med formål fiskeri eller annen sjørettet virksomhet. Det er altså en bygning, i motsetning til sør i Norge der det betegner en installasjon for å legge båt eller fartøy til land.

Klungsetbua med sval i reisverk og burom i laftet tømmer.

Navn på bygninger

Bygninger er speilbilder av levd liv, og symbol på kultur og endringer. De navnesetter gjerne etter bruken, og brukerne. Selv om kvinnfolkene var de som mest brukte husene, er de fleste bygningene likevel helst oppkalt etter mannfolk. Det eneste kvinnenavnet som forekom under kartleggingen var «Olaug sitt hus». Dette er et nokså nytt navn for bygningen da eieren Olaug er ung, men erfaren og innfødt giværing. I Olaug sitt hus bor hun ikke alene, men der er en stor familie med barn og mann. Og i dette tilfellet er det damen i huset som gitt navn til bygningen. Viktigst i navngivningen er kanskje ikke lengre at det må være et mansnavn men at den som er ekte giværing, uansett kjønn, får huset oppkalt etter seg.

Et talende eksempel på navneskikken og endringene er bolighuset som omtales som «Gammelgården/Nerstuo/John-Siverthuset». Dette er det eldste bolighuset på Sørhaug, og da Nystuo, det nyere bolighuset - nå "Olaug sitt hus" - kom til, fikk dette eldste bolighuset forstavelen "Gammel". Begrepet gård brukes her også om bolighuset. Så ble det også kalt Nerstuo, siden det den gang nyere bolighuset ble lagt litt høyere opp i terrenget. Og ved siste navneendring fikk det navn etter John-Sivert, oppvokst i gården og den som overtok det og flyttet det ut av tunet.

Arnebua/Hosetbua hette før bare Hosetbua, siden den var eid av flere fra Hosetgården i Skjerstad. Siste aktive bruker hette Arne, også han fra Hoset, og da begynte Giværingene å kalle den Arnebua.

I denne kartleggingen har vi valgt å gjengi både eldre og nyere navn på bygninger.

Den hvite bygning i sentrum er "Olaug sitt hus".

Theodor- og Johanskjågen.

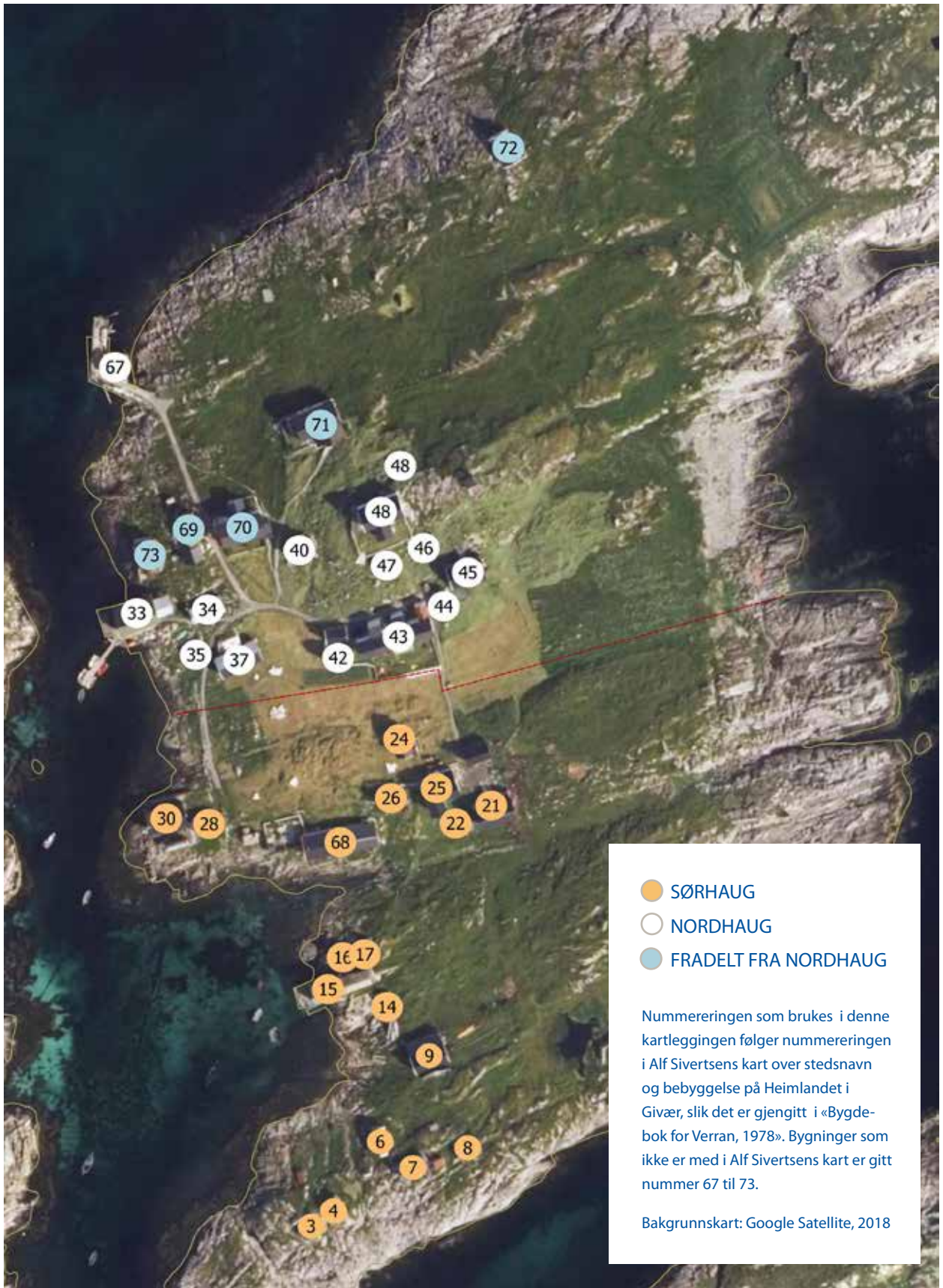

Et hus, tre navn: Gammelgården, Nerstuo og John-Siverthuset.

I bakgrunn: Arnebua, Pe' Nilsobua, Klungsetbua (Johan Olso-bua).

Inventering og vurdering

Sørhaug

(3) Pe' Nilsobua	66
(4) Klungsetbua/Johan Olso-bua	68
(6) Støvsetbua.....	70
(7) Arnebua/Hosetbua.....	72
(8) Klebua	74
(9) Åttringsnaustet/Sagbruket.....	78
(14) Lyngnesbua/Eternitbua.....	80
(15) Brygge med kai, bu og sval.....	82
(16) Rausjåen/Trandamperiet/Verkstedet	86
(17) Litjbua.....	88
(21) Fjøs og låve	92
(22) Vanncisterne.....	94
(24) Gammalgården/Nerstuo/John-Siverthuset.....	96
(25) Nystuo/Olaugs hus.....	98
(26) Vedsjåen/butikken	100
(28) Lyshuset (elaggregathus)	102
(30) Vannverket	104
(68) Skolen	136

Nordhaug

(33) Sivertsenbrygga.....	106
(34) Leversjåen	108
(35) Trandamperiet/Olakiosken	110
(37) Fembøringsnaustet.....	112
(40) Karlgården.....	114
(41) Johansjåen	116
(42) Theodorsjåen	118
(43) Storgården	120
(44) Sigvartsjåen	122
(45) Fjøs og låve	124
(46) Vanncisterne.....	126
(47) Posthuset.....	128
(48) Bedehuset	130
(48-1) Jordkjeller	132
(67) Kaia	134

Fradelt fra Nordhaug

(69) Bua (hytte, tidligere rorbu).....	138
(70) Bolig.....	140
(71) Bolig.....	140
(72) Hytte.....	140
(73) Hytte.....	140

(3) Pe' Nilsobua

Fasade V

Beskrivelse

Pe' Nilsobua er ei rorbu med panelte og umalte yttervegger og taket er tekket med torv. Burommet (oppholdsrommet) er bygd i lafteverk, utført med et sekskantet midthalslaft. Bugangen (forgangen) mot vest er stavbygd, som i dialekten gjerne kalles reisverk. Inngangsdøra er i langveggen mot sør. Mot nord er det tilbygd en «råvedsval». Råvedsvala er stavbygd og bordkledd og taket er en forlengelse av taket på selve bua. I denne svala ble «råveden» - hjellmaterialene – oppbevart. Hjellen kan både ha vært til å tørke fisk og tørke seinota på. Mot nordveggen i burommet er deler av det originale inventaret intakt i form av «beller», et fast sengested. I bugangen er ildstedet, ei gruve. Gruva raste sammen ved uvær i 2011 og er seinere rekonstruert med gjenbruk av steinen, etter en dokumentasjonstegning av det eldre ildstedet.

Ut fra den dendrokronologiske undersøkelsen er Pe' Nilsobua bygd i 1734 eller litt senere. Raftene er datert til å være hogd henholdsvis vinteren 1733-34 og våren 1734. Sperrere har sammenfallende merking med raftene slik at sperrere trolig er de opprinnelige. Tverrsylla i mellomveggen og langveggen mot øst er de opprinnelige. En av dendroprøvene daterer stokk nummer 4 i sørveggen til våren 1766. Denne stokken er trolig en gjenbruksstokk lagt inn som en reparasjon. Syllstokkene i langveggene er sannsynligvis skiftet. Bua antas å ikke være bygd på Givær. Den har en strekmerking innvendig, som antas å være opprinnelig, og denne er i hovedsak komplett for alle vegger. Strekmerkingen kan være fra byggingen, og det kan da være slik at bua er bygd som rorbu og fraktet til Givær. Den kan også ha vært i bruk et annet sted først for så å bli flyttet uten endringer i konstruksjonen. Det er trolig at bua er demontert én gang, i forbindelse med utbedringer. Da er det kommet til en ny strekmerking, supplert med bruk av bokstav. Det er mulig at det har vært merket utvendig, men denne merkingen er ikke funnet og kan være tært bort.

Fasade N

Fasade S

Fasade Ø

Veggen mellom bugangen og burommet er laftet opp til rafta. På samholdstokken, øverste stakk i denne veggen, er det montert sperrer. Dette åpne rauset er kledd med bord som er spikret på sperrere og samholdstokken. Det er et v-formet spor på undersiden av sperrere. Det samme v-formede sporet finnes på samholdstokken som sperrere er forankret på. Der er det også et spor for å tre inn bord, som vanlig i skjelerverk. Det viser tydelig at det tidligere har vært skjelverbord i denne veggen. Pe' Nilsobua ble reparert i 2014, etter skaden ved uværet i november 2011, men interiørene gjenstår. Rorbua er orientert mot framherskende vindretning, selv om den har en noe annen retning enn bebyggelsen lenger inn og nord på øya.

Kulturhistorisk vurdering

Pe' Nilsobua er en av de mest alderdommelige bygningene på Givær, noe som gir seg særlig til kjenne i interiøret. Bygningens tradisjonelle prientering mot vinden, alderdommelige interiør, bevarte konstruksjonsdetaljer og personlige inskripsjoner gir tidsdybde til rorbumiljøet og den samlede bebyggelse- og lokalhistorien. Pe' Nilsobua har i sum en høy kunnskapsverdi. Pe' Nilsobua er en av åtte bevarte rorbuer på Givær og sett i denne sammenheng har bevaring av Pe' Nilsobua stor betydning for stedets pedagogiske verdi, genuinitet og lesbarhet. Pe' Nilsobua bidrar til kunnskap om regionens fiskeri- og næringshistorie. Den har også verdi sett fra et nasjonalt perspektiv da fiskerinæringen hatt stor betydning for Norge. Rorbuene har også lokal symbolverdi og personhistorisk verdi. Bua har fått navnet etter Peder Nilsen, fra Kvarv i Misvær, og er typisk for tradisjonen med sommerfiske etter sei for gårdene i Indre Salten.

Konklusjon

Pe' Nilsobua er et viktig bygg for å bevare et helhetlig bilde av fiskerisamfunnet og kulturmiljøet på Givær. Alle historiske spor i bygningen (merkinger, handverksspor, personlige inskripsjoner) har pedagogisk verdi. De vil øke kunnskapen om bruken av bua, og om gjenbruks- og byggeteknikker lokalt og regionalt. Det å kunne lese og røre ved inskripsjonene i bua gir gode opplevelser og kunnskap. Det anbefales å kartlegge navnene og årstallsinskripsjonene i bua for å få svar på hvem som brukte bua, og hvilke gårder de kom fra. Disse unike historiske sporene er sårbare for forandringer. Det betyr at om Pe' Nilsobua skal beholde sin kulturhistoriske verdi kan det ikke gjøres utskiftninger, eksteriøre eller interiøre endringer som ødelegger sporene. De eldre løsningene og utførelsen har både tekniske og kulturhistoriske egenskaper som må vektlegges i vedlikehold og reparasjoner. Bygningen ligger på en utsatt plass og det gjør den ekstra sårbare for klimatiske påkjenninger. Om Pe' Nilsobua vil inngå i en samlet bevaringsplan for rorbumiljøet på Givær og blir ivaretatt med bygningsantikvarisk tilnærming vil dens kunnskapsverdi bare øke i takt med tiden. Det bør være mulig å bruke bygningen, eksempelvis innen opplæring og turisme.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (bygningen er flyttet fra fastlandet til øya, rorbuskikk, restaureringshistorie), bygningsteknikkhistorisk verdi (byggemetoder, gjenbruksmaterial), samfunns historisk verdi (fiskerinæringens betydning, symbiotisk forhold mellom land og øy for overlevelse og forsyning), sosialhistorisk verdi, fiskeri- og næringshistorisk verdi, personhistorisk verdi (Pe' Nilso), kvalitet (på materialer og håndverk), autentisitet, lokalhistorisk verdi, truet bygningstype (ute av bruk), tradisjonell plassering med gavl mot vind, håndverkshistorisk verdi (alderdommelig byggeteknikk), nytte- og bruksverdi (kan brukes til overnatting eller formidling), materialhistorisk verdi (bevarte materialer), aldersverdi.

Opplevelsesverdier: miljøsøkende verdi, del av kulturmiljøet, identitetsverdi, patina, symbolverdi, pedagogisk verdi (bygningshistorisk lesbarhet), tradisjonsverdi, lokal representativitet, sjeldenhet, alderspreget bygg (tidsdybde).

(4) Klungsetbua/Johan Olso-bua

Fasade V

Beskrivelse

Rorbua kalles Klungsetbua etter gården Klungset i Fauske kommune. Den kalles også for Johan Olso-bua. Bygningen er blitt brukt som rorbu. Den skal tidligere ha hatt fire eiere, som også hadde felles eierskap i søkkenot for seifiske. Dendrokronologiske undersøkelser viser at Klungsetbua er bygget i 1601, eller litt seinere. Det er den eldste daterte bygningen i Givær. Bygningen står på en enkel natursteinsmur (dial. «syllmur»), og er inndelt i et burom i laftet tømmer og en bugang i reisverk og med tømmermannskledning. Burommet ligger mot nord og bugangen mot sør. Det er en råvedsval tilbygd langs østre langside. Råvedsvala har rektangulært bordkledning og pulttak i forlengelse av saltaket på rorbua. Buas nordgavl har et lite vindu og synlig laftet tømmer. I vestre langside av burommet er det ett vindu. I søndre gavl er selve inngangsdøren, noe forskjøvet til høyre fra midten. I bugangen er det ei gruve. Den ble demontert ved reparasjonsarbeider om lag 1980 og gjenoppbygget ved siste hovedreparasjon i 2014. Laftet er et Misvær-laft. Falsen oppe i underhugget går tidvis ut i null. Inngangsdøren til hovedrommet har beitskispør som er utformet som et M-spor, et alderdommelig trekk. Fra den opprinnelige bygningen er det bevart en samholdsstokk med inskripsjon i form av initialer. Den vestlige tømmerveggen ble skiftet i forbindelse med reparasjonsarbeidene gjort omkring 1980. Denne nyere veggen ble hentet fra ei bu kalt «Beiarbua», og som for øvrig var i dårlig forfatning. Denne tilførte veggen var i

Fasade S

Fasade Ø

Fasade N

dårlig stand, og ved den siste istandsettingen i 2014 ble denne veggen så igjen erstattet med en helt ny vegg utført i Misværslaft. På de bevarte opprinnelige lafteveggene er syllstokkene og rafta skiftet om lag 1980. Bygningen har fire forskjellige merkinger. Dette kan indikere flere flyttinger, eventuelt også merking ved bygging og ombygging. Klungsetbua er 4.1 m bred, 7.1 m lang, og mønehyden er 2.7 m. Bygningen er orientert med gavlene mot nord og sør. Bua er plassert på tvers av og i le bak Pe' Nilsobua.

Kulturhistorisk vurdering

At navnet Klungsetbua fortsatt er i bruk gir den høy person-/stedsnavnshistorisk verdi og pedagogisk verdi da den næringshistoriske symbiotiske koblingen mellom fastland og fiskeværer blir tydelig for utenforstående. Bygningen er viktig for Giværs lokale historie - et samfunn basert på fiske og selvhushold. Bygningen har en rik bygningshistorie, der endringsfasene er lesbare. Lesbarheten er av stor betydning for den pedagogiske verdien. Ved den siste istandsettingen måtte forholdsvis mye utskiftes, men karakteren er bevart og reparasjonsarbeidet ble utført med kunnskap i tradisjonshåndverk. Bygningen ligger plassert sammen med andre rorbuer i et tydelig rorbumiljø som er en viktig del av Giværs kulturmiljø og landskapsbilde.

Konklusjon

Klungsetbua er erklært fredet på grunn av sin høye alder, bygd før fredningsgrensen (året 1650), og den har derfor nasjonal verdi. Det betyr at alle tiltak og vedlikeholdsarbeider som berører bygningens eksteriør og interiør må gjøres med største varsomhet, der reparasjon kommer før utskifting. Om Klungsetbua vil inngå i en samlet bevaringsplan for rorbumiljøet på Givær og blir ivarettatt med bygningsantikvarisk tilnærming vil dens kunnskapsverdi bare øke i takt med tiden. Samlet sett vurderes bygningen å ha god mulighet for å kunne bevares i fremtiden ved at den nå er satt i stand og fordi den er erklært fredet. Det bør være mulig å bruke bygningen i andre sammenhenger, eksempelvis innen opplæring og turisme.

Dokumentasjonsverdier: Bygningshistorisk verdi (rorbuskikk, restaureringshistorie), bygningsteknikkhistorisk verdi (byggkonstruksjon, gjenbruk), samfunnshistorisk verdi (fiskerinæringens betydning, symbiotisk forhold mellom land og øy for overlevelse og forsyning), sosialhistorisk verdi (leve og losjere i fiskevær), fiskeri- og næringshistorisk verdi, person- og stedsnavnhistorisk verdi (Johan Olso, Klungset), kvalitet (kvalitet i virke og håndverk), lokalhistorisk verdi, truet bygningstype (ikke i bruk), håndverkshistorisk verdi (alderdommelig byggeteknikk), nytte- og bruksverdi (overnatting, formidling), materialhistorisk verdi (bevarte materialer), aldersverdi.

Opplevelsesverdier: Miljøskapende verdi, del av kulturmiljøet, identitetsverdi, symbolverdi, pedagogisk verdi, tradisjonsverdi, lokal representativitet men regional og nasjonal sjeldenhet, alderspreg, tidsdybde.

(6) Støvsetbua

Fasade Ø

Beskrivelse

Støvsetbua er bygd i laftet tømmer og reisverk, panelt med tømmermannskledning. Taket er tekket med plater. Bygningen har et laftet burom med stavbygd bugang mot sørvest. Det er tilbygd et ekstra lite rom mot øst, med inngang fra burommet. I bugangen er den natursteinsmurte grua bevart. Bygningen står i samme retning som Pe' Nilsobua lenger ut på odden, og det kan tolkes slik at de begge er orientert med gavlene mot framherskende vindretning.

Bua har en usikker alder, men den har en del alderdommelige trekk som gjør at den antakelig er bygd før andre halvdel av 1800-tallet. Det var fram til etterkrigstida åtte andelshavere i bua. En av disse eierne, far til dagens eier, kjøpte seinere ut de andre slik at han eide 7, og det er en annen eier som fortsatt har den siste andelen. Tomteleie var etter krigen 25 øre, men det tok etter hvert slutt. Omkring 1958/59 satte daværende eier av 7/8 i gang med restaurering av bua. Det var han som føyde til en gammel sjå i østenden, slik at det ble et eget rom her. Han omtalte denne sjåen som «e-huset». Det kan derfor en periode muligens ha fungert som e-hus før det ble tilbygd rorbua (ingen annen tradisjon er kjent om dette).

Den gamle takkonstruksjonen er i hovedsak bevart, med sperrer og gjenbrukte takbord og åser. Takmaterialer som ikke ble gjenbrukt ved omlegging av taket ligger bevart i bugangen. Bygningen har gjennomgått noe oppussingsarbeid. Oppussingen er utført slik at mye av eldre materialer og spor fra tidligere bruk er blitt bevart. Det er veldig viktig at istandsettingen fortsatt utføres med hensyn til bygningens alder og at det eldre håndverket kopieres hvis noe må skiftes ut. Det er noen deler av nyere lafting. Halve veggene mot sør er grønnmalt og har en moderne grønnmalt tredør (tredøra er i 1970-80-talls stil). Øvrige vegger er veldig slitt, men noe av den eldste rødmalingen er igjen. Det er noen råteskader i utvendig panel, ellers er det ordinær slitasje.

Fasade N

Fasade V

Fasade S

I nordvestre nova i den tilbygde sjåen, delvis skjult bak panelet, er det en alderdommelg utformet hjørnestav. Den har en naturlig kløft fra treet som griper om og låser fast syllstokken. Dette kalles i Saltenmålet ei sul, uttales med lang u og tjukk l. Denne alderdommelige byggemetoden peker mot at denne sjåen har vært utført i skjeltnet, og har hatt funksjon som sjåg eller bu. Det kan tenkes at den en periode i nyere tid, før tilbyggingen til bua, ble brukt til e-hus. Dette er foreløpig bare en antakelse basert på vurdering av muntlig tradisjon og det som er synlig utenfra, og må derfor undersøkes bedre.

Kulturhistorisk vurdering

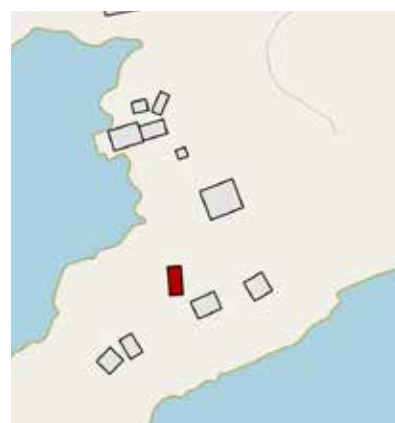
Støvsetbua er en av de mer alderdommelige bygningene på Givær. Alderspreget, lesbarheten og den pedagogiske verdien gir den en samlet sett høy kulturminneverdi. Selv om deler av den påbegynte oppussingen har medført en del utskifting, er det så pass mye bevart av den eldre bygningen og av eldre materialer at bygningen har god kunnskapsverdi og autentisitet. Dette er nå den eneste rorbua på Givær med den tradisjonelle gruva bevart uten inngrep og skader. Støvsetbua er et viktig bygg for regionens fiskeri- og næringshistorie og har også lokal og regional symbolverdi. Bygningen er en viktig del av det samlede rorbumiljøet og for å bevare et helhetlig bilde av fiskerisamfunnet og kulturmiljøet på Givær.

Konklusjon

Bygningen vurderes så bygningshistorisk interessant at en dendrokronologisk undersøkelse anbefales. Dette ville supplere de undersøkelsene som tidligere er gjort av andre rorbuer på Givær. Det bør også foretas en kartlegging av bevarte materialer med tanke på å lage en bevaringsplan for istandsetting som ivaretar kulturminneverdiene og muliggjør tilgjengelighet for eiers bruk, for publikum eller turisme. Støvsetbua er en av åtte bevarte rorbuer, og en av dem som var lengst i bruk. Den gir tidsdybde til rorbumiljøet og til Giværs samlede bebyggelsehistorie. Om den ivaretas på en varsom måte har den en betydelig kunnskapsverdi også i framtida. Det bør være mulig å bruke bygningen i andre sammenhenger, eksempelvis innen opplæring og turisme.

Dokumentasjonsverdier: håndverkshistorisk verdi (alderdommelig byggeteknikk), nytte- og bruksverdi (rorbu), materialhistorisk verdi (bevarte materialer), autentisitet (eneste rorbu med bevart ildsted), bygningshistorisk verdi (rorbuskikk, restaureringshistoria), aldersverdi, lokalhistorisk verdi, fiskeri- og næringshistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: lesbarhet, patina, symbolverdi, alderspreg, miljøskapende verdi, pedagogisk verdi (bygningshistorisk lesbarhet), sjeldenhet.

(7) Arnebua/Hosetbua

Fasade N

Beskrivelse

Arnebua er ei rorbu med burom i laftet tømmer og bugang i reisverk. Bygningen er orientert mot vinden, med gavlene mot øst og vest. Den er kledd med rettkantet sidestilt bordkledning. Taket er tekket med svarte korrugerte plater. Det er en pipe i takflata mot sør. Vestgavlen er uten vindu. I langveggen mot sør er det tilbygd veranda opp til inngangsdøren. I denne veggen, i burommet, er det et tofagsvindu der hvert fag er inndelt med seks sprosser. Langveggen mot nord har to tofags vindu med seks sprosser i hvert fag. Ett av vinduene gir lys inn til bugangen, og det andre vinduet til burommet. Halve østgavlen er tilbygt med et e-hus direkte på bakken. E-huset er bygd med gjenbruksmaterialer, vindslitte bord på vegger og rustne takplater på pult-taket. I den andre halvdel av østgavlen er det også et enkelt oppbygg, av gjenbruksbord og gjenbrukte pilarer, som bærer en vanncisterne. Arnebua er reparert i perioden fra 1978 til 1988, og i 2002 innredet med dusj og toalett.

Fasade S

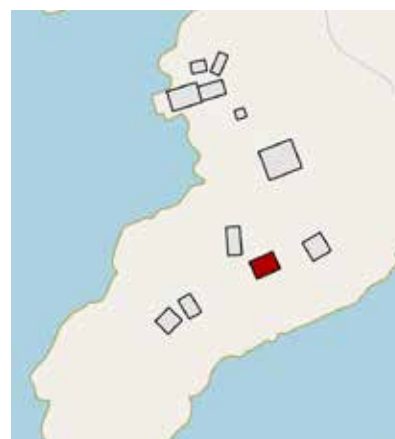

Fasade V

Fasade Ø

Den brukes som gjeste-hus og overnattingssted. Arnebua er oppkalt etter siste bruker som var Arne Hansen f.1898 fra Hoset i Skjerstad. Den kalles like gjerne Hosetbua, og ble i alle fall kalt det tidligere, da den sto bak (ovenfor) svala på Bryggebakkan på Sørhaug. Bua stod der fram til i mellomkrigstida, da den ble flyttet av gårdeieren på Sørhaug, John Nilsen, fordi den «sto midt i grasmarka». Eierskapet ble likevel opprettholdt som før. Bua ble istandsatt og dels tilbakeført til en eldre form da rorbustiftelsen overtok den, fra 1978. Etter tradisjonen på Givær ble den på 1800-tallet flyttet inne fra fjorden, og den skal etter tradisjonen på Givær ha en høy alder. Bua er ikke dendrokronologisk undersøkt.

Kulturhistorisk vurdering

Rorbuas tradisjonelle plassering med gavlen mot vinden, bygningstype og alderspreg inngir forståelse av rorbuskikken og levemåte. Arnebua er en av åtte bevarte rorbuer på Givær og i sin sammenheng har bevaring av Arnebua stor betydning for stedets samlede pedagogiske verdi, genuinitet og lesbarhet. Arnebua er et viktig bygg for fiskeri- og næringshistorie og har høy symbolverdi og personhistorisk verdi. Den har også bruksverdi.

Konklusjon

Bygningen er i god stand og brukes til utleie og overnatting for gjester, noe den fungerer godt til. Bygningen er sårbar for eksteriøre og interiøre moderniseringer, eller fjerning av det lave og tilbygde e-huset, som ikke tar hensyn til rorbustradisjonens byggeskikk, utførelse og volum. Risikomoment kan være energieffektiviseringstiltak, på- og tilbygg, utskifting av vinduer og dør, supplering med flere vinduer og dører. Reparasjonen av bua har kanskje vært noe for omfattende. E-husets gjenbrukspreg og østgavlens patina veier noe opp for rorbuas oppussede fasader, slik at bua ikke oppfattes som en ordinær hytte med sjøutsikt. Arnebua med e-huset har høy kulturminneverdi. Takket være at den er oppusset og brukes har den høy bruksverdi og det er lite risiko for at bygningen går tapt.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (rorbuskikk, restaureringshistorie), bygningsteknikkhistorisk verdi (byggkonstruksjon), samfunnshistorisk verdi (fiskerinæringens betydning, symbiotisk forhold mellom land og øy for overlevelse og forsørgning), sosialhistorisk verdi (losji i fiskevær), fiskeri- og næringshistorisk verdi, personhistorisk verdi, kvalitet, autentisitet, lokalhistorisk verdi, tradisjonell plassering med gavl mot vind, nytte- og bruksverdi, e-husskikk og dun som binæring og tradisjonshåndverk.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, identitetsverdi, patina, symbolverdi, pedagogisk verdi (del av kulturmiljøet), tradisjonsverdi, lokal representativitet, regional og nasjonal sjeldenhet.

(8) Klebua

Fasade S

Beskrivelse

Bygningen er tidligere blitt brukt som rorbu. Dette er en av buene som eies lokalt, av bruket på Sørhaug. Bua er ved dendrokronologisk undersøkelse dateret til å være bygd i 1755 eller litt seinere. I tradisjonen på Givær er det antatt at den tidligere var eid av noen «fra fjorden» - fra Misvær eller andre innom Saltstraumen, men det er ikke kjent hvem dette var. Den skal i følge tradisjonen før ha stått ved Salttjønna. Den skal ha blitt flyttet opp til der den står nå før slekta som nå er eiere av bruket kom til Givær. Navnet Klebua har den fått med bakgrunn i at det ble tørket klær her. Etter tradisjonen har den svært lenge vært brukt til dette formålet. I dag fungerer Klebua som lager og e-hus. Bygningen består av en bugang i reisverk, et laftet burom samt ei råvedsval i reisverk. Den hadde tidligere et rom mot vest som fungerte som kjøkken. I bugangen var det gruve. Laftet likner det mer alderdommelige Misvær-laftet, og har overkinn og lav hals. Laftet er godt utført med tette nover. Råvedsvala er et påbygg langs hele langveggen mot nord, og taket på råvedsvala er en forlengelse av hovedtaket. Bygningen har to piper, en i burommet og en i bugangen. Bugangen har tidligere vært utført i skjelterverk. I skilleveggen inne i bugangen er den sørlige sperra utført med skjelterspor på undersiden. Dette indikerer at raustet kan ha hatt skjelterbord, stående bord, mellom sperre og samhold. Dette støttes av at det under den nordlige sperra i den samme veggen fortsatt er bevart skjelterbord. Inngangsdøren er en gammel tredør med labanker som er gjort fast med trenagler. I veggen mellom bugangen og burommet er det et buet utkast på stokken under samholdsstokken. Det ser ut til døråp-

ningen i dagens mellomvegg (østvegg i burommet) tidligere ikke var plassert midt på som nå men lenger mot nord. For å få døråpningen mer sentrert er mellomveggenes stokker sør for døråpningen kappet og satt på stökkendene på nordsiden. Stökkene passer overens med størrelse på begge sider. Samtidig er de snudd rundt slik at veggens innside har blitt til utside. Dette ses tydelig ved at stökkene er sotet på innsiden og værtært på yttersiden. I Klebua er det bevart spor etter samme alderdommelige beitski som i stabburet på Engesbakk, Misvær Nedre, datert 1528.

Klebua har opptil fem merkinger. Innvendig er det i hovedsak bare én merking. Nordveggen har fire utvendige strekmerkinger og en strekmerking innvendig pluss bokstav. Bygget har blitt ombygd én gang. Det har da blitt lagt inn nye syllstokker, bortsett fra i nordveggen der stökk nr 2 ligger som syll. Bygget har ved ombyggingen blitt om lag en halv meter breiere. Dette vises blant annet ved at de gamle samhaldsstökkene med laftehakk fortsatt ligger i raustveggen, på de nye samhaldsstökkene. I raustveggene er det lagt inn to nye omfar og syll. Langveggene har fått ny raft og syll.

I Klebua er det bevart én original bell, i langveggen mot nord. Bellen er et fastmontert sengested som går langsetter langveggene inni bua. Her lå fiskerne anføttes og sov tre mann i bredden, altså seks mann på hver bell. Over og midt på bellen var det et bord som ble brukt ved måltider. Bordet var hengslet på veggen og kunne slås opp ved behov. Bellen består av en ås som går langs etter rommet og er festet i gavlveggene. Midt på er den understøttet med en stav. Fra drageren og inn i tømmerveggen er det tappet inn spiler. På disse spilene ligger sengbordene (dial. «sængtelle»). I sørveggen og gavlveggene vises ennå spor etter bellen som var på denne siden av bua. Omkring i bua vises tydelig plassering av bord og annet inventar. Klebua er 3.9 m bred, 7 m lang og 2.65 m høg på mønet. Bredden på råvedbua er 2.6 m. Bygningen trenger komplettering av torv på torvtaket, ellers er den i god teknisk stand. Bygningen er orientert øst og vest, med gavlen mot vinden.

Fasade Ø

Fasade V

Fasade N

Kulturhistorisk vurdering

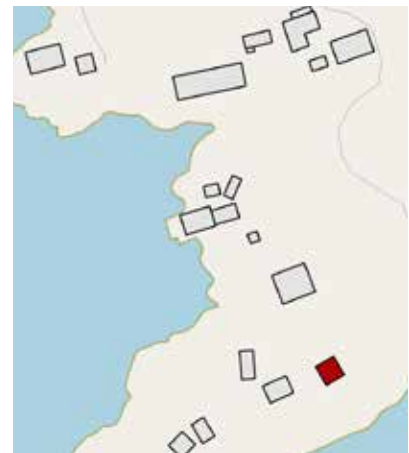
Klebua er en av de mest alderdommelige bygningene på Givær, og det gir seg særlig til kjenne i interiøret. Det er mye bevart av de opprinnelige materialene og merkingen, og dette gir bygningen høy kunnskapsverdi, både regionalt og nasjonalt. Bygningens tradisjonelle plassering med gavlen mot framherskende vindretning, intakte interiør, alderdommelige eksteriør med små vindusåpninger og torvtak samt bevarte konstruksjonsdetaljer og strekmerkinger gir tidsdybde til rorbumiljøet og til Giværs samlede bygnings- og lokalhistorie. Klebua er en av åtte bevarte rorbuer på Givær og i sin sammenheng har det å bevare Klebua stor betydning for stedets samlede pedagogiske verdi, genuinitet og lesbarhet. Klebua er et viktig bygg for regionens fiskeri- og næringshistorie.

Konklusjon

Klebua er en av åtte bevarte rorbuer på Givær og den utgjør et viktig element for å bevare et helhetlig bilde av fiskerisamfunnet og kulturmiljøet på Givær. Hele laftekonstruksjonen med alle sine historiske spor (strekmerkinger, håndverksspor, faste interiør) har høy pedagogisk verdi. Dette vil øke kunnskapen om levemåte, gjenbruks- og byggeteknikker i fiskeværet. De unike historiske sporene er sårbare for forandringer. Det betyr at om Klebua skal beholde sin kulturhistoriske verdi kan ikke utskiftninger, eksteriøre eller interiøre endringer gjøres. Bygningen ligger på en utsatt plass og det gjør den ekstra sårbar for klimatiske påkjenninger. De eldre løsningene og utførelsen har imidlertid både tekniske og kulturhistoriske egenskaper som må vektlegges i vedlikehold og reparasjoner av rorbua. Om Klebua i framtida vil bli ivaretatt på en forsiktig måte og med antikvarisk tilnærming vil dens betydelige kunnskapsverdi bare øke. Det bør også foretas en kartlegging av bevarte materialer med tanke på å lage en plan for istandsetting som ivaretar kulturminneverdiene og muliggjør tilgjengelighet for publikum. Det bør være mulig å bruke bygningen i andre sammenhenger, eksempelvis innen opplæring og turisme.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (rorbuskikk, restaureringshistorie), bygningsteknikkhistorisk verdi (byggkonstruksjon), samfunnshistorisk verdi (fiskerieringens betydning, symbiotisk forhold mellom land og øy for overlevelse og forsørgelse), sosialhistorisk verdi (livsvilkår og losji i fiskevær), fiskeri- og næringshistorisk verdi, kvalitet, autentisitet, interiørhistorisk verdi, lokalhistorisk verdi, tradisjonell plassering med gavl mot vind, nytte- og bruksverdi, e-husskikk og ærdun som binæring og tradisjonshåndverk.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, identitetsverdi, patina, symbolverdi, pedagogisk verdi (del av kulturmiljøet, rorbumiljøet), tradisjonsverdi, lokal representativitet, regional og nasjonal sjeldenhet.

Støvsetbua, Arnebua og Klebua sett fra SV.

(9) Åttringsnaustet/Sagbruket

Fasade SV

Beskrivelse

Åttringsnaustet er stavbygd med sneband og med sperretak. Konstruksjonen er alderdommelig. Spor etter naglet tro og torvtak er bevart og er synlig inne i bygningen. Bygningen er orientert med gavlene mot vinden, men også mot sjøen. Saga, som er tilbygd langs naustet nordside, er utført i nyere bindingsverk og med sperretak. Bygningen fikk sin nåværende utforming i 1977. Det er to ulike tradisjoner om naustets alder: Den ene forteller at det skal være bygd på slutten av 1800-tallet, av Martin Nilsen. En annen tradisjon forteller at det kan være fra tidlig på 1800-tallet. Den alderdommelige byggeskikken kan peke mot 1700-tallet eller tidlig 1800-tall. Men de alderdommelige trekene kan også være noe Martin Nilsen bragte med seg da han kom til Givær. Naustet er fortsatt i bruk som opplag for båter og utstyr til fiske. Naustet fungerer også som e-hus, med mange reir. Gavlene ut mot havet og langsiden mot sør har rød platekledning, mens gavlene i øst og langsiden mot nord har rødmalt rettkantet bordkledning. Bygningen er i god teknisk stand.

Fasade N

Fasade Ø

Fasade S

Kulturhistorisk vurdering

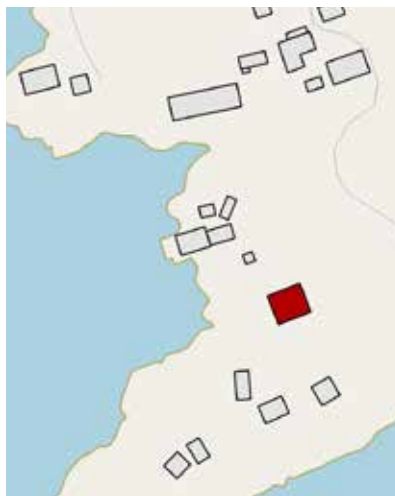
Bygningen er viktig for Giværs lokale historie - et samfunn basert på fiske og selvhushold. Bygningens bruk er som opprinnelig, noe som gir den høy tradisjons- og kontinuitetsverdi. Bygningen har en rik bygningshistorie, der endringsfasene fortsatt er lesbare. Bygningen viser også eldre materialers kvalitet, da mye av den opprinnelige bygningen og interiør er bevart. Lesbarheten er av stor betydning for den pedagogiske verdien. Bygningen ligger plassert ved strandkanten, orientert mot vinden, og utgjør en viktig del av Giværs kulturmiljø.

Konklusjon

Samlet vurderes bygningen å ha god mulighet for å kunne bevares i fremtiden, ved at det er en anvendbar bygning som er i god stand. Det er også mulighet i framtida å bruke bygningen i andre sammenhenger, eksempelvis innen opplæring og turisme.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (endringsfaser), teknikkhistorisk verdi (sag), kvalitet, lokalhistorisk verdi, fiske næringshistorisk verdi (naust), nytte- og bruksverdi.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, lesbarhet, tradisjonsverdi (naust, fiske), regional representativitet, pedagogisk verdi.

(14) Lyngnesbua/Eternitbua

Fasade V

Beskrivelse

Bygningen skal være flyttet til Givær på slutten av 1960-tallet, eller muligens så seint som i 1976. Lyngnesbua er bygd i bindingsverk med brun eternitkledning og papptak på flatt tak. Vindu og dør er tidstypisk. Lyngnesbua er en såkalt «kabelbu» fra Televerket. Den ble tatt til Givær og brukt som rorbu ved seifiske av Henning Lyngnes fra Fauske. Lyngnesbua ble skadet ved stormen Berit i 2011 da noen av veggplatene er slått inn, og den står nå på skrå ved strandkanten. Den ble brukt til overnatting, men er nå uten bruk.

Fasade N

Fasade Ø

Fasade S

Kulturhistorisk vurdering

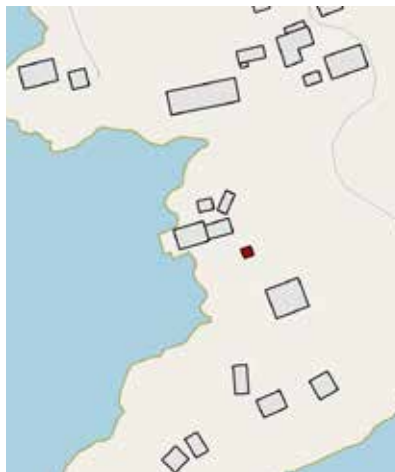
Bygningens funksjonalistiske arkitektur er sjelden på Givær og er godt bevart i sin opprinnelige utforming. Den funksjonalistiske utformingen står i sterk kontrast til øvrige alderdommelige rorbuer på øya. Stilbruddet forsterker opplevelsen og forståelsen for hvor lang tradisjonen med tilreisende fiskere har vært på Givær. Rorbuetradisjonen forbindes ikke med funksjonalismens arkitektur, men som stilideal er funksjonalismen egentlig godt egnet for et slikt bruksområde. Eternitkledningen står sterkt mot salte vinder og den minimalistiske planløsningen og interiøret er akkurat tilstrekkelig for formålet som overnatting. Lyngnesbua er satt opp av en de siste som drev sesongfiskeri etter sei på Givær (Henning Lyngnes, Fauske). Lyngnesbua har bevaringsverdi, dels fordi den har en tilknytning til den nyere rorbuetradisjonen på stedet, dels fordi den har en arkitektur som gir forståelse av Giværs moderne historie samt at den utgjør et interessant tilskudd til kulturmiljøet.

Konklusjon

Lyngnesbua representerer kontinuitet og brudd, ved at den markerer avslutningen av en lang tradisjon for sesongfiskeriene på Givær. Den er i dårlig stand og brukes ikke til noe. Det er risiko for at bua ødelegges på grunn av plasseringen ved stranden der den er hardt utsatt for vær og vind. Hvis Lyngnesbua ødelegges mistes en viktig del av Giværs bebyggelse- og fiskehistorie, som da blir vanskeligere å oppfatte for utenforstående og framtidige generasjoner. Selve bygningstypen, en veldig enkel bygning med funksjonalistisk arkitektur, er også av slik karakter som mange ikke vurderer som interessant.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (bygningen er flyttet fra fastlandet til øya), arkitekturhistorisk verdi (funksjonalismeideal), autentisitet, lokalhistorisk verdi, materialhistorisk verdi (eternitkledning, papptak), truet bygningstype (brukes som lager/uten meningsfull funksjon).

Opplevelsesverdier: kunstnerisk verdi, patina, miljøskapende verdi, sjeldenhet.

(15) Brygge med kai, bu og sval

Fasade S

Beskrivelse

Brygge med kai

Brygga er bygget i 1900. Den erstattet et gammelt naust som sto samme sted. Bygningen er plassert med gavlen mot sjøen, slik at den kan fungere som brygge. Den kan oppfattes samtidig å være orientert med gavlene mot vinden, og er muligens noe vridd for å tilpasse den til vinden eller også til terrenget og til adkomsten fra sjøen. Brygga er bygd i reisverk med kai og fundamentert på fjell i bakkant og på pilarer på murverk på den delen som står i sjøen. Kaia er kommet til seinere. Murverket er støpt eller av stein, og det er en steinkiste og sannsynligvis flere samhold i bunn. Taket er kledd med nyere plater, det samme er langveggen mot sør og gavlen mot vest. I øst- og nordveggen er bygningen panelt med rektantete bord. Det er noe slitasje på pilarer og litt råte i putene. Gulvet svikter noe. Bygningen er ellers i god stand med normal slitasje på vanlig vedlikeholds nivå

Fasade N

Fasade S

Fasade Ø

Bryggebakkbua

Bryggebua er en laftet bygning, med tømmermannskledning i langveggen mot sør og med synlig tømmervegg i nordveggen. Den er tekket med eternit. I bakkant mot øst er det tilbygd en sval. Mot vest er bua bygd inntil brygga. Denne bua bygd i laftet tømmer er en eldre rorbu, som etter tradisjonen skal være omflyttet på Givær. Den har også hatt funksjon som rorbu der den står nå. Dette var en av rorbuene som bruket Sørhaug selv eide i første halvdel av 1900-tallet og som ble utleid til seifiskere fra Indre Salten. Det var plass til 12 mann i bua. Bua ble også brukt til egnerbu, og i dag er den brukt til oppbevaring av bruk (utstyr for fiske) og andre ting. Bua trenger noe vedlikehold av vinduene. Taktekkingen på nordside bør sees over og må påregnes skiftet om ikke lenge. Det er noe råte i nordøstre nov.

Fasade S

Fasade N

Svala

Svala er særlig brukt til lager for gjenbruksmaterialer og for opplag av rekved (drivved/drivtømmer). Den er bygd av gjenbruksmaterialer og utført i stavkonstruksjon med sperretak tekket med eternit, og med jordgolv. Svala var gammel men falt ned med et brak, en kraftig smell, da husfolket spiste «sát me matbord»). John Sivert Nilsen var ganske ung da, og han og broren Martin bygde da opp igjen svala. Konstruksjonen utgjøres av to rafter, to hjørnestaver og samhald. Svala er uten veggkledning, men det er hengt opp garn og netting som skaper en avgrensning og form for tetting. Begge hjørnestaver har kraftige råteskader og staven på yttersida har betydelige tæringsskader.

Fasade S

Fasade N

Kulturhistorisk vurdering

I Norge er det en stor bestand av brygger fra første halvdel av 1900-tallet. På Givær har bryggene en særlig betydning for forståelse av fiskerihistorien. Givær er eid av to slekter som fortsatt har hver sin brygge på sin del av øya. Brygga med kai, bu og sval i bakkant forteller en tydelig historie om effektiv organisering av arbeidet. I hovedsak brukes bygningene på samme måte som tidligere, selv om bruken er betydelig redusert. Det viser at bygningene fortsatt er egnet for sitt formål. Bryggas konstruksjon og utførelse har også høy tålegrense for bruksendringer. Bua er derimot mer sårbar for forandringer, dersom endringen innebærer inngrep i den eldre konstruksjonen, i eksisterende materialer, eller i eksteriør og interiør. Bua er vel bevart både inne og ute som gir høy autensitet og bidrar til den gode lesbarheten av alder mellom de tre sammenbygde bygningene (brygga, bua og svala). Bua er en sjelden bygningstype i dag, noe som gir den ekstra høye kulturhistoriske verdier: Sval som tilbygg og konstruksjonsform var et vanlig syn før, men er et sjeldent syn i dag. Svala har god nytteverdi og er egnet for sitt bruk, men den enkle konstruksjonen er sårbar for endringer. Slik den står i sin opprinnelighet, med eldre byggeteknikk, gjenbruksmaterialer og inventarer gir den tidsdybde til hele bygningen. Uten svala ville den sammensatte bygningen tape en viktig del av sin pedagogiske verdi og lesbarhet.

Konklusjon

Brygga med kai, bryggebua og svala er av høy kulturhistorisk verdi og viktig for å forstå kulturmiljøet. Dette er en av Giværs mest særpregede bygninger, som har en høy pedagogisk verdi, men også bruksverdi. Kanskje kan man vurdere dette til å være de mest lesbare og historisk interessante bygningene på øya. Sammen gir de tre bygningene et lett forståelig bilde av øyas næringshistorie og bygningstyper. Bygningen ligger eksponert og er en majestetisk opplevelse for besøkere eller beboere som kommer fra sjøen. Det fine og tette miljøet med trandamperiet og Litjbua er spesielt verdifullt. Brygga er et viktig symbol for Givær som et fiskerisamfunn med lang tradisjon og en kultur å være stolte over.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (endringsfaser, tilbygg), bygningsteknikkhistorisk verdi (byggkonstruksjoner), patina, arkitekturhistorisk verdi, samfunns historisk verdi (fiskerisamfunn), sosialhistorisk verdi (leve og losji i fiskevær), kvalitet, autensitet, lokalhistorisk verdi, materialhistorisk verdi, fiskeri- og næringshistorisk verdi, truet bygningstype (bu og sval).

Opplevelsesverdier: arkitektonisk verdi, patina, pedagogisk verdi, miljøskapende verdi, identitetsverdi, kontinuitetsverdi (fortsatt i bruk), tradisjonsverdi, symbolverdi, lokal representativitet, lesbar funksjon, alderspreg.

Brygge med kai, bu og sval, sett fra sør. Til høyre i bilde ser man Lyngnesbua

(16) Rausjåen/Trandamperiet/Verkstedet

Fasade S

Beskrivelse

Rausjåen er bygd som trandamperi. Det er bygd i reisverk med sperretak og er fundamentert på fjell i bakkant og trepåler utover. Bygningen er kledd med rødmalt staffpanel på sør-, øst- og nordveggen og rødmalt eternit på vestveggen. Taket er tekket med A-profilerte plater. Den har noe skader på vindu og påler. Bygningen har i nyere tid vært brukt som verksted, men var oppført som trandamperi av Martin Nilsen i begynnelsen av 1900-tallet. Den er orientert med gavlene mot vinden.

Fasade V

Fasade Ø og N

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

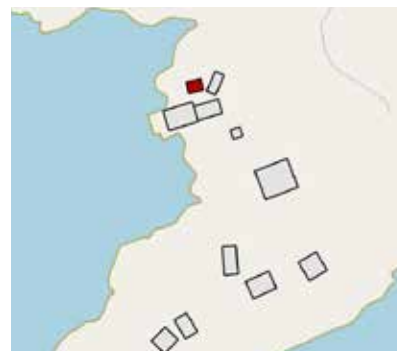
I en periode var trandamperi forholdsvis vanlig langs kysten, men i dag er det nokså få bevart. Trandamperiene gikk tidlig ut av bruk, og de fleste er revet eller tatt i bruk til andre formål og betydelig endret. Tradisjonen med produksjon og bruk av tran er imidlertid veldig gammel. Parallellt med at trandamperiet kom til fortsatte man på Givær å lage tran til gårdens behov på den tradisjonelle måten, som er å ause tran av leverfat. Sett i lys av dette har trandamperiet på Sørhaug høy bygningshistorisk verdi, også fordi det er lite endret. Dette trandamperiet har riktignok endret funksjon til først verksted og nå lager, men både utformingen av bygningen og plasseringen gjør den fortsatt fullt lesbar som trandamperi. Trandamperiet betyr mye for å oppfatte et helhetlig bilde av Giværs kulturmiljø og næringshistorie, og det har derfor en høy pedagogisk verdi.

Konklusjon

Det er etter hvert få steder som Givær, der alle typer av bruksbygninger som tradisjonelt fantes i alle fiskerisamfunn fortsatt er samlet i autentisk miljø, på opprinnelig plass og i en opprinnelig eller lite endret utførelse. Andre steder har forlatte bruksbygninger oftest forfalt eller blitt revet. Trandamperiet på Sørhaug har miljøverdi, pedagogisk verdi og næringshistorisk verdi.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (endringsfaser), patina, pedagogisk verdi, lokalhistorisk verdi, materialhistorisk verdi (eternitplater på vestgavl mot havet), fiskerihistorisk verdi (tranproduksjon), truet bygning (brukes kun som lager).

Opplevelsesverdier: patina, miljøskapende verdi, tradisjonsverdi (tranproduksjon), lokal representativitet.

(17) Litjbua

Fasade Ø

Beskrivelse

Bygningen er gjennom dendrokronologisk undersøkelse datert til å være bygd i 1772, eller litt seinere. Den er blitt brukt som rorbu. Før krigen var bua utleid til misværing, og andre på fiske. Fra 1940 til 1960 ble bua brukt av arnøyværing på uerfiske. Dette foregikk på våren, etter at de kom fra Lofoten. Etter det ble den igjen brukt en periode til sommerfiske etter sei. Litjbua er plassert med den østre langveggen på et berg, og med natursteinsmur og murte piler under de andre veggene. Bua har to oppholdsrom (burom), ett i midten og ett mot nord, og en forgang (bugang) mot sør. I følge John Sivert Nilsen kaltes disse rommene fra nord: - da nørdest romme, ijnnerromme og bugangen. Til bugangen er det inngang fra langveggen i øst, og videre fra bugangen kommer man inn i det midtre burommet, altså ijnnerrommet. Det nordligste burommet har egen inngangsdør i østveggen, og det er ikke forbindelse mellom de to burommene. Det er ett toramsvindu på østre langsiden, i innerrommet, hver vindusramme har fire glass inndelt med sprosser. Det er det eneste lysinntaket i bygningen. Det nordligste burommet er laftet og «satt i stav» mot innerrommet. «Satt i stav» betyr her at novhodene på laftestokkene i langveggene er saget bort, og enden av lafestokkene er slisset inn i hjørnestaver. Dette rommet mot nord er sannsynligvis bygd til da den eldre delen av bua med innerrommet ble hevet med to omfar. De kan også være hevet samtidig, men det er mindre trolig. Innerrommet har et eldre laft med over- og underkinn, og med oval stokkform. Dette er et raulandslaft. I Saltenmålet kalles dette laftet for hjartnov. I det nordre rommet er stokkene flatøkset, og det har et nyere laftehogg. Bugangen har bærende staver og laftet raust. Bua har åstak med raftspærre/skaftung på midten. Det er eldre stående tro som før har vært naglet, og nyere bremtro nede. Åsene ser ut til å være nyere, og er sannsynligvis kommet til ved ombygging, flytting eller en reparasjon. Den vanlige eldre takformen i Indre Salten var sperretak.

Den utvendige kledningen har varierende dimensjoner. I langveggen mot vest er bevart kortere kledningsbord med naglehull, to hull i hvert bord. Det er brukt nagler i østveggen, utenfor midtrommet, der de står igjen i den upanelte tømmerveggen. Det er rimelig å tro at disse kledningsbordene er rester av den opprinnelige kledningen på bua, før den ble hevet. Naglenes dimensjon og plassering kan muligens gi svar på dette. Gavlveggen mot nord har ikke vært kledd. Kledningen ser ut til å ha vært rødmalt. Malingsrester er imidlertid bare observert i vestveggen, så det er mulig den bare har vært malt i denne veggen. Eventuelt kan dette være rester fra en tidligere utforming av bua, da den eventuelt bare hadde ett burom. De tre rommene har eldre golv av brede og oppløyde bord. I midtrommet er det seinere lagt et golv av pløyde bord over det gamle. Reparasjon av taket i nordvesthjørne og negative fargespor i tømmerveggen tyder på at det har stått en ovn i dette området. For å redde bygningen fra forfall er det i 2008 lagt på et vernetak av svarte plater. Den hadde da torvtak på plast, lagt på ved utbedring i 1970, og dette hadde gitt skader i bygningen. Litjbua har lengde om lag 7.4 m, bredde 2.7 m og mønehøyde 2.5 m og er orientert med gavlene mot nord og sør. Bua er i nyere tid også kalt Henningbua, etter siste bruker, og Bryggebakkbua. Det er her valgt å bruke den eldre navneformen Litjbua

Fasade S

Fasade V

Fasade N

Kulturhistorisk vurdering

Litjbua er en av de eldste bygningene på Givær. Den er ganske slitt og opplevs som den mest alderdommelige vurdert ut fra eksteriøret. Det er mye bevart av de opprinnelige materialene, så som fundament, bordkledning, tømmer og åser, og dette gir bygningen høy kunnskapsverdi. Rorbuaas tradisjonelle utforming – en langsmal bygning med bugang og burom, ett lysinnslipp, bevart takform og konstruksjonsdetaljer, gjenbruksmaterialer, malingsrester og reparasjonsteknikker gir tidsdybde til rorbumiljøet og til Giværs samlede bygnings- og lokalhistorie. Litjbua er en av åtte bevarte rorbuer på Givær og sett i sin historiske og eksisterende sammenheng har bevaring av Litjbua stor betydning for stedets samlede pedagogiske verdi, genuinitet og lesbarhet. Litjbua er et viktig bygg for regionens fiskeri- og næringshistorie og har også lokal symbolverdi. Rorbua har også nasjonalhistorisk verdi, med fiskeriræringens og fiskerbondesamfunnets betydning.

Konklusjon

Litjbua er en av åtte bevarte rorbuer på Givær og dens alderspreg er et viktig element for å bevare et helhetlig bilde av fiskerisamfunnet og kulturmiljøet på Givær. Bygningen med alle sine historiske spor (eks. gjenbruksmaterialer, håndverksspor, vinduer og dører) har virkelig høy pedagogisk verdi. Det vil øke interessen og kunnskapen om levemåte, gjenbruks- og byggeteknikker i fiskeværet. De unike historiske sporene er sårbare for forandringer. Det betyr at om Litjbua skal bevare sin kulturhistoriske verdi kan ikke utskiftninger, eksteriøre eller interiøre endringer gjøres uten antikvarisk bistand. Bygningen ligger på en utsatt plass og det gjør den ekstra sårbar for klimatiske påkjenninger. De eldre løsningene og utførelsen har både tekniske og kulturhistoriske egenskaper som må vektlegges i vedlikehold og reparasjoner av rorbua. Det anbefales å utarbeide en egen bevaringsplan for Litjbua, sammen med øvrige rorbuer på Givær. I en slik plan kan en vurdere hvordan bygningene kan tilgjengeliggjøres for publikum, forbedre de pedagogiske mulighetene og ivareta kulturminneverdiene på en god måte. Bevaringsplanen bør også vise hvordan man forsterker bruksverdiene og den pedagogiske verdien. Om Litjbua i framtiden vil bli ivaretatt med en antikvarisk tilnærming vil dens betydelige kunnskapsverdi bare øke.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (rorbuskikk, restaureringshistorie), bygningsteknikkhistorisk verdi (byggkonstruksjon), samfunnshistorisk verdi (fiskeriræringens betydning, symbiost forhold mellom land og øy for overlevelse og forsøring), materialhistorisk verdi, sosialhistorisk verdi (leve og losji i fiskeværet), fiskeri- og næringshistorisk verdi, kvalitet, autentisitet, interiørihistorisk verdi, lokalhistorisk verdi, nytteverdi.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, identitetsverdi, patina, symbolverdi, pedagogisk verdi (del av kulturmiljøet, rorbumiljøet), tradisjonsverdi, alderspreg, lokal representativitet, regional og nasjonal sjeldenhet.

Litjbua er den grå bygningen bak og til venstre i bildet. Foran Litjbua står Leversjøen/Trandamperiet, Bryggebakkbua og brygga.

(21) Fjøs og låve

Fasade NV

Beskrivelse

Etterkrigsfjøs, bygd 1957, i standardutførelse med pusset fjøsdel i nedre etasje og låve på andre etasje som nås med låvebru, og fundamentert med betongmur. Øst- og nordveggen har rettkantet sidestilt og rødmalt bordkledning, men sør- og vestveggen er kledd med røde profilerte veggplater. Taket er tekket med svarte, profilerte plater. Bygningen er i god stand. Bygningen er orientert med gavlene mot vinden, dvs. mot øst og vest.

Fasade V

Fasade S

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

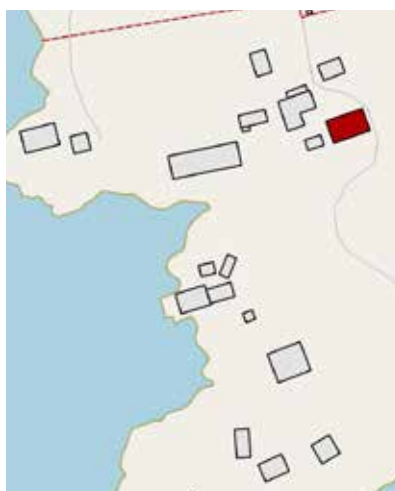
På Givær har jordbruket hatt en livsviktig rolle. Fortsatt dyrkes jorden og øyas små graskledde teiger beites av sauer, på den måten blir også kulturlandskapet bevart. Bygningen består av fjøs og låve og er en representativ bygning fra sin tid. Bygningstypen, som gjerne kalles driftsbygning eller enhetsbygning fordi den samlet flere funksjoner under ett tak, finnes over hele landet, noe som gir høy gjenkjenningfaktor og lesbarhet (pedagogisk verdi). For den som er opptatt av landbrukshistorie og arkitekturhistorie er det særlig interessant å se hvordan og når enhetsbygningen også har slått gjennom på Givær. Det er en funksjonell bruksbygning som vurderes å ha nærings- og nytteverdi også i framtiden.

Konklusjon

Selve funksjonen og jordbruket spiller en viktig del i bevaring av kulturlandskapet og for forståelsen av den lokale næringsvirksomheten på øya. Det vektlegges at det fortsatt drives jordbruk på Givær, og virksomheten og bygningstypen utgjør en del av kulturmiljøet. Bygningens tydelige etterkrigsarkitektur står i kontrast til øvrige bygninger på Givær. Ut fra bygningens tidstypiske arkitektur forstår man at det på midten av 1900-tallet var en periode av økonomisk utvikling på Sørhaug.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi, arkitekturhistorisk verdi, samfunnshistorisk verdi (rasjonalisert jordbruk, overgang til enhetsbygning), kvalitet, autentisitet, pedagogisk verdi, lokalhistorisk verdi, landbrukshistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: arkitektonisk verdi, patina, miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (fortsatt i bruk), regional representativitet, lesbar funksjon.

(22) Vanncisterne

Fra S

Beskrivelse

Murt vanncisterne med tynnpussede vegger og taktekke, plassert noen meter fra fjøset på Sørhaug. Cisternen er bygd for å samle vann. Veggene og det flate taket er hvitmalt. Den er mellom 1 og 1,5 meter høy og er i god stand. Før cisternen ble bygd var det felles brønn på øya, den er bevart midt mellom de to brukene. I tillegg ble det i tørkeperioder og onnene båret overflatevann fra tjønnene østover på øya. Det var ofte utfordringer med å få nok vann. I 1973 bygde brukene hver sin vanncisterne. Seinere ble dette erstattet av et avsaltingsanlegg, slik at det nå er havvann som brukes.

Fra V

Fra SØ

Fra N

Kulturhistorisk vurdering

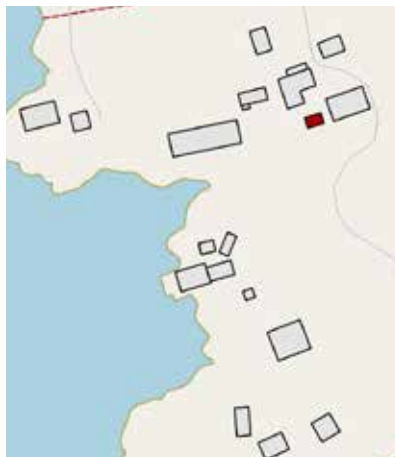
Vannforsyning er det aller viktigste for at mennesker skal klare å oppholde seg og bo et sted. Cisternen er viktig for forståelsen av hvordan vannforsyningen har vært ordnet på Givær. Brønnen, cisternene og det nye avsaltingsanlegget forteller en spennende historie om vannforsyningen på øya. Samlet har de en åpenbar pedagogisk verdi. Cisternen er autentisk, men slik den er nå er den ubrukbar og står mer som et monument over en tid som var, med lokalhistorisk og teknikkhistorisk verdi.

Konklusjon

Denne typen funksjonsbygg, som neppe kan ha noe annen bruksverdi enn som cisterne, er veldig sårbart. Når den ikke brukes står den i fare for å gå tapt.

Dokumentasjonsverdier: teknikkhistorisk verdi (vannsystem), autentisitet, lokalhistorisk verdi, truet anlegg (ute av bruk).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, lesbar funksjon, pedagogisk verdi.

(24) Gammelgården/Nerstuo/John-Siverthuset

Fasade V

Beskrivelse

Bygningen har opprinnelig stått nærmere tunet og helt inntil dagens bolighus på Sørhaug. Det skal være det eldste bolighuset på Sørhaug, derav navnet Gammelgården. Det er usikkert om når bygningen ble bygd, men den kan være helt fra gjestgiver Mons Hansson sine dager, og bygd omkring 1800. Huset var tidligere dobbelt så langt. Det ble i 1978 flyttet til dagens plassering. Ved flyttingen ble halvdelen mot vest revet, bygningen ble snudd og orienteringen endret fra en tradisjonell øst-vestlig retning (med gavlene mot vinden) til nord-sørlig retning med langsiden mot vinden. Dette er et laftet bolighus på murte fundamenter. I den nordre delen (stuedelen) er tømmeret kledd med gulmalt staffpanel, og den søndre delen er kledd med gulmalt lek-tepanel. I østre langside er et tilbygg i vinkel kommet til etter flyttingen. Det er bevart til sammen fire eldre sprossevinduer i første etasje i den nordre delen (to per langside i stua) og to eldre sprossede loftvinduer er bevart i den søndre delens øvre etasje. Øvrige vinduer er skiftet ut. Nordgavlen er helt fri for vinduer. Pipa er plassert vest for mønet. Taket er tekket med svart A-profilert bølgeblekk. Bygningen brukes som feriebolig og er i god stand.

Fasade S

Fasade Ø

Fasade N

Kulturhistorisk vurdering

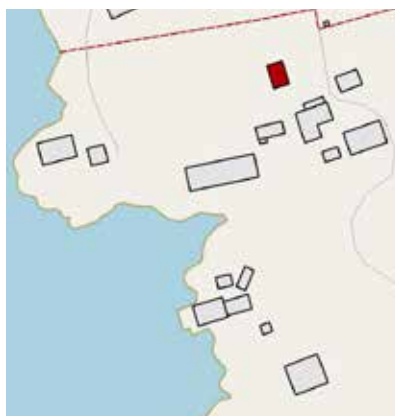
Bolighusets endringshistorikk fra 1990-tallet er viktig for husets kulturhistoriske verdi. Endringshistorikken omfatter flytting av huset, nytt murfundament, tilbygg i øst, nye vinduer, nytt tak og ny kledning på søndre delen. Når vinduer og langsider vender ut mot havet gir det en flott utsikt, som kan være trivelig å ha i en feriebolig, men slik luksus prioriterte man ikke før i tiden. Da fantes ikke tid og ro til å sitte inne og nyte av havutsikten. Havet var tilstrekkelig nærværende i giværingenes liv. Bygningen har personhistorisk verdi da den er knyttet til at det var John Sivert fra Nilsenslekta som flyttet boligen. John Sivert var fyrvokter på Tennholmen, vest for Givær, og beholdt hele sitt liv tilknytningen til Givær. Det gir kontinuitetsverdi og lokalhistorisk verdi. Gammeligården har tross flere endringer og tilskudd bevart stilen av et tradisjonelt nordlandshus. Noen eldre detaljer er bevart (staffpanelet, vannbord, vinduer, rominndeling og takvinkel). Bygningens funksjon er lesbar og arkitekturen er viktig for kulturmiljøets helhet og forståelse for Giværs bygningshistorie.

Konklusjon

Flyttingen medførte at bygningen fikk en utradisjonell orientering med langsiden mot vinden. Men da Gammeligården ble til feriebolig var det kanskje ikke lenger nødvendig å ta hensyn til vær og vind på samme måte som før for å få et godt inneklima. Tilgangen på materialer og frakt er langt enklere enn før. For den lokale bygningshistorien og slektshistorien er Gammeligården viktig.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi, arkitekturhistorisk verdi (bygningen har gjennomgått flere ombygginger som representerer tidens material- og utformingsideal), personhistorisk verdi (John-Sivert), lokalhistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: patina, miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (fortsatt boligformål), lesbar funksjon.

(25) Nystuo/Olaugs hus

Fasade Ø

Beskrivelse

Olaug sitt hus, eldre navn Nystuo, er et ombygget nordlandshus på natursteinmur. Det er bygd i 1905. Vestgavl og nord langside har umalt eternitkledning mens langsiden mot sør og østgavl har hvit platekledning. Vestgavlen er uten vinduer, som tradisjonelt på et nordlandshus. Pipa er plassert nord for mønet. I langveggen mot sør er et tilbygg i to etasjer kledd med hvit platekledning og i nordveggen er et entrétilbygg med umalt eternitkledning. Opprinnelig hovedbygning er vendt med gavlene mot vinden, men på grunn av det store tilbygget i sørveggen kan bygningen nå oppfattes orientert mot sør. Bygningen er i god stand.

Fasade S

Fasade V

Fasade N

Kulturhistorisk vurdering

Bygningen er modernisert etter familiens behov for mer plass, og det opprinnelige nordlandshuset skjules bak tilbyggene. Endringene i eksteriøret er per i dag lesbare da de ulike bygningsvolymene har ulike fasade- og takmaterialer (materialhistorisk verdi). Hvis materialene skiftes til det samme på hele bygningen hadde lesbarheten blitt vanskeligere for et utrenet øye, og den pedagogiske verdien ville gå tapt. Bygningen har personhistorisk verdi da den er knyttet til slekten Nilsen og nåværende eier Olaug Olsen, født Nilsen. Bygningen ligger høyt, dominerer i tunet og er viktig for forståelsen av gårdens (øyas) deling mellom de to slektene Nilsen og Sivertsen (på henholdsvis Sørhaug og Nordhaug). Bolighuset har nytteverdi og er egnet for sitt formål.

Konklusjon

For at lesbarheten av Giværs deling mellom de to slektene Nilsen (Sørhaug) og Sivertsen (Nordhaug) skal bevares er det viktig at de to tunmiljøene bevares. Mellom tunene ligger dyrket mark og det er et viktig visuelt skille. Olaugs hus er og oppleves som Sørhaugs hovedbygning men den har gjennomgått mange endringer og er sårbar for flere, fordi den arkitekturhistoriske lesbarheten kan gå tapt. Det blir da vanskelig å rent visuelt forstå husets bygningshistorie.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (bygningen har gjennomgått flere ombygninger som representerer sin tids utforming og funksjonalitetsideal), personhistorisk verdi, lokalhistorisk verdi, materialhistorisk verdi (ulike perioders materialideal).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (fortsatt boligformål), lesbar funksjon.

(26) Vedsjåen/butikken

Fasade N

Beskrivelse

Vedsjåen er bygd i reisverk, står på hjørnesteiner, har grønt platetak og rødmalt rettkantet og sidestilt bordkledning. Raftendene er synlige. Kledningen er utført med bord i forskjellige bredder som gir et variert og livfullt eksteriør. Kledningen er skåret på oppgangssag og har en sjeldenhetsverdi på stedet, og aldersverdi. Vedsjåen står der det er en naturlig skråning i bakken, og det har gitt plass for en jordkjeller under bygningen. Jordkjelleren skal være bygd av Martin Nilsen, i andre halvdel av 1800-tallet. På langsiden mot sør er det et verandatilbygg av nyere dato. Halve bygningen ble i en periode før andre verdenskrig brukt som butikk. Inngangen til butikken er i østgavlens. Butikkrommet og deler av butikkinteriøret er bevart. Andre delen, mot vest, er vedsjå. Bygningen står nært de andre bygningene på tunet, er orientert som tradisjonelt med gavlene mot vinden. Den er i god teknisk stand.

Fasade V

Fasade S

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

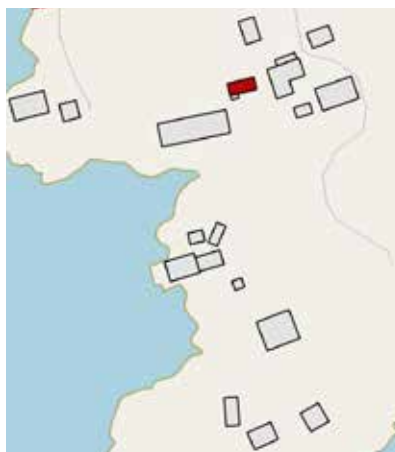
Bygningstypen er ikke uvanlig, men bygningens brukshistorie er et viktig innslag i Givværs næringshistorie og gir tidsdybde og forståelse for hvordan sesongfiskeriene var organisert. Butikkdelen er ganske godt bevart og har en pedagogisk verdi. Bygningen har detaljer i eksteriøret som høyner den arkitektoniske verdien, som bordkledningen i forskjellige dimensjoner som forteller om materialhåndteringen før. Bygningens brukshistorie gir også lokalhistorisk verdi, knyttet til personer på øya som drev butikken og minner om Givværs fiskerihistorie.

Konklusjon

Bygningen er ikke bare viktig for å bevare et samlet kulturmiljø på Sørhaug men også for å bevare historien om fiskerisamfunnets organisering og forsyning. Den har bruksverdi slik den står, hvilket gir gode muligheter for at den kommer å bevares også i framtiden. Sjøen er lite endret og derfor er den sårbar for forandringer som kan lede til redusert autentisitet.

Dokumentasjonsverdier: aautentisitet, lokalhistorisk verdi, bygningshistorisk verdi, næringshistorisk verdi, bruksverdi.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, lokal representativitet, pedagogisk verdi.

(28) Lyshuset (elaggregathus)

Fasade N

Beskrivelse

Elaggregathuset kalles for «Lyshuset». Det er som navnet avslører – et bygg som gir elektrisitet til hele Givær. Det er oppført i 1957. Bygningen har støpte betongvegger og saltak med rødmalte korrugerte plater, uten takutstikk. Vindskiene er hvitmalt. Lyshuset er malt med okerfarge direkte på betongveggene. Det er flere lag maling under den eksisterende okermalingen. Opprinnelig har bygningen vært malt i en gråblå farge, typisk for etterkrigstidens tekniske anlegg. Nordre langside består av to større tekniske installasjoner med monterte beskyttelsesvegger foran, som også er okermalt. Østgavlen har et rektangulært planglassvindu, uten omramminger eller sprosser, også her er en teknisk installasjon med okermalt beskyttelsesvegg foran. Foran østgavlen står to i dag ubenyttede betongfundament som sannsynligvis tidligere er blitt brukt til dieselfat. I den østre gavlen er elledninger montert og i sørøstre hjørnevegg sitter en industrilampe. Vestgavlen har et tilbygg med pulttak og inngangsdør i jern på nordre side. På søndre langside er det et lite bislag med inngang til lyshuset. Bislaget er et enkelt bygg med rød korrugert platevegg (samme som på taket) og pulttak i samme materiale. Til høyre for bislaget, på lyshusets yttervegg, sitter et rektangulært planglassvindu (uten omramminger eller sprosser). Lyshuset er orientert mot vinden, med gavlene mot øst respektive vest.

Fasade Ø

Fasade S

Kulturhistorisk vurdering

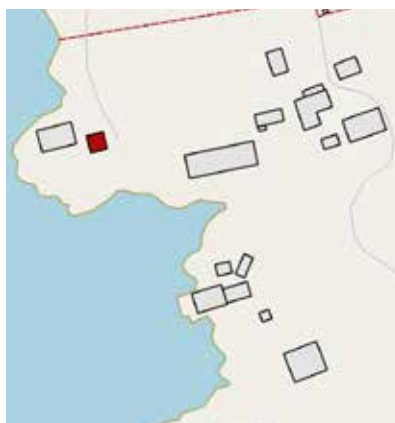
Elforsyningen var en svært viktig forbedring for Givær. Elektrisitet er nødvendig for å henge med i samfunnsutviklingen og beholde kontakt med omverden. Det er viktig for sikkerhet, kommunikasjon med mobil og internett, tv, radio, hvitvarer, lys i mørketiden og for å drive avsaltingsanlegget. Lyshuset, sammen med avsaltingsanlegget, forteller om utviklingen av infrastruktur på Givær og har pedagogisk verdi. Bygningen har høy lokalhistorisk og teknikkhistorisk verdi. Bygningens funksjon er lesbar og er utformet som en typisk etterkrigstids bruksbygning.

Konklusjon

Lyshuset er et moderne funksjonsbygg og har et tydelig etterkrigs formspråk. Detaljer som det minimale takutstikket, bislaget, utelampe, vinduer og støpemateriale er tidstypiske og sjarmerende i sin enkelhet. Eksteriørfargen formidler bygningens tekniske uttrykk. De tekniske anleggene Lyshuset og avsaltingsanlegget er plassert i samme område, hvilket gir bedre lesbarhet av bygningenes bruk og ikke «teknifiserer» det øvrige kulturmiljøet. Eventuelle endringer bør gjøres med hensyn til Lyshusets karakter og tradisjonell bebyggelsestruktur på Givær. Lyshuset har en livsviktig oppgave og løper ikke risiko for forfall de nærmeste årene.

Dokumentasjonsverdier: teknikkhistorisk verdi (elektrifisering), lokalhistorisk verdi, samfunnsverdi, arkitekturhistorisk verdi (etterkrigsarkitektur for tekniske anlegg og bevarte detaljer).

Opplevelsesverdier: Pedagogisk verdi, lesbarhet.

(30) Vannverket

Fasade V og N

Beskrivelse

På området kalt Lyshuskaia står nå et avsaltingsanlegg, bygd 1996. Det er et moderne bygg med rødmalt tømmermannskledning og saltak med innkledd takutstikk. På taket ligger svart betongtegl. Bygningen står på støpt grunn. Langs nordre langside er det oppbygd trapp og loftgang til de to dørene, ettersom bygningen ligger på en plass med stor høydeforskjell. Vannverket er i hovedsak et bygg for tekniske anlegg, men det er også et overnattingsrom i vest, for tilsyn. Fra begynnelsen var vannforsyningen ordnet med en felles brønn på øya, og i tillegg ble det båret overflatevann fra tjønnene østover på øya. Det var ofte utfordringer med å få nok vann. I nyere tid bygde brukene hver sin cisterne. Seinere ble dette erstattet av dette kommunalt eide avsaltingsanlegget, slik at det nå er havvann som brukes. Bygningen er i god stand. Den er orientert mot vind med gavlene mot øst og vest.

Kulturhistorisk vurdering

Vannforsyning er det aller viktigste for at mennesker skal klare å oppholde seg og bo et sted. Vannverket er viktig for forståelsen av hvordan vannforsyningen har vært og blitt ordnet på Givær. Brønnen, cisternene og vannverket forteller en spennende historie om vannforsyningen på øya. Samlet har de en åpenbar pedagogisk verdi. Bygningen er et moderne bygg som i framtiden vil få høy lokalhistorisk og teknikkhistorisk verdi. Vannverket har ikke en lesbar funksjon da det ikke er utformet som et typisk funksjonsbygg men ligner mer på et bolighus. Innholdet i bygningen blir likevel avslørt gjennom at avsaltninganlegget bråker en del. Denne summingen eller ulyden høres over hele Givær på vindstille dager.

Konklusjon

Vannverket er et moderne funksjonsbygg. Som arkitektur er den mindre verdifull per idag og den tåler ombygging og endringer, hvis det gjøres med hensyn til øvrig kulturmiljø og bebyggelsestruktur på Givær. Desto høyere er dens pedagogiske verdi som del i utviklingen av vannforsyningen på Givær fra før til nå. Vannverket har et livsviktig innhold med avsaltninganlegg som gjør at den ikke løper risiko for å forfalle.

Dokumentasjonsverdier: teknikkhistorisk verdi (vannsystem), lokalhistorisk verdi, samfunnsverdi.

Opplevelsesverdier: Pedagogisk verdi.

(33) Sivertsenbrygga

Fasade S

Beskrivelse

Sivertsenbrygga er bygd i 1930. Bygningen er orientert med gavlene mot framherskende vindretning. Den er bygd i stavlinekonstruksjon, har vegger med faspanel og har tidligere hatt bølgeblikk som taktekkning. Tekkingen er seinere skiftet til et grønnlakkert platetak, og det er montert rød A-profilert platekledning på vest- og sørveggen. For å få inn lys i brygga er noen av veggplatene i langveggen mot sør byttet til gjennomsiktige glassfiberplater. Det er også bygd vandring langs brygga på sørsida. Det rødmalte faspanelet er bevart i nordveggen og østgavlen. På gavlen i øst ser en tydelig at den gamle kledningen er malt med tranmaling. I veggkledningen vises at det har vært en større åpning i det nordøstre hjørnet. Hjørnene er bordkledd. I langveggen mot nord er det syv opprinnelige vindu med en ramme med fire glassruter i hver. Brygga og kaia står på pilarer og murte og støpte fundamenter. Fundamentene omkranser en steinkiste, og det er sannsynlig at det er tverrgående samhold i steinkista. Kaia ble bygd i 1971. I gavlen mot øst er brygga tilbygd med sval utført i en enkel stolpekonstruksjon. Svala står på bakken bak brygga. Sørveggen av svala er kledd med spaltebord, mens nord- og østveggen bare er kledd med fiskenett. Det er ubehandlet bølgeblikktak på svala. Svala brukes til lagring av forskjellige ting og til fiske- og båtutstyr. Det er råte i noen av bryggepilarene i vannfronten og nordsida av platetaket på svala er rustet i endene. Ellers er brygga i god stand.

Fasade N

Fasade N

Fasade V

Fasade Ø

Fasade S

Kulturhistorisk vurdering

En av grunnene til bryggas høye symbolverdi er dens synlige plassering. Den er et blikkfang fra sjøsiden og fra land og har stor betydning for Giværs identitet som fiskerisamfunn. Den har lokalhistorisk verdi. Givær er oppdelt på to slekter, Sivertsen (Nordhaug) og Nilsen (Sørhaug). Slektene har egen brygge på hver sin del av øya, og dette er en viktig og bevaringsverdig historisk fordeling. Brygga er blitt pusset opp med moderne materialer på sør- og vestvegg samt til tekking. Brygga er i aktiv bruk og representerer tradisjon og kontinuitet (bevart funksjon, orienteringen mot vind, farge, takvinkel og det intrikate eldre pilarsystemet). lesbare endringsfaser (stilbrudd) gir bygningen dynamikk og vekker interesse.

Konklusjon

Brygga er et bruksbygg som har høy tålegrense for endringer, både hva gjelder arkitektoniske endringer og funksjon. Bevaringsverdige faktorer er særlig bryggas volum, plasseringen (orientering mot vind og synlig fra rutebåtkaia), fundamentene med pilarene, den tilbygde svala i østgavlen med sin spesielle materialbruk, og original kledning og vindu i nordveggen. Brygga er et sterkt symbol for lokalsamfunnet og Giværs identitet. Symbolverdien vurderes å være den høyeste verdien i dette tilfellet. Det vektlegges at det fortsatt er to brygger på øya som utgjør lesbare element for utenforstående og i pedagogisk sammenheng.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (brygge med svaler, endringsfaser), arkitekturhistorisk verdi, kvalitet, lokalhistorisk verdi, fiskerihistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: arkitektonisk verdi, miljøskapende verdi, identitetsverdi, kontinuitetsverdi (fortsatt i bruk), tradisjonsverdi (fiskerisamfunn), symbolverdi, lokal representativitet, lesbar funksjon, pedagogisk verdi.

(34) Leversjøen

Fasade S

Beskrivelse

Leversjøen er en bygning med to funksjoner: Leersjø i den eldste delen, mot nord, og tørkesjø i den nyeste delen, mot sør. Det er skillevegg mellom lever- og tørkedelen. Leversjøen er bygd av Sivert Sivertsen, usikkert når, men en gang etter 1872. Tørkesjøen er bygd til i 1972. Bygningen er orientert med gavlene mot vinden. Leversjøen har rød platekledning på vestgavlen og sørveggen. I langveggen i nord er det rødmalt eldre tømmermannskledning. Inngangsdøra og et vindu er også plassert i nordveggen. Det er bølgeblikk på taket med mønekam i stål. Bygningen står på syllsteiner. Leversjøen brukes til lager og verksted. Det ble oppbevart lever og tran her, og det ble også oppbevart sagflis - «sagmått» som ble brukt til å kjøle fisk. I denne sjøen ble også likkister oppbevart. Om noen døde om vinteren ble kista med den døde satt i naustet i påvente av våren og at det ble mulig med gravferd.

Fasade Ø

Fasade N

Fasade V

Lever sjåen har råteskader i endene på bordkledningen og taksperreendene samt rustskader på takplatene, alt på nordsiden. Ellers er hele bygningen i god stand. Begge vinduene på bygningen er i 1950-talls stil og ser ut å ha vært gjenbrukt fra annet bygg. Tørkesjåen er tilbygd for å ha en plass å tørke klær. Det var Alf Sivertsen som bygde denne, - *han hjalp kvinnfolkan*. Tørkesjåen brukes nå mest til tørking av kjøtt. Det er stående rød bordkledning med spalter for lufting på tørkesjåen. Det er inngang til tørkesjåen i østgavlen. Det er også et vindu i raustet. Taket er kledd med ubehandlet bølgeblekk uten mønekam. Tørkesjåen står direkte på bakken, med steinheller, under stavene.

Kulturhistorisk vurdering

Bygningen har høy autentisitet i interiør, funksjon og fasadkledning av gamle bord. Bygninger med denne funksjonen, som leversjå, er sjeldne. Den er orientert med gavlene mot vinden som tradisjonelt, sammenfallende med de fleste bygningene på Givær, og har en miljøskapende verdi. Det er en lesbar bruksbygning som grunnet sin funksjon (leversjå) er plassert nær stranda, brygga og trandamperiet (Olakiosken). Bygningen er direkte knyttet til fiskerieringen på Givær og har lokalhistorisk og næringshistorisk verdi. Dens patina og bevarte deler av opprinnelige materialer samt at bygningen fortsatt er i bruk gir den pedagogisk verdi og kontinuitetsverdi.

Konklusjon

Tørkesjåen har fått ny bruk ved at den nå brukes til tørking av kjøtt. Bygningen er godt egnet til dette. Leversjåen har utspilt sin rolle for håndtering av fiskelever, men egner seg nå bra til verksted og lager. Bygningen er sårbar for forandring både hva gjelder eksteriør og interiør, hvis endringene ikke gjøres med hensyn til de bygningshistoriske og pedagogiske verdiene. Bevaringsverdige detaljer er blant annet tørkesjåens luftige bordkledning, interiøret i tørkesjåen, de to vindus- og døråpningene, den eldre tømmermannskledningen på leversjåen og skilleveggen mellom de forskjellige funksjonene.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (tofunktionsbygning, skillevegg, eldre materialer), kvalitet, autentisitet, kontinuitetsverdi, nytte- og bruksverdi, lokalhistorisk verdi, fiskerihistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: patina, miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi, tradisjonsverdi (fiskerisamfunn), lokal representativitet, pedagogisk verdi.

(35) Trandamperiet/Olakiosken

Fasade S

Beskrivelse

Bygningen har tidligere vært trandamperi. Inventaret fra denne virksomheten er intakt. Bygningen står på syllsteiner og taket er et svart platetak. Nord-, øst- og sørvegg er kledt med perlestaffpanel. Vestveggen har rettkantet bordkledning. Inngangen er i østveggen og døra har eldre beslag. Nordveggen og østgavlen har hvert sitt liggende toruters vindu, mens det i sørvegg er et nyere vindu av 1960-tallstype. Takplatene er svært rustet utenfor vegglivet. Alle vinduer er slitt. Det er et knust glass i vinduet over døra. Vinduet i sørvegg har innkledd vannbrett av kraftig stål og kraftig plate under vinduet. Platen under vinduet kan være et spor etter at det har vært et større vindu her. Det er frodig vegetasjon mot veggene. Bygningen er orientert med gavlene mot vinden. Trandamperiet ble i nyere tid brukt til verksted, av Ole Martin Sivertsen. Det var på denne tiden en kiosk i Bodø som hette Olakiosken, og Oles verksted ble derfor på humoristisk vis oppkalt etter kiosken..

Fasade Ø

Fasade N

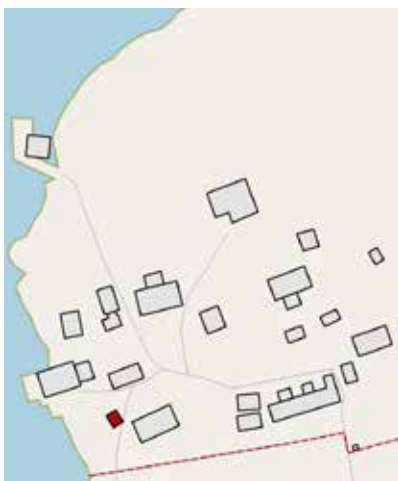
Fasade V

Kulturhistorisk vurdering

Trandamperiet er plassert i nærheten av leversjåen og brygga. Plasseringen gjør den lett lesbar, som del av ressursutnytingen. Den pedagogiske verdien forsterkes av at inventaret fra trandamperiet er bevart og at bygningen er alderspreget. Den er del av kulturmiljøet med åpenbar sammenheng med fiskeriræringen og lokalhistorien.

Konklusjon

Trandamperiet er en bygningstype som var vanlig en periode, knyttet til produksjon av medisintran og til en viss grad også til malingstran. Etter at tranmalingen ble utkonkurrert av annen oljemaling er denne bygningstypen blitt mer sjelden. Olakiosken er sårbar for forandringer, da det er risiko for at inventaret går tapt om bygningen skal brukes for annet enn damperi eller lager. Det er også viktig at bygningen står på opprinnelig plass

Dokumentasjonsverdier:

bygningshistorisk verdi (endringsfaser), personhistorisk verdi (Ola), autentisitet, lokalhistorisk verdi, fiskeri- og næringshistorisk verdi (tranproduksjon).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, lokal representativitet, pedagogisk verdi, truet bygning (brukes som lager/uten meningsfull funksjon).

(37) Fembøringsnaustet

Fasade V

Beskrivelse

Fembøringsnaustet er blant de større uthusbygningene på Givær. Konstruksjonen er alderdommelig, stavbygd med sneband og rotknær. Den originale bordkledningen i sørveggen ligger skjult bak rød platekledning. Vestgavlen har rød platekledning og en rød treport. Østgavlen er av rødmalt eldre tømmermannskledning og det er en tredør og en treport i nordøstre hjørnet. Det sitter tre fuglekasser fordelt i raustet. Nordveggen har rettkantet rødmalt bordkledning med forskjellige bredder som gir liv til fasaden. På samme side er det for noen år siden kommet til et verandatilbygg for plass til en campingvogn. Takflata i sør har svart bølgeblikk, mens den nordre er av bølgeblikk, ubehandlede sinuskorrugerte plater. Det var tekket med torv fram til i 1977. Fundamentet utgjøres av hjørnepilarer i tre og fylt i med naturstein langs sørveggen. Vindskiene er skadet, det samme er platekledningen i sørvestre hjørnet og naustdøra i vestgavlen. Det er også noen av takplatene som har glidd ut av plass på takets nordside og som forårsaker lekkasje. Vannbrettet over vestgavlens port er blitt dekket med plater fordi den er slitt. Kledningen i nordvegg og gavlen mot øst er noe slitt. Ellers er bygningen i god stand. Naustet står i strandkanten og er orientert med gavlene mot vinden (mot øst resp. vest). Naustet skal være bygd av Sivert Sivertsen, den første i Sivertsenslekta på Givær. Han kom fra Helligvær og overtok denne parten i Givær. Etter tradisjonen i slekta fantes det ikke brukbare sjøhus da han overtok. Vi kan derfor anta at naustet er bygd i 1872, da han kom til Givær, eller like etter.

Fasade S

Fasade Ø

Fasade Ø og N

Kulturhistorisk vurdering

Bygningen er fra et arkitektonisk synspunkt en av de mest anonyme bygningene på øya, men dens funksjon som naust er fullt lesbar med tanke på plasseringen ved strandkanten, den langsmale formen og dørene mot sjøen. Den alderdommelige konstruksjonen av rotkestaver har høy bygningshistorisk verdi. Naustet har bruks- og alderspreg både i konstruksjon og utvendig. Naustet har fortsatt nytteverdi. Det er viktig for visuelt og pedagogisk å bevare og knytte sammen kulturmiljøet ved strandkanten på Nordhaug, med andre bygninger som er knyttet til fiskerinæringen. Naustet har også tradisjonsverdi, da det hatt samme bruk siden det var nytt.

Konklusjon

Fembøringsnaust er en sjelden bygningstype i dag og det er sårbart for forandringer som ikke tar hensyn til å bevare bygningens lesbarhet av opprinnelig funksjon. Bygningen er oppført som fembøringsnaust med bevart autentisk byggemåte, og er en anvendbar bruksbygning.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (endringsfaser), bygningshistorisk verdi (konstruksjon med rotkne), kvalitet, lokalhistorisk verdi, fiskerihistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (fortsatt i bruk), tradisjonsverdi (naust, fiskerisamfunn), regional representativitet, pedagogisk verdi.

(40) Karlgården

Fasade V

Beskrivelse

Karlgården er et halvannen etasjes bolighus med innredd loft og ark i vestre takflate. Det er bygd i 1932. Bygningen står i en skråning i terrenget, på en høy støpt grunnmur med kjeller. Muren er blåmalt i vest og sør. Kjellerdør og to kjellervinduer er plassert i vest. Kjellervinduene er i nyere glassbyggestein, seks per muråpning. Muråpningene ser ut til å være dimensjonert for større kjellervinduer enn de som er. Samtlige husvegger har hvit platekledning. Fra først av var veggene okermalt, med tranmaling. Taket var tekket med dobbel tro og papp, og så ble skiferen lagt på midt på 1940-tallet. Skifertaket har høy jerngehalt (gulbrune utslag). Mønekammen er i galvanisert stål. Pipa er i den østre takflaten. Vinduene er husmorsvindu med hengsler på begge sider og åpnes utover. Det er en støpt utetrapp og en støpt terrasse i sørvest. Midt på østveggen er det et bislag med entrédør. Bislaget har pulttak av papp. Bygningen er orientert med langsiden mot vinden. Bygningen er i god stand og er i bruk som feriebolig.

Fasade N

Fasade Ø

Fasade S

Kulturhistorisk vurdering

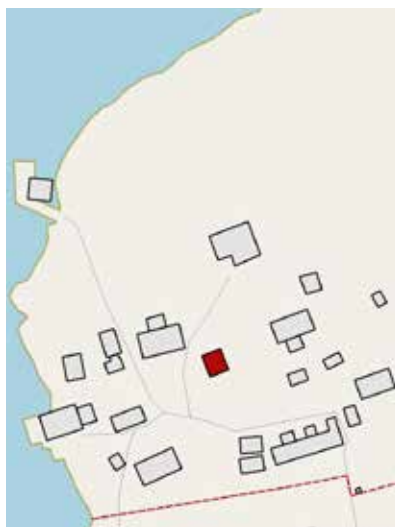
Bygningens arkitektur er typisk for mellomkrigstida. Denne type bygninger gjenfinnes overalt i Norges byer og landsbygd, men på Givær kontrasterer den mot den eldre bebyggelsen i utforming og orientering ilandskapet. Karlgården står på en utsatt plass for vær og vind, men står med langside mot vest, noe som er et brudd med den tradisjonelle orienteringen med gavlene mot vinden. Bygningen har blitt endret siden byggeåret, blant annet med hvit platekledning. Sannsynligvis har det i forbindelse med platekledningen også blitt byttet vinduer og tettet igjen vindusåpninger.

Konklusjon

Karlgårdens arkitektur er alene i sitt slag på Givær. Den gir tidsdybde til Giværs bebyggelsehistorie og det gir den høy bevaringsverdi. Bygningens autentisitet er sårbar for eksempelvis utbygg da det er risiko for at lesbarheten av arkitekturen og samtidsideal kan gå tapt.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi, utradisjonell orientering med langside mot vind, bygningsteknikkhistorisk verdi (helstøpt grunnmur), arkitekturhistorisk verdi (nytt stilideal), personhistorisk verdi, autentisitet, lokalhistorisk verdi, materialhistorisk verdi (skifertak, gasbyggestein, støpt mur).

Opplevelsesverdier: arkitektonisk verdi, miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (fortsatt boligformål), lesbar funksjon.

(41) Johansjåen

Fasade N

Beskrivelse

Johansjåen er bygget årene 1952-53. Den ligger tett inntil hovedbygningen på gårdstunet Nordhaug, og rammer inn gårdsveien inn mot tunet. Bygningen er tradisjonelt orientert med gavlene mot vinden. Parallelt med Johansjåen står Theodorsjåen. Johansjåen er et parhus bygd i reisverk med to dører og mellomvegg som skiller rommene. Det er en sengeplass i hver del. I øst er det støpt mur og i vest står den på trepilarer. Den mest utsatte veggen er vestveggen og den er kledd med rødmalt eternit. Eterniten dekker tidligere trefasade. Eterniten er i god stand. Søndre langsida har rød platekledning og et lite vindu. Østveggen har rødmalt kledning av faspanel. Nordre langsida har også rødmalt staffpanel. På nordsida er det to dører og to vinduer i forskjellige størrelse. Det skyldes planløsningen innenfor med to adskilte rom. Døren til høyre er en speildør med fem speil. Døren til venstre er en tredør av eldre type, med stående bord og trehåndtak. Terskelen til den venstre døra er støpt med en inskripsjon, som er litt utydelig men kan være: Ø-?-23. Vindus- og dørromrammingene er hvitmalt. Novene er kledd med hvit platekledning. Taket er tekket med sorte plater, det var før tekket med eternit. Vinduet lengst til venstre er et trevindu inndelt i seks ruter. Vinduet til høyre er inndelt i fire ruter, men har tidligere vært i samme størrelse som det eldre vinduet til venstre. Det er sannsynlig at vinduet ble forminsket i sammenheng med at rommet ble innredet med sengeplass. Pilarene i nordvest har noen råteskader, ellers er sjåen i god stand. Bygningen er sterkt knyttet til Johan Sivertsen som bodde noen år i sjåen til han giftet seg.

Fasade V

Fasade SØ

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

Johansjøen er et veldig viktig element for det samlede tunmiljøet. Bygningstypen har lesbar bygningshistorikk og materialhistorikk, hvilket gir tidsdybde og høy pedagogisk verdi. Bygningen er representativ for denne typen bygninger og er ikke en sjelden bygningstype på Givær eller i regionens kystmiljø. Johansjøen rammer inn tunet og gårdsveien. Den personhistoriske verdien er høy for lokalsamfunnet. Som objekt er Johansjøen interessant for studier i ulike tiders materialbruk på Givær, særlig sett i sammenheng med Theodorsjøen. De to bygningene sammen har høy pedagogisk verdi, ettersom de viser hvordan de ulike familiene på Nordhaug organiserte sin bosituasjon.

Konklusjon

Johansjøen er i god stand og har stabil bruksverdi. Det er risiko for at autentisiteten, patina og den pedagogiske verdien går tapt hvis det gjøres større forandringer på bygningen.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (endringsfaser), patina, personhistorisk verdi, autentisitet, materialhistorisk verdi (bordkledning, eternitkledning, platekledning), tradisjonell plassering med gavl mot vind.

Opplevelsesverdier: del av kulturmiljø, arkitektonisk verdi, patina, miljøskapende verdi, lokal representativitet, pedagogisk verdi

(42) Theodorsjåen

Fasade S

Beskrivelse

Theodorsjåen er bygd i reisverk, og skal være bygd en gang før andre verdenskrig. Oppkalt etter Theodor, som bodde i sjågen i sin ungarstid til han ble gift i 1953. Vestgavlen har hvit platekledning. I gavlrøstet er det et torams vindu med tre ruter i hver ramme. Søndre langside har hvit platekledning og to torams vinduer med tre ruter i hver. Vindusomrammingene og nover er rødmalte. Taket er av eternit og takutstikket er større enn vanlig og framtrædende. Østre gavl har et toramsvindu, med tre ruter i hver ramme, og hvit staffpanel. Nordre langside har hvit staffpanel, ett torams vindu med tre ruter i hver ramme, og to døråpninger. Bygningen er fundamentert på naturstein. Maling, vinduer og kledning er slitt, det samme er eternitaket. Theodorsjåen står parallelt med Johansjåen og utgjør en viktig del av tunmiljøet på Nordhaug. Bygningen er tradisjonelt orientert med gavlene mot vinden

Fasade Ø

Fasade N

Theodor- og
Johanskjågen,
sett fra vest

Kulturhistorisk vurdering

Bygningen har høy bruksverdi og personhistorisk verdi i lokalsamfunnet (Theodor). Som objekt er den interessant for studier i opprinnelig materialbruk og arkitekturhistorien på Givær, særlig sett i sammenheng med Johansjåen. De to bygningene sammen gir høy pedagogisk verdi, siden de viser hvordan de ulike familiene på Nordhaug bodde med begrenset plass.

Konklusjon

Theodorsjåen er mindre endret enn Johansjåen som står ved siden av. At den er lite endret gir den høy autentisitetsverdi, samtidig er den sårbar for endringer. Bygningen er en representativ bygningstype og er ikke en sjelden bygningstype på Givær eller i kystmiljøet for øvrig. Som sjå har den stor bruksbredde, og det gir gode muligheter for at den blir bevart..

Dokumentasjonsverdier: patina, arkitekturhistorisk verdi, personhistorisk verdi (Theodor), autentisitet, kontinuitetsverdi, tradisjonell plassering med gavl mot vind.

Opplevelsesverdier: del av kulturmiljøet, patina, miljøskapende verdi, pedagogisk verdi, lokal representativitet

(43) Storgården

Fasade N

Beskrivelse

Storgården er det mest markante og største bolighuset på Givær. Bygningen er orientert som tradisjonelt med gavlene mot framherskende vindretning. Den er i to etasjer og er til boligformål. Den er dels bygd i laftet tømmer, dels i reisverk. Den har flere byggefaser. Den eldste delen skal være fra den midtre skorsteinen og vestover. Det ble i følge tradisjonen flyttet fra Røst i 1900, skal tidligere ha vært lensmannsgård på Røst, og skal ha en høg alder. Etter flyttingen ble det tilbygd østover, etter hvert som sønnene i huset skulle få hver sin del. Her sto før det gamle bolighuset, og materialene ble brukt til påbyggene østover. Her var det tidligere også ei gruve, det var i eldhuset, som seinere er omgjort til soverom. De små utbyggene inn mot gården kom i 1971, da fikk de bad og soverom. De erstattet eldre og enklere bislag. Storgården inneholder i dag fire boenheter. Det viser nøysomhet, trangboddhet og ressursutnytting på Givær. I en av boligene sov paret som bodde der i stua til de var omkring 70 år gamle. Det var bare ett soverom og det brukte ungene. De fikk altså eget soverom da de nye utbyggene ble bygd. Dette er eksempler, og Storgårdens utvikling og boskikk er et tema som bør dokumenteres grundig.

Fasade V

Fasade S

Fasade Ø

Bygningen står på natursteinmur. Det eldre dekorerte og profilerte staffpanelet er bevart i den søndre fasaden, østfasaden og deler av nordre langside. Slik var alle veggene på Storgården fram til 1971. Vestgavl og deler av nordre langside er kledd med nyere hvit platekledning. Taket er av svart teglimerert blikk og har tre piper som er dekket med svart blikk. Først var det tekket med never og torv og så med eternit før dagens tekking. Bygningen representerer mange endringsfaser og det er mange forskjellige vindustyper, både eldre opprinnelige og helt opp til i dag. Bygningen er i det hele tatt i god stand, men det trengs vedlikehold av eldre trevinduer samt skraping og maling av kledningen. Det ville være en stor fordel for bygningens kulturminneverdi og lesbarhet om de få gjenværende eldre vinduene og det eldre panelet ble bevart.

Kulturhistorisk vurdering

Storgårdens eksteriør viser på en tydelig måte hvordan ulike tiders arkitektoniske ideal kan gjenfinnes i ett og samme hus. Bygningen dominerer tunnmiljøet og har høy kulturmiljø- og identitetsverdi. Den er også et viktig karakterbygg for Givær. Det antas å være en sjelden bygningstype, med flerbolighus på en liten øy, noe som gir bygningen høy bygnings- og sosialhistorisk verdi. Idéen med flerbolighus på slik en værutsatt øy som Givær er klok, da varmetapet minimeres. Varmen som vandrer gjennom vegger og bjelkelag tas opp av naboeiligheten. Flerbolighus sparer også mark, og det er viktig for Givær som har mangel på mark for dyrking og beiting. Som boligform kan den være utfordrende men også godt for samholdet, som er så viktig for å klare å bo mange på en liten plass. Storgården har lesbar funksjon som bolig, og god lesbarhet hva gjelder bygningens endringshistorikk og endrede arkitektoniske stilideal

Konklusjon

Bygningen er et viktig symbolbygg for Givær som betyr mye for gjenkjenning, identitet og tradisjon. Storgården er en veldig viktig del av kulturmiljøet med høy bevaringsverdi. Det er viktig at endringshistorikken i bygningen bevares. Nye tilføyelser er mulig å gjennomføre, også med hensyn til eldre detaljer.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (bygningen har gjennomgått flere ombygginger som representerer tidens utformings-, material- og funksjonalitetsideal), arkitekturhistorisk verdi, sosialhistorisk verdi (flerbolighus), kvalitet, lokalhistorisk verdi, tradisjonell orientering med gavl mot vind.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, identitetsverdi (største bolighuset på Givær), kontinuitetsverdi (fortsatt boligformål), tradisjonsverdi (bygningens utforming), symbolverdi, lesbar funksjon, pedagogisk verdi.

(44) Sigvartsjåen

Fasade N

Beskrivelse

Sigvartsjåens synlige fasademateriale er fra etterkrigstiden, med eternitkleddede vegger. Under eterniten er en rød pigmentert tranmalt panelkledning bevart. Den står på mur i støpebetong og har svart platetak. Før de svarte takplåene var den tekket med eternit, med de vanlige store takplåene. Hjørnebord og vindskier er rødmalt. Sørøstsiden har to hvitmalt trevinduer med to rammer og til sammen fire ruter, og med røde omramminger. I nordgavlenn finnes en hvit tredør med stående bord, enkel haspelås og røde omramminger. Sigvartsjåen ble modernisert på 1950-tallet, da er døra og fasadematerialer byttet. Eternit ble sett på som en «stor velsignelse» da den kom, forteller en mann på Givær. Sjågen er bygd i reisverk. Vinduer og dør trenger noe vedlikehold. Det er noen skader på eternitplåene, og endene på bølgeblikkstacket i øst har begynt å rustne. Vegetasjonen vokser inntil, og det er gått noe råte i en del av sylla. Bygningen brukes som et enklere verksted. De hadde også bakadaga her, hadde ikke gruve men brukte ei takke. Sjåen er bygd her men ble i nyere tid snudd 90 grader. I sammenheng med den nye orienteringen kom støpemuren og fasadekledningen til. Den er nå derfor plassert med langsiden mot vind. På værharde steder plasserte man gjerne bygninger med gavlene mot vinden. Samtidig står den i ly mellom Storgården og fjøset, og bidrar også til mindre vind inne i tunet. Sigvartsjåen kalles også «stabbur» eller bare «sjågen».

Fasade SØ

Fasade S

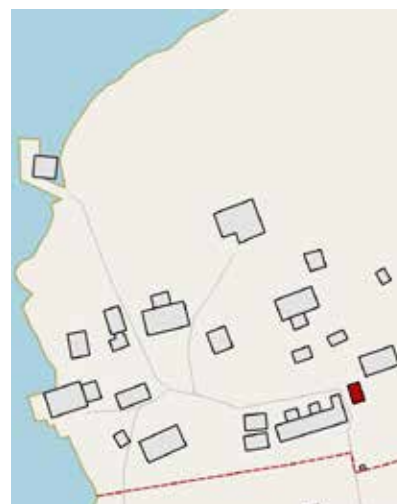
Fasade V

Kulturhistorisk vurdering

Sigvartsjåen er en god representant for etterkrigstidens nye materialer og stildeal, her i eternitkledningen som viser god bestandighet i salt, værhardt kystmiljø som på Givær. Det er sjelden på Givær at samtlige vegger på et hus er blitt kledd med eternitplater, som her på Sigvartsjåen. 1950-tallsstilen er slående og dominerer arkitekturen, til og med døren på nordgavlen og utelampen som henger på sørvestnova er typisk for denne epoken. Ser man litt nærmere på bygget er også eldre tidsmarkører bevart, så som vinduer og eldre tranmalt bordkledning. Sigvartsjåen er en viktig visuell del av det samlede tunmiljøet på Nordhaug, der den fyller mellomrommet mellom fjøset og Storgården slik at tunveien forlenges og rammer inn tunet. Sjåen er sterkt knyttet til en person i slekten, Sigvart, som bidrar til sosialhistorisk og personhistorisk verdi. Plasseringen og bygningens endringshistorie er interessant og med klar pedagogisk verdi. Plasseringen med langside mot vind er på en måte utradisjonell men som har sin årsak i at den er blitt snudd. Sjågen skaper ly og fyller et ellers kanskje ubrukbart tomrom. Bygningen har nytteverdi med mange muligheter for å benyttes til noe meningsfullt.

Konklusjon

Det er viktig at Sigvartsjåen blir brukt og vedlikeholdt på bygningens premisser, og det vil innebære at eternitkledningen bør bevares. Det bør sikres bruk av bygningen, ellers er det risiko for forfall og riving. Eternitkledningen vil være truet ved oppussing på grunn av asbest. Sjågen er den mest typiske eternitbygning på Givær og bør derfor bevares som dette, for å vise materialbruken i en viktig oppgangstid på Givær. Bygningens kulturhistoriske verdi bunner framfor alt i at den har en interessant endringshistorie i materialer og orientering samt at den bidrar til å skape et godt tunmiljø.

Dokumentasjonsverdier: arkitekturhistorisk verdi, personhistorisk verdi, autentisitet, materialhistorisk verdi (eternit, tranmalt bordkledning), truet bygning, utradisjonell orientering.)

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, sjeldenhet, pedagogisk verdi, tidsmarkør.

(45) Fjøs og låve

Fasade N

Beskrivelse

Bygningen er kombinert fjøs og låve og står i en skråning. Den er bygd like etter 1900, av Sivert Sivertsen. Den erstattet en tradisjonell einbotna (en etasjes) fjøs, som ble ombygd til rorbu. Bygningen er orientert med gavlene mot framherskende vindretning. Den er fortsatt i bruk. Den har svartmalt bølgeblikktak og hvite vindskier i tre. Søndre langvegg har rød platekledning med tre åpninger som er dekket med transparente plater for å gi lys inn i fjøset. Kjelleren er bordkledd med umalte rettkantete bord. På denne siden er det tilbygd en hønsegård, slik at hønene kan gå inn i kjelleren og få tak over hodet. Østgavlen er bordkledd med rødmalte rettkantete bord, det er et smalt horisontalt kjellervindu i første etasje. Mellom første og andre etasje deler en svart gesims av bordkledningen. Kjelleren på denne siden har umalt bordkledning med rettkantete sidestilte bord. Nordre langside har eldre bordkledning. Låven, andre etasje, har stående røde rettkantete bord og hvitmalt låvedører. Foran dørene ei låvebru, som er understøttet med grove trepilarer. Fjøsen, som ligger lengst mot øst, skiller seg ut ved at den er bygd i laftet tømmer. I fjøsen er det to vinduer. Vinduene er skadet, og har glassruter uten sprosser, men har sannsynligvis vært inndelt med sprosser fra begynnelsen. Den andre delen av første etasje har et vindu og en hvitmalt dør. Bordene er rød malt og rettkantet. Vestgavlen har rød platekledning og kjelleren har umalt bordkledning. I gavlen mot vest er det tilbygd et utedo. Bygningen i god stand, men den har rust på platetaket, vinduene er skadet og det er dårlig drenert rundt bygningen, med høy jordbakke og noe vegetasjon inn mot bygningen

Fasade V

Fasade S

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

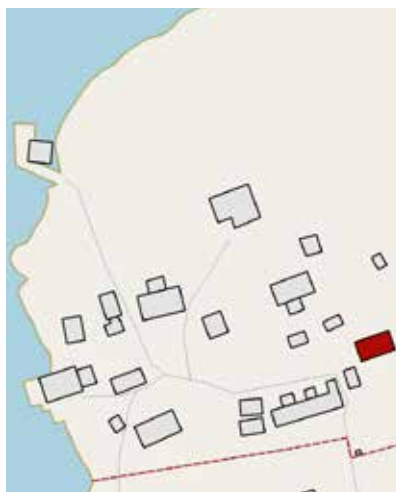
Dette er et viktig bygg for Giværs samlede kulturmiljø, og for Nordhaugs tunmiljø der låven utgjør enden av tunveien. Den har en lesbar funksjon og er fortsatt i bruk på om lag samme måte som før, noe som gir høy kontinuitetsverdi. De forskjellige byggeteknikkene og materialene er bygningshistorisk verdifulle. Som innretning har den landbrukshistorisk verdi da den er bygget i overgangen til da jordbruket ble rasjonalisert.

Konklusjon

Det er en verdifull bygning for Givær på flere måter, blant annet som et nyttebygg i landbruket og fordi den er så viktig bygg i det samlede kulturmiljøet.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi, arkitekturhistorisk verdi, samfunnshistorisk verdi (rasjonalisert jordbruk, overgang til driftsbygning og enhetsbygning), kvalitet, autenticitet, lokalhistorisk verdi, landbrukshistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: patina, miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (fortsett i bruk), lokal og regional representativitet, lesbar funksjon, pedagogisk verdi.

(46) Vanncisterne

Fra V

Beskrivelse

Murt vanncisterne med grovpussede vegger og taktekke. Den er bygd i 1973. Først da ble det lagt inn vatn i Storgården. Cisterna ble også brukt til dyrene, og seinere også til å vatne i tørrsomre. Det hendte seg før at de satte opp traue og spann for å samle regnvatn. Cisternen har et lite bordkledd tilbygg med tykke, loddete stålplater på taket. Tilbygget har en speildør med tre speil og innenfor er en vannpumpe. Malingen på døren er flasset av, og man kan se rød tranmaling under som er blitt overmalt med en nyere oljemaling. Den har en del synlige overflateskader så som flak og sprekker i pussen og muren. Malingen på tilbygget er slitt og spikrene på platetaket er rustet.

Fra Ø

Fra S

Fra N

Kulturhistorisk vurdering

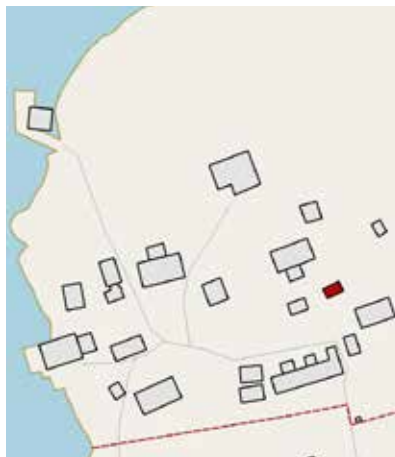
Vannforsyning er det aller viktigste for at mennesker skal klare å oppholde seg og bo et sted. Vanncisternen er viktig for forståelsen for hvordan vannforsyningen har vært ordnet på Givær. Før cisternen ble bygd var det en felles brønn på øya, og i tillegg ble det båret overflatevann fra tjønnene lenger øst på øya. Det var ofte utfordringer med å få nok vann. I nyere tid bygde brukene hver sin vanncisterne. Seinere ble dette erstattet av et kommunalt eid avsaltingsanlegg, slik at det nå er havvann som brukes. Brønnen, cisternene og det nye avsaltingsanlegget forteller en spennende historie om vannforsyningen på øya. Samlet har de en åpenbar pedagogisk verdi. Cisternen på Nordhaug er autentisk, men slik den er nå er den lite brukbar og står mer som et monument over en tid som var, med høy lokalhistorisk og teknikkhistorisk verdi.

Konklusjon

Denne typen funksjonsbygg, som ikke har noen annen bruksverdi enn som cisterne (hvis det ikke bygges om) er veldig sårbart. Når de ikke lenger brukes står de i fare for å gå tapt.

Dokumentasjonsverdier: teknikkhistorisk verdi (vannsystem), autentisitet, lokalhistorisk verdi, truet anlegg (ute av bruk).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, lesbar funksjon, pedagogisk verdi.

(47) Posthuset

Fasade S

Beskrivelse

Posthuset ligger i bakken nord for tunet på Nordhaug. Bygningen er orientert med gavlene mot framherskende vindretning. Det er bygd som brevhus, i 1911-12. Det har rødt eternittak med pusset mønekam og rødmalte vindskier. Før hadde det papptak. Huset er fundamentert på berget og komplettert med en natursteinssokkel. Søndre langvegg har hvit platekledning, to vinduer i tre og med plant glass i 1960-talls stil på hver side av den hvite tredøren. Det er en trapp foran døren. Postskiltet er bevart på fasaden, det samme en tidstypisk lampe på hjørnet i sørvest. Vestgavlen er uten vinduer og kledd med hvit platekledning. Da bygningen står i en skråning gir nivåforskjellene plass til en åpning inn til en enkel kjeller på vestsiden. Østgavlen har opprinnelig staffpanel, som er hvitmalt. Nordre langside har også opprinnelig staffpanel og her er også to eldre vinduer bevart. I nordveggen er vinduet lengst mot øst et trevindu med fire ruter og to vindusrammer, og vinduet lengst mot vest har en vindusramme med to ruter. Vindusomrammingene er rødmalte. Vegetasjonen vokser tett inntil bygningen på nordsiden. Bordkledning og vinduer trenger vedlikehold, ellers er bygningen i god stand. Rommet mot øst er også brukt til rensing av dun.

Fasade V

Fasade Ø og N

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

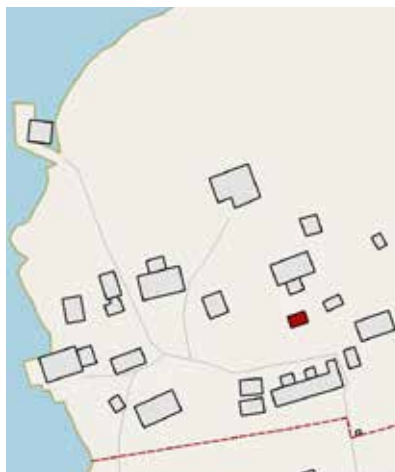
Det var et viktig tidsskille på Givær da posten flyttet inn i et eget hus. Den som hadde ansvaret for posten hadde en viktig funksjon i samfunnet. Bygningen har høy lokalhistorisk og samfunnshistorisk verdi. Bygningen er også brukt til arbeidet med rensing av dun, og har en verdi knyttet til primærnæringene og kvinnes ansvar. Bygningen har bygningshistorisk verdi, med gode eksempler på materialbruk med høy kvalitet.

Konklusjon

Kommunikasjonsformene er forandret siden den tiden da posthuset ble bygd. Som posthus er bygningen ute av bruk, noe som truer dets eksistens. Bygningen er i god stand og er godt egnet til andre formål. Kanskje kan den brukes til et lokalt informasjons- og turistcenter?

Dokumentasjonsverdier: samfunnshistorisk verdi, lokalhistorisk verdi, bygningshistorisk verdi, truet bygning (brukes mest som lager/uten meningsfull funksjon).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, pedagogisk verdi.

(48) Bedehuset

Fasade V og S

Beskrivelse

Bedehuset troner majestetisk på den høyeste toppen på Givær. Det er tradisjonelt orientert med gavlene mot framherskende vindretning. Det er bygd i 1932. Bygningen har saltak, og et vinkelutbygg i sør, også det med saltak. Begge tekket med svarte metallplater. Før var bedehuset tekket med papp. Utbygget erstattet i 1985 et eldre utbygg. Før var bedehuset kledd med plater innvendig, i seinere tid er det panelt. Det er en pipe i hovedtaket. Sokkelen er pusset på nordre langside, ellers er det natursteinsmur. Under utbygget er det støpt mur. I muren i nordre langside er det treluker inn til kjelleren. Deler av den østligste langsiden mot sør, hele østgavlen samt hele nordre langside har hvitmalt bordkledning i staffpanel. Vinduene i hovedbygningen er krysspostvindu der øvre delen er inndelt i tre glass og nedre del er tofagsvindu. Det er fire hvitmalt vinduer i nordfasaden, ett hvitmalt vindu i vestgavlen og tre rødmalte vinduer i sørveggen. Før var det tre vinduer i raustet. Utbygget er kledd med hvit platekledning. Inngangen er plassert i utbyggets østside. I utbygget er det et rød malt vindu ved siden av døren som er noe mindre men i samme stil som de eldre vinduene i den eldre delen av bygningen. I utbyggets sørgavl er det to mindre vinduer, firkantede, med hele planglass uten sprosser. Det er bygget en veranda rundt den vestre og søndre fasaden. Vinduene trenger ny kitting og den eldre bordkledningen bør skrapes og males med linoljemaling ellers er bygningen i god stand.

Fasade N

Fasade Ø

Fasade S

Kulturhistorisk vurdering

Bygningen har høy kontinuitetsverdi da bygningen fortsatt brukes av alle innbyggerne, slik formålet med bygget var fra først av. Det ble bygd som ungdomshus, og ble snart tatt i bruk som bedehus og forsamlingslokale. Før skolen ble bygd i 1983 ble det også brukt som skolehus. Det er plasseringen og vindusinnndelingen som best forteller om bygningens funksjon og bruk. Lesbarheten er tydelig, med publikums forståelse for hvordan både profane ungdomshus (forsamlingshus) og bedehus tradisjonelt er utformet. Plasseringen er på det mest eksponerte stedet i samfunnet, og vindusinnndelingen på hovedbygningen vitner om at det er et forsamlingslokale bak veggene. Bedehuset er et symbolbygg for Givær. Bedehuset betyr mye for både lokalbefolkningens og besøkendes forståelse for og innsikt i samfunnslivet og lokalhistorien på Givær, og den har høy miljøskapende og pedagogisk verdi. Det eldre staffpanelet er i god stand og viser eldre materialkvalitet. Det er et autentisk bygg med lesbar funksjon. Utbygget er en tidstypisk og lesbar endring fra bygningens opprinnelige utførelse.

Konklusjon

Bedehuset har gjennomgått noen endringer når det gjelder kledning og nytt utbygg, men funksjonen er fortsatt lesbar. Den eldre bordkledningen, eldre trevinduer og vindusinnndelingen (særlig i nordre langside) er veldig viktig å bevare for fortsatt lesbarhet og den arkitekturhistoriske verdien. Ut fra disse kulturhistoriske verdiene er det spørsmål om bedehuset tåler flere forandringer i eksteriøret. Bedehuset ligger på en utsatt plass og det gjør den ekstra sårbar for klimatiske påkjenninger. Dette vil lett innvirke på vedlikehold og valg av materialer og metoder. De eldre løsningene og utførelsen har imidlertid både tekniske og kulturhistoriske egenskaper som bør vektlegges i vedlikehold og reparasjoner av bedehuset.

Dokumentasjonsverdier: bygningshistorisk verdi (endringsfaser), arkitekturhistorisk verdi, samfunnshistorisk verdi (religionens betydning på øya), sosialhistorisk verdi (møteplass for innbyggerne på øya, ungdomshus som ble endret til bedehus), kvalitet, autenticitet, lokalhistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: arkitektonisk verdi, miljøskapende verdi, identitetsverdi, kontinuitetsverdi (fortsatt i bruk), symbolverdi, lesbar funksjon, pedagogisk verdi

(48-1) Jordkjeller

Fra N

Beskrivelse

Jordkjelleren ligger i en skråning på nordsiden av bedehuset. Plasseringen har åpenbart forenklet arbeidet med å bygge den. Det er sannsynligvis kastet på ekstra jord og torv underveis. Jordkjelleren har inngangen i nord. Den ytterste døren leder inn til en forgang, som er om lag 1,2 m dyp og 1,7 m i takhøyde, før man kommer inn i kjellerrommet. Forgangen har støpt gulv med innstøpt årstall 1936 eller 1976. Den innvendige døren inn til kjellerrommet er i tre og isolert med isopor. Kjellerrommet er kvadratisk, om lag 2,5x2,5 m, og det er om lag 2 m innvendig takhøyde. Det er tørrmurte natursteinsvegger, jordgulv, plassbygde potetbinger og bordkledd innertak utført som pulttak. Jordkjelleren er dekket med torv og gras. Den er i god stand, men ytterdøra bør festes.

Fra V

Fra Ø

Kulturhistorisk vurdering

Jordkjelleren brukes lite i dag, men er fortsatt brukbar og godt egnet for sitt formål. Den har stor miljøskapende verdi for gjenkjenning og autentisitet. Den har også høy pedagogisk verdi, og bidrar til forståelsen av livet, husholdningen, utfordringene med matforsyning og landbrukshistorien på Givær. Den pedagogiske verdien er også å finne i selve bygningsteknikken som viser hvordan hvelvet i en jordkjeller er murt.

Konklusjon

Denne typen brukshus blir lett avglemt ved kartlegging av bygningshistorie. De er en truet bygningstype. Det er lett å oppfatte jordkjellere som et uvesentlig bygg, men de er en viktig representant for sin tid. Med befolkningsvekst og fokus på potet og etter hvert også grønnsaker ble jordkjellerne vanlige. Jordkjelleren på Nordhaug ligger i bakken på innmarken bak bedehuset. Det er typisk å plassere jordkjeller der naturen selv skapte en naturlig formasjon som kun trenger å forbedres med enkle midler. Dette er en av to jordkjeller på Givær og begge har høy kulturminneverdi, men er sårbare for inngrep. Bevarte jordkjellere begynner å bli et sjeldent syn, da de fleste ikke lenger vedlikeholdes etter at de er gått ut av bruk. Godt bevarte jordkjellere har derfor også en sjeldenhetsverdi.

Dokumentasjonsverdier: bygningsteknikkhistorisk verdi (muring, oppbygging av jordkjeller), kvalitet, autentisitet, lokalhistorisk verdi, landbrukshistorisk verdi, truet bygningstype (sporadisk bruk).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi, tradisjonsverdi (matkultur), pedagogisk verdi.

(67) Kaia

Fasade Ø

Beskrivelse

Beskrivelse: Kaia er bygd i 1978. Før det ble lokalbåtene ekspedert fra båt. Kaia står på et sinnrikt utformet pilarsystem i sjøen. Kaia er utrustet med alt hva en kai trenger, det er lasterom, venterom, lastepaller, gangbru, kraftige armaturer, kjettinger, kofferter, blåser, kran m.m. Bygningen har hvitmalt liggende kledning av trefiberplater, mens raustene har stående bordkledning. Detaljer er okermalt. Det er et saltak med A-profilerte ufargede plater og et godt takutstikk. Bygningen er orientert med gavlene mot øst og vest, i vindretningen.

Fasade S og Ø

Fasade Ø og N

Fasade V

Kulturhistorisk vurdering

Kaia er livsnerven og «ansiktet» utad for Givær. Når hurtigbåten legger til er det full fart på kaia med post og varer, innbyggere og gjester. Kaias verdi ligger i dens viktige funksjon.

Konklusjon

Kaibygningen som arkitektur har mindre verdi, men den er en god funksjons- og bruksbygning. Pilarkonstruksjonen under kaia er som slike kaier ofte er skulpturelle mesterstykker, og har opplevelsesverdi.

Dokumentasjonsverdier: funksjonsverdi, arkitektonisk verdi (pilarkonstruksjonen), samfunnsverdi, lokalhistorisk verdi (lokalt viktig bygning).

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (nødvendig bruksbygning før og i fremtiden), arkitektonisk verdi, lesbar funksjon

(68) Skolen

Fasade N

Beskrivelse

Skolebygningen er en langsmal bygning, sammensatt av to bygg som oppleves i at taket har to forskjellige platetyper. Den ene delen var lærerbolig, bygd 1981, den andre delen skole og barnehage, bygd 1983. Taket er saltak med takutstikk. Bygningen har gulmalt tømmermannskledning. Bygningen brukes nå til bolig og er i god stand. Barna på Givær må til en annen øy for å gå på skole, eller ha hjemmeundervisning. Bygningen er orientert mot vinden, med gavlene mot øst og vest.

Fasade V

Fasade S

Fasade Ø

Kulturhistorisk vurdering

Bygningen er ikke umiddelbart lesbar som skolebygning og idag brukes den som bolig hvilket gjør lesbarheten enda mindre. Verdien ligger i muligheten til å videreformidle hvordan skolegangen er blitt ordnet på Givær før og nå. Det vil gi insikt i levemåten, organiseringen og oppvekstmiljøet på Givær samt insyn i hvordan skolesystemet har forendrets i Norge.

Konklusjon:

Bygningen har liten arkitektonisk verdi, vurdert fra dagens utgangspunkt, kanskje får den det i framtiden. Bygningen har likevel et tydelig, minimalistisk formspråk og tradisjonell plassering med gavlene mot vind. Det er et stort bygningsvolum for å være på Givær og eventuelle framtidige til- eller påbygg må gjøres med respekt og hensyn til eksisterende bebyggelse og tradisjonell plassering.

Dokumentasjonsverdier: samfunns-historisk verdi (skole på Givær og moderniseringer i skolesystemet), sosialhistorisk verdi (skole-hus som ble endret til bolighus), lokalhistorisk verdi (undervisningsform, endret bruk).

Opplevelsesverdier: identitetsverdi, symbolverdi

(69) «Bua», hytte, tidligere rorbu

sett fra NV

Beskrivelse

Denne hytta var opprinnelig fjøs på Nordhaug. Da de bygde ny fjøs ble den gamle fjøsen, i 1906, omgjort til rorbu. Så ble denne rorbua på 1970-tallet omgjort til hytte. Fjøsen stod på gården da Sivert Sivertsen overtok bruket i 1872, og det er slik sett antakelig den eldste bygningen som tilhørte Nordhaug. Som rorbu hadde bygningen fire vindu og hems, og denne hemsen er fortsatt bevart i hytta. Bua ble utleid til fiskere.

Fasade Ø

Fasade N

Sett fra SØ

Kulturhistorisk vurdering

Bua er et interessant eksempel på gjenbruk av en tømmerbygning. Som hytte er også noen elementer av rorbuas innredning bevart.

Konklusjon

Bua er først og fremst interessant fordi den viser sosialhistorie, fra sjølhus- hold til utleie til fiskere og til sist det antakelig første eksempel på bruk til fritidsformål i Givær. Bua viser hvordan ressurser ivaretas og gjenbrukes. Bua har en også en lokalhistorisk og peronhistorisk verdi i og med at Alf Sivertsen, som eide denne hytta, var den som tok initiativet til bevaring av rorbuene.

Dokumentasjonsverdier: funksjons- verdi, arkitektonisk verdi, samfunns- verdi, lokalhistorisk verdi.

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi (gjenbruk av bygning), arkitektonisk verdi, lesbar funksjon.

Nyere boliger og fritidsboliger, fradelt fra Nordhaug

Beskrivelse

Enebolig (70) bygd i 1972. Seinere er det påbygd en etasje, ved at sønnen i huset skaffet seg bolig. Bakgrunnen for at det ble påbygd i høyden var vanskelige tomteforhold.

De bygde egen cisterne da boligen ble bygd i 1972, og dette ble det første bolighuset på Givær med innlagt vann. Eneboligen (71) bygd i 1978, og to Saltdalshytter, bygd 1989 (72) og 2003 (73) er lett synlige når man kommer til Givær. Hyttene er likevel små og ikke dominerende. Bolighuset ligger tilbaketrukket fra gårdsveien. Med bedehuset og haugen i bakkant og duse farger glir den fint inn i terrenget. Både bolighuset fra 1972 og det fra 1978 ligger orientert som den eldre bebyggelsen, med gavlene mot framherskende vindretning.

Kulturhistorisk vurdering

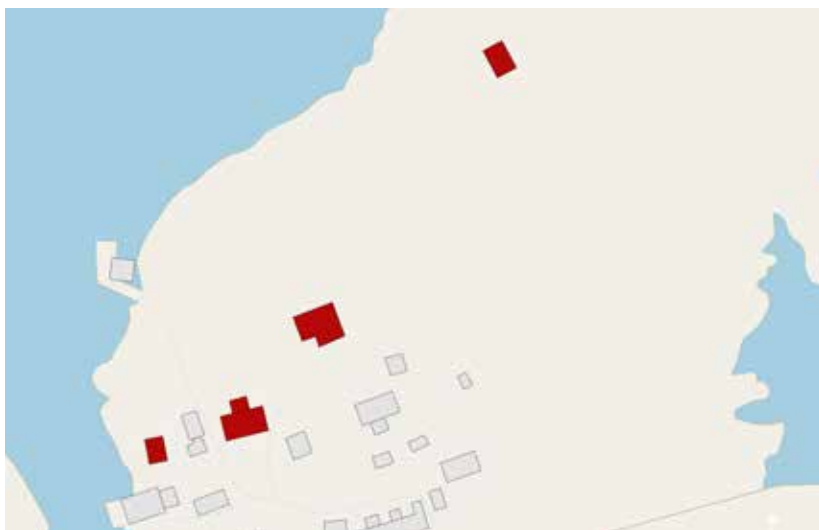
De nyere bolighusene (70, 71) er begge orientert med gavlen mot framherskende vindretning, i tråd med tradisjonen, og dette gir en viss harmoni og kontinuitet. De to eneboligene og hyttene (72, 73) er antakelig de første tytegnede boliger og fritidsboliger på Givær. Boligen fra 1972 (70) er interessant fordi den var den første boligen med innlagt vann. Den har også en interessant påbyggingskikk, der det bygges ny bolig i høyden på grunn av tomtesituasjonen.

Konklusjon

Ingen av de to boligene eller hyttene har særlige arkitektoniske kvaliteter men de forteller en historie om kontinuitet og endring og bosetting og boskikk. Boligen og hyttene er lett lesbare tidsmarkører. Plassering og orientering kan gi erfaring og impulser til eventuell framtidig bebyggelse.

Dokumentasjonsverdier: fsosialhistorisk verdi (vannforsyning, boskikk), bygningsteknikkhistorisk verdi (første bygninger i modulsystem og med moderne materialer)

Opplevelsesverdier: miljøskapende verdi, kontinuitetsverdi, pedagogisk verdi (lesbarhet, brudd og endring)

(70) Bolig

(71) Bolig

(72) Hytte

(73) Hytte

Kilder

Muntlige kilder

Intervjuet i forbindelse med rapporten: Sven Sivertsen, Sigrid Sivertsen, Jostein Sivertsen, Olaug Olsen, John Sivert Nilsen, Fredrik Støvset.

Tidligere intervjuer, ved Arnstein Brekke, alle upublisert:

- Hilmar Kvarv, Misvær 1990
- Martin Nilsen, Givær 2002
- Håkon Sivertsen, Givær 2002
- Alf Sivertsen, Oslo 2002, og Givær 2012
- John Sivert Nilsen, 2007
- Johan Isak Stokland, Fauske, 2010

Skriftlige kilder

Gudbrandsson, Terje: Bygdebok for Verran, 1978. Bodø kommune, Bygdebokkomiteen, 1978. ISBN 82-90030-96-7.

SEFRAK: Registreringer av kulturminner eldre enn 1900.

Bodø kommune, Bygningsvernprosjektet:

- Rapport 2011026: Dendrokronologiske undersøkelser av Klungsetbua
- Rapport 2014046 Dendrokronologiske undersøkelser av Pe' Nilsobua
- Litjbua og Klebua: Dateringer utført i henholdsvis 2010 og 2011, upubl.
- Rapport etter istandsetting av Klungsetbua 2014
- Rapport etter istandsetting av Pe' Nilsobua 2014

Potensial for kulturhistorisk formidling

Av Arnstein Brekke

Giværprosjektet er basert på at kunnskapen om stedet og bevaringen av kulturverdiene skal være til glede for allmenheten og med særlig vinkling mot barn og unges forståelse av kulturen og verdiene på stedet. Det er en målsetting å legge til rette for en videre bevaring, drift og utvikling innen de tradisjonsrike næringene som er knyttet til stedets rike naturressurser, slik at Givær kan videreutvikles og sikres fremtidig bosetting.

Det er i denne rapporten sett på hvilke kulturhistoriske ressurser på Givær som har det største potensialet for å utvikle fortellingen om Givær. I et samfunn som Givær kan kulturhistoriske elementer ikke vurderes isolert fra dagens og framtidens samfunn. Alt har en sammenheng, og må ses i sammenheng. Det er videre sett på hvilke organisatoriske løsninger som kan egne seg for å utvikle dette arbeidet. Det har vært et ønske om å utrede muligheten for å etablere et ECONOMUSEUM på Givær. Dette er ikke grundig uredet men nevnes her som en mulighet.

Ressurser med fortellerkraft og utviklingspotensial

A. Materielle ressurser

Rorbuene

- Det er i dag åtte rorbuer bevart. De kan sies å ha varierende kulturminneverdi men den er gjennomgående høy. Sett i sammenheng har de høy kulturminneverdi, og stor fortellerkraft. De har også ulike eiere, med til dels usikkert eierskap, og ulike eller uklare bruksformål.
- Det bør foretas en grundigere gjennomgang av rorbuene. Det bør omfatte eierskap, bruksformål, hvilke som skal kunne brukes i formidlingssammenheng, og det bør lages en nærmere profil eller beskrivelse av dem for å utvikle formidlingen.
- Av de bevarte buene vurderes alle til å ha til dels stor pedagogisk verdi og bruk i formidlingssammenheng. Viktigst er kanskje likevel Pe' Nilsobua, Klungsetbua, Litjbua og Støvsetbua. Det bør etableres et eget prosjekt med utviklingsplaner for rorbuene.

Brygga, Sørhaug

- Stort potensial for ny bruk, til gjenstandssamling, og en eventuell permanent utstilling. Større bygningsvolum, samt (tidligere) trandamperi og to (tre) rorbuer tilbygd og inntil.
- Brygga på Nordhaug er mer aktiv i bruk til fiske og antas ikke så egnet til dette formålet.

Bygninger og kulturlandskap

- Registreringen av bygningsmiljøene viser at Givær har godt bevarte bygningsmiljø med en stor variasjon i bygningstyper, metoder og materialer. Bebyggelsen er organisert slik at det er lett å oppfatte formålene med de ulike bygningene. I sum har bebyggelsen en stor fortellerkraft.

Arkeologiske kulturminner

- Gjennom det pågående prosjektet er det for første gang foretatt arkeologiske undersøkelser på Givær. Det er funnet gravrøyser og tufter fra jernalder. Dette gir tidsdybde til bosettingshistorien.

E-husene

- E-husene er en levende tradisjon, fortsatt i bruk og i endring. Muligens kan det velges ut noen som bevares med formål formidling, men dette er neppe nødvendig. De har en sterk fortellende kraft i seg selv, sammen med en levende dunsanketradisjon.

Gjenstander

- Gjenstander relatert til fiske, jordbruk og handverk. Redskapskultur knyttet til fiske, og da særlig saltseien, er viktig. Ærfugl og dun er et annet eksempel på stedegen næring. Og fra jordbruket. Det er forholdsvis mye bevart i privat eie på Givær, og det er et ønske om å sikre gjenstander, registrere dem og stille noen av dem ut lokalt på Givær. Det er fortsatt tradisjonsbærere som kjenner gjenstandskulturen.
- Mesteparten av fisket etter sei i Givær foregikk med søkkenot. Det er bevart en søkkenot i Givær, og dette er det eneste bevarte eksemplar vi kjenner i Salten. Denne nota i Givær var siste gang brukt i 1949. Det foreligger mye tradisjonsmateriale omkring søkkenota, men dette er ikke systematisert.

B. Immaterielle ressurser

Allmenn kulturhistorie

- Givær er et ekstrakt av regionens kultur- og bosettingshistorie, samtidig som det er en sterk fortelling om stedet. Det er en sterk fortelling om tradisjon og modernitet som går om hverandre. Fortsatt drives det aktivt jordbruk og fiske, og ærfugl skjøttes og dun sankes.

Religionens betydning

- Det at bosettingen har overlevd kan muligens knyttes til at kristendommen har vært en sterk faktor, særlig etter vekkelsen i mellomkrigstida. Bedehuset troner på toppen av været, og er et sterkt symbol for tro og tilhørighet. Fortsatt arrangeres sommerstevne med mange tilreisende.

Lyd og bilde

- Det er en del eldre bilder fra Givær. Det bør etableres et eget prosjekt for å samle, arkivere og systematisere informasjon.
- I tillegg er samtidsdokumentasjonen fra fotografene Bjørn E. Olsen og Knut Egil Wang av særlig betydning. Et meget godt materiale å lage utstillinger av, på stedet eller på nett, om bildene kan gjøres tilgjengelige.
- NRK: Program fra Givær i serien: Der ingen skulle tru at nokon kunne bu.
- Intervjuer: Lydbandopptak fra 2014 og 2002, samt noen eldre, som forteller om Givær med fokus på saltseien. Dels utskrevet, dels ikke sikret, og ikke gjort tilgjengelig.

Handverk og næring

- Kan knyttes til fiske, fangst (dunsanking), jordbruk og matkultur. Aktiviteter knyttet til tema som saltsei, dunsanking og rensing av dun, og ikke minst matkultur er områder det er lett å formidle.
- Som ressurser innenfor matkultur er eksempelvis:
  - Kunnskapen og tradisjonene som giværingene selv har og bruker
  - Forskning om matkultur i Salten: Astri Riddervolds arbeider
  - Dokumentasjon av saltseien: Riddervold og Brekke, 2002

Rensking av dun, 4H på Givær. Foto: Olaug Olsen

Muligheter og begrensninger

Givær må anses å ha et stort potensial for formidling. Det er mange enkelt-deler som har fortellerkraft, attraksjonskraft. Viktigst er likevel Givær som et aktivt samfunn, med basis i tradisjonelle næringer. Målgruppene er mange, og det er alt fra skolene lokalt og i regionen til reiseliv. Det er allerede kommet i gang flere mindre samarbeidsprosjekter med skolene i Bodø.

En del av oppgavene og mulighetene som er nevnt her bør kunne løses i samarbeid med Nordlandsmuseet, som er regionens museum. Nordlandsmuseet har i sin strategiske plan for 2015-2020 nevnt muligheter for å utrede et økomuseumsprosjekt. Økomuseets tanke er å ta alle ressursene i lokalsamfunnet i bruk, og ikke samle bygninger og gjenstander. Målet er å utvikle lokalsamfunnet. Denne tankegangen passer veldig godt på Givær. Realisering av et lite lokalmuseum i eksisterende bebyggelse passer godt inn. Like viktig er det å arbeide med dokumentasjon og samle kunnskap om Givær. Et museumsprosjekt kan uansett ikke ses isolert fra øvrig aktivitet på Givær, men vil tvert imot være en del av en utviklingsstrategi.

Lokal organisering: Selv om det kan tenkes at Nordlandsmuseet og andre aktører kan bidra noe, vil det likevel være fornuftig med en organisering som arbeider med kulturhistorien på Givær. En mulighet kan være å videreføre eventuelt omdanne rorbustiftelsen. Denne vil ha mulighet til selv å kunne søke tilskuddsmidler til museumsprosjektene. Dersom en privat eier stiller en eller flere bygninger til disposisjon må det også etableres avtaler om dette, knyttet til vedlikehold, eventuell husleie etc. Det vil være mange muligheter til å kombinere ulike organisatoriske og økonomiske løsninger.

Economuseum

Begrepet ECONOMUSEUM er en sammenstilling av ordene økonomi og museum. Formålet er å ta vare på, utvikle og vise fram tradisjonsrike handverk og kunnskapen om disse. Virksomhetene som har tatt i bruk konseptet kan vise til gode resultat når det gjelder økonomi, reiseliv og kultur. På den måten er det skapt et grunnlag for å føre videre handverkstradisjoner.

Ideen bak modellen economuseum er å:

- vise fram levende handverk og tradisjonell kunnskap
- ta vare på kultur og tradisjoner
- kombinere kultur, økonomi og turisme
- bygge en kulturell modell for entreprenørskap

Et economuseum er ikke et museum i vanlig forstand. Det er en levende virksomhet med utgangspunkt i handverk, der det i tillegg til produksjon og salg av tradisjonelle handverksprodukter er lagt til rette for opplevelser ved at handverkstradisjonene og den historiske sammenhengen blir synliggjort. Virksomheten får med det en ekstra arena for omsetning av produkt direkte til kjøpere, og dermed et mer solid grunnlag for videreføring av handverkstradisjonen og kunnskapen om denne.

Économuseum kjennetegner en virksomhet som:

- Benytter en tradisjonell teknikk eller kunnskap i produksjonen
- Har et oppriktig ønske om å åpne dørene for publikum, for å syne fram handverket og kunnskapen om dette, og la publikum få møte de som utfører handverket
- Har et bygg som er lagt til rette for framvisning og formidling av handverkstradisjonen
- Fullt ut baserer virksomheten sin på salg av produkter de lager

4H på Givær. Foto: Olaug Olsen

Vurdering

I utgangspunktet kan dette virke som et konsept som kan passe på Givær. Muligens er det likevel slik at det på Givær arbeides på mange områder, og at det ikke kan oppfylle forutsetningene når det gjelder omfanget av produksjonen og salg. Dette må utredes nærmere. Uansett kan selve konseptet være til inspirasjon for utviklingen på Givær, og det er derfor gjort en vurdering av hvilke ressurser og aktiviteter som kan inngå:

Her er særlig tradisjonen med saltsei av betydning. Det legges fortsatt saltsei i Givær til eget bruk og til salg. På grunn av endring i ressursgrunnlaget er det ikke den tradisjonelle saltseistørrelsen som brukes. Det er heller ikke det tradisjonelle fangsttidspunktet: Før var det alltid forsommeren, når raudåta var i havet. Selv om fisken og fangsttidspunktet har endret seg er tilvirkningsmåten og leggingen for øvrig lik den tradisjonelle. Det anses derfor som forsvarlig å kunne legge til grunn. Ikke minst fordi dette gir en mulighet til å demonstrere og formidle denne tradisjonen.

Selv om omfanget ikke blir stort, vil det å vise tilberedningen av fisken og fortelle den sammensatte historie om saltseien kunne være en opplevelse. Først og fremst vil salg av produktet saltsei kunne være aktuelt i forbindelse med ulike andre formidlingstiltak.

Størst potensial vil antakelig salg av saltsei ha i forbindelse med grupper som ønsker servering. Å lage mat er også et handverk, og ulike typer av tradisjonell mat bør kunne være en del av et ECONOMUSEUM.

Dunsankingen kan også være en del av dette, selv om det antakelig for lite omfang og er for sesongavhengig. Det samme gjelder antakelig aktiviteter i jordbruket, og produkter.

Tegninger og oppmålinger

Tegningsmaterialet er utarbeidet som del av dokumentasjonen av Giværs bygningshistorie, gjennom en samling arrangert i 2014. Noe av materialet er eldre tegninger utarbeidet av Gisle Jakhelln og knyttet til Fortidsminneforeningens langvarige engasjement for bevaring av rorbuene. Tegningene er fra rorbuene og fra naustet og brygga på Sørhaug.

GIVÆR 14.6.97

Tegningsoversikt

Gisle Jakhelln

Oppmåling Arnebua	151
Oppmåling Fembøringsnaustet	155
Oppmåling Bryggebakkbua	162
Oppmåling Klungsetbua/Johan Olso-bua	163
Oppmåling Pe' Nilsobua	164
Oppmåling Posthuset	165
Oppmåling Storgården	165
Oppmåling Åtringsnaustet	169
Oppmåling E-hus	175
Skisse E-hus	177
Detaljer Fembøringsnaustet	178
Detaljer Pe' Nilsobua	179

Kristin Melkid Avset

Oppmåling Brygga	180
Oppmåling Lyngnesbua	183

Oppmåling Arnebu - Gisle Jakhelln

FASADE SYD

BU NR.3 ARNE - BUA

NR. 7 PÅ PLANKART I BODIN BYGGBOK

GIVÆR

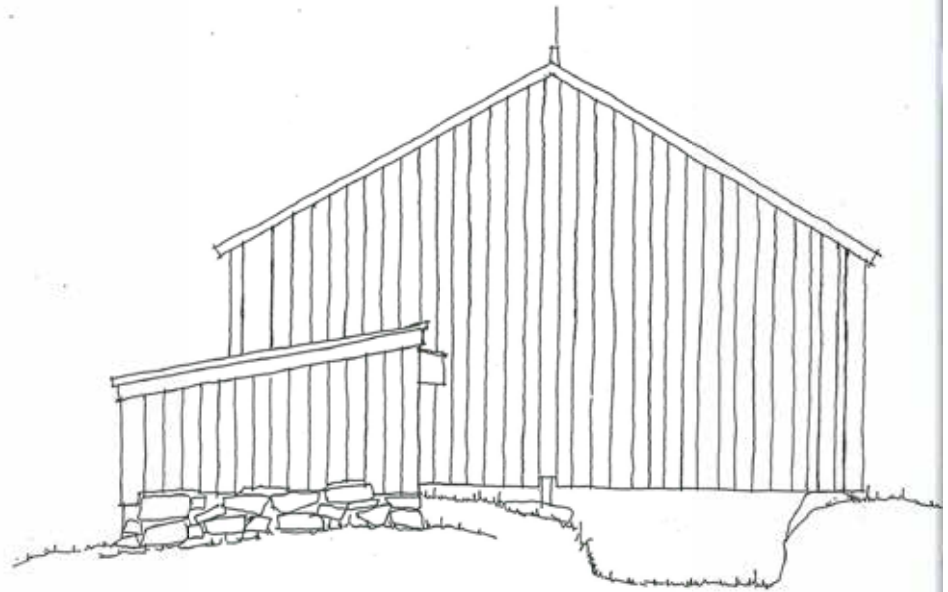
FASADER - OPPMÅLING 6. 6. 1986

M = 1 : 50

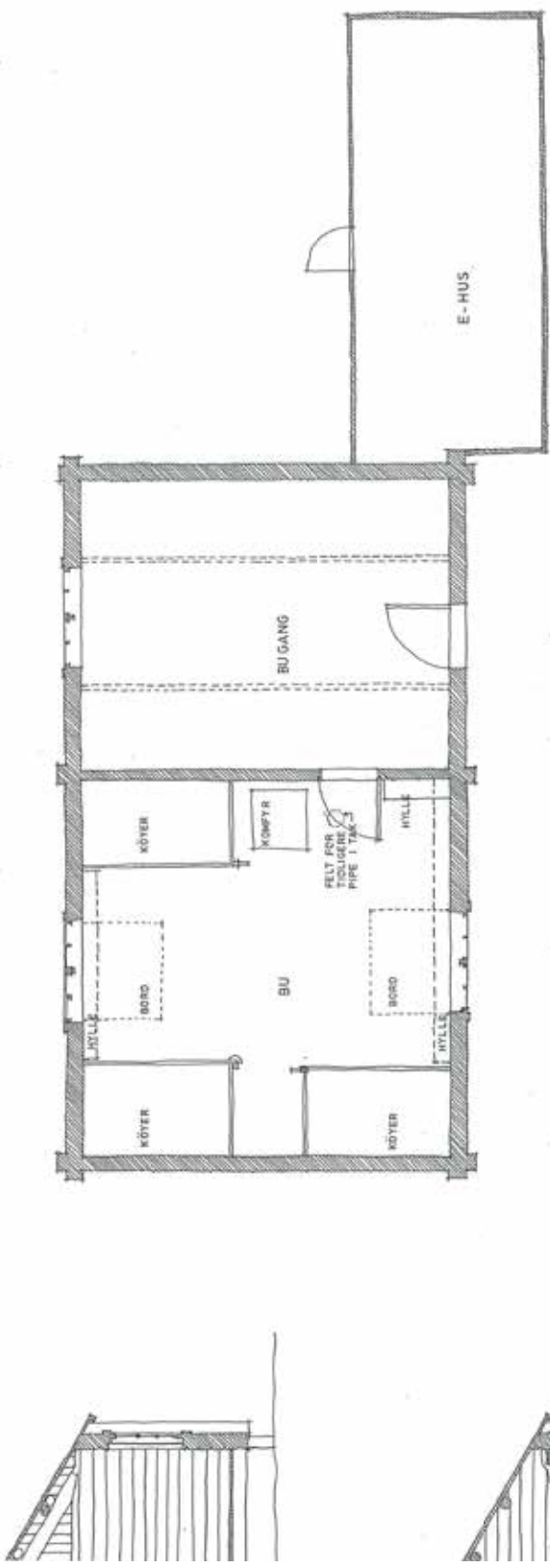
15. 4. 1990 sivilarkitekt maa1 GISLE JAKHELLN

BOARCH
BOARCH ARKITEKTER AS
Sveit 21 - 8000 Buvik
Telefon 081 - 26550
GISLE JAKHELLN, DAG PIVRE LEBSEN, PER NORTEN WIK, ARKITEKTER SAMT

FASADE ÖST

BU NR. 3 ARNE - BUA

NR. 7 PÅ PLANKART I BODIN BYGDEBOK

GIVÆR

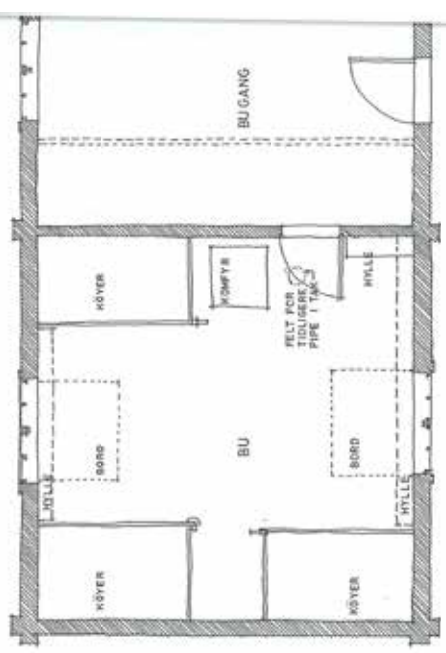
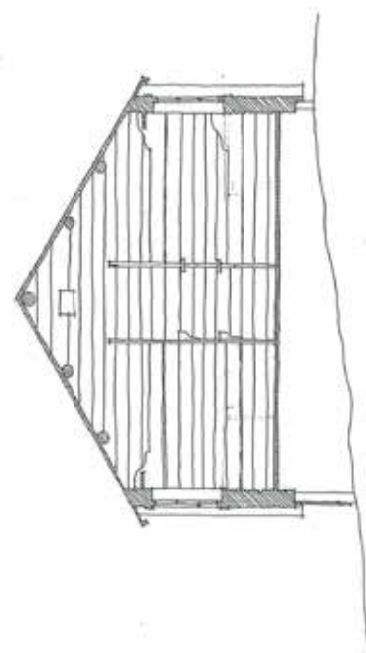
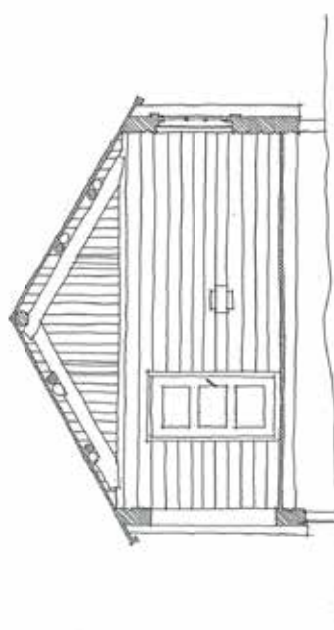
PLAN OG SNITT - OPPMÅLING 6. 6. 1986

M = 1 : 50

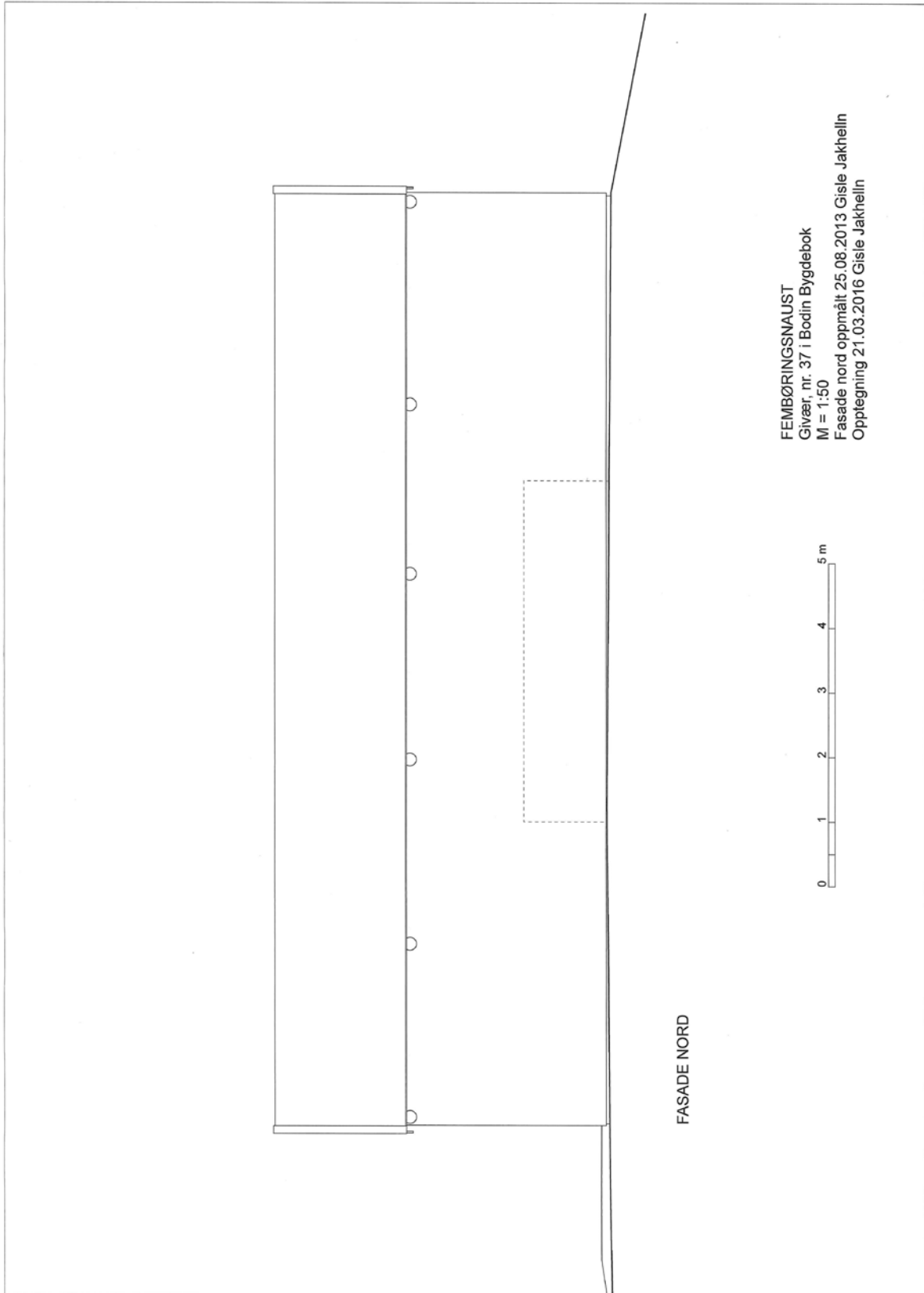
15.4.1990 sivilarkitekt mmaol GISLE JAKHELLN

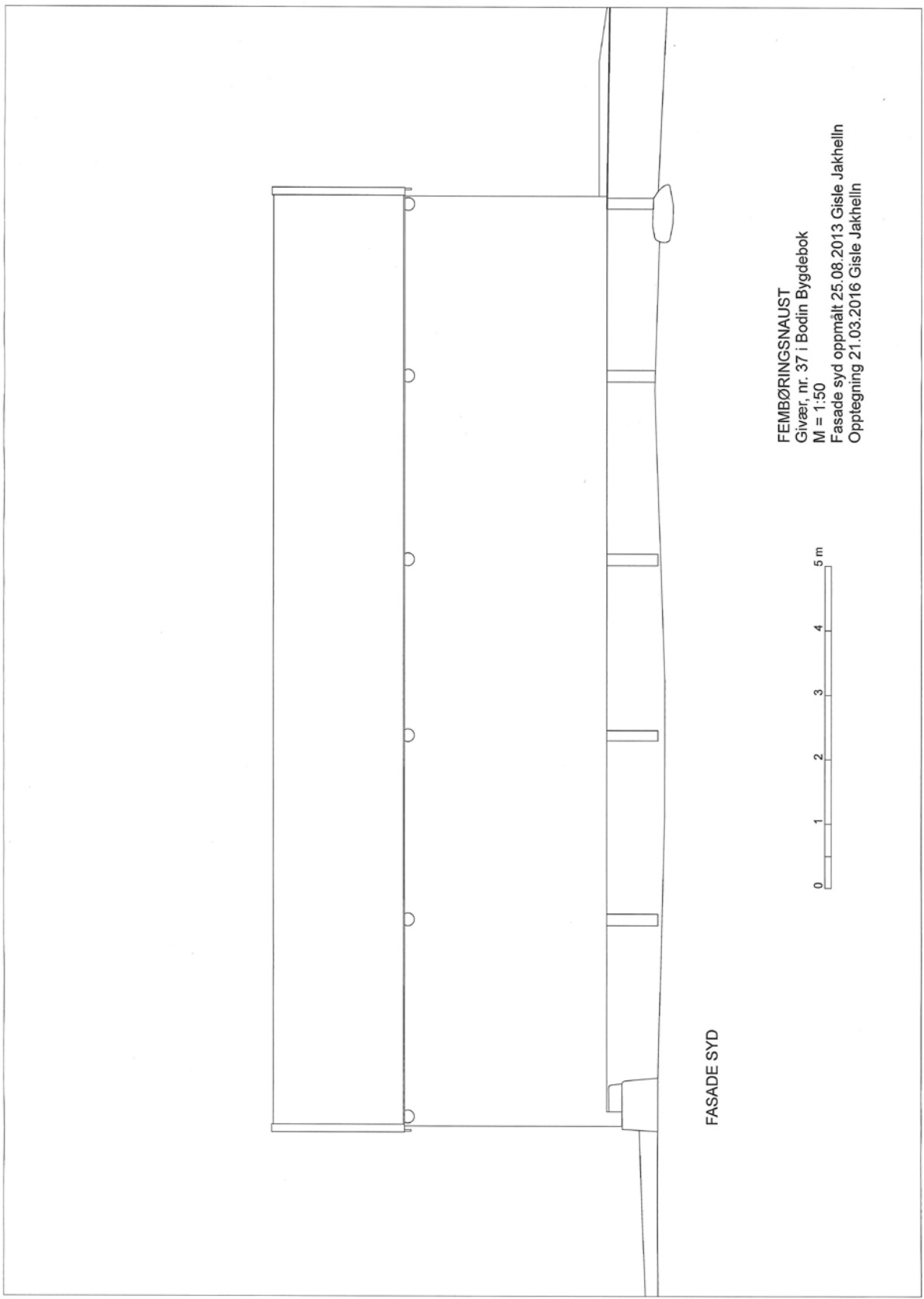
BOARCH
 BOARCH ARKITEKTER AS
 Sjøgt. 21 - 8000 Borge
 Telefon 081 - 26000
 GISLE JAKHELLN, GÅS ÅRNE UCCOEN, PER MORTEN WIK, ARKITEKTER WMA

Oppmåling Fembøringsnaustet - Gisle Jakhelln

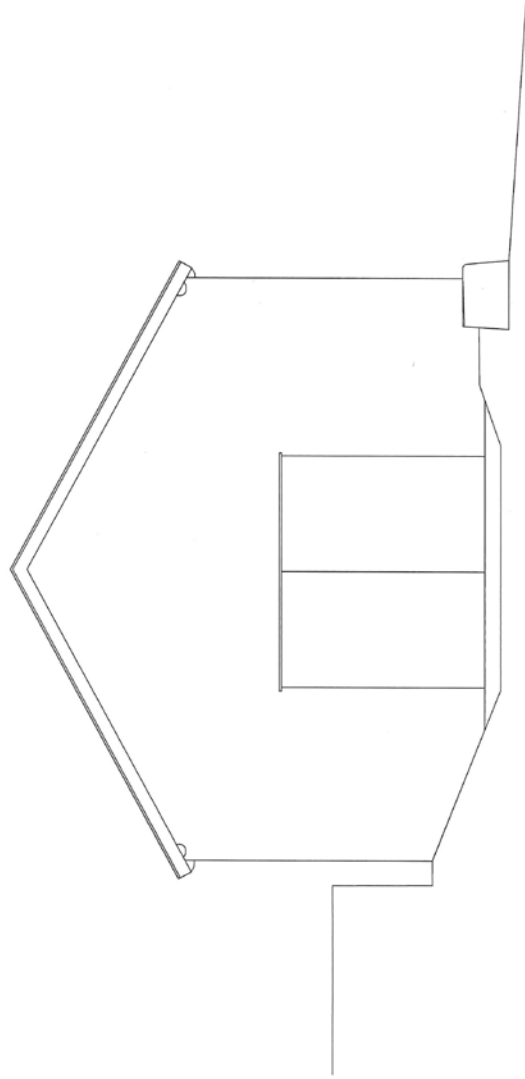

FEMBØRINGSNAUST
Givær, nr. 37 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Fasade syd oppmålt 25.08.2013 Gisle Jakhelln
Opptegning 21.03.2016 Gisle Jakhelln

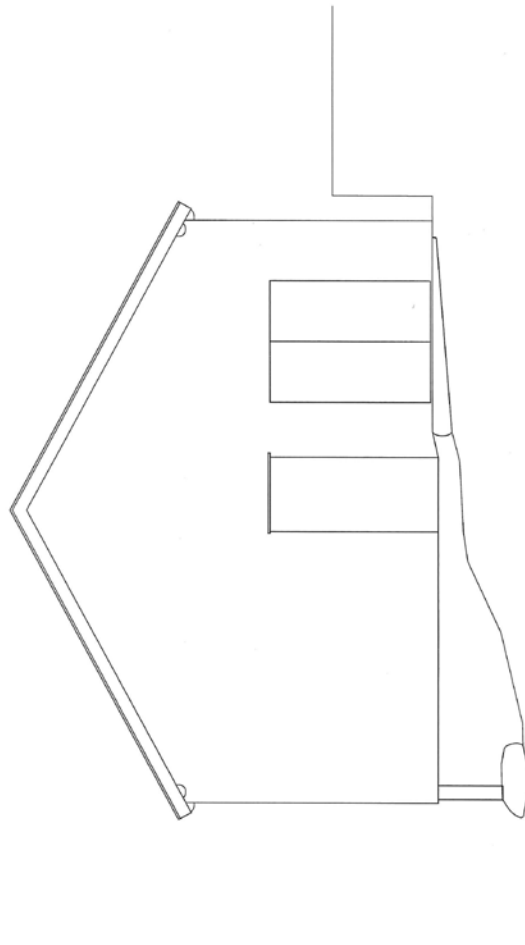
FASADE SYD

FASADE VEST

FEIMBØRINGSNAUST
Givær, nr. 37 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Fasade vest oppmålt 25.08.2013 Gisle Jakhelln
Opptegning 21.03.2016 Gisle Jakhelln

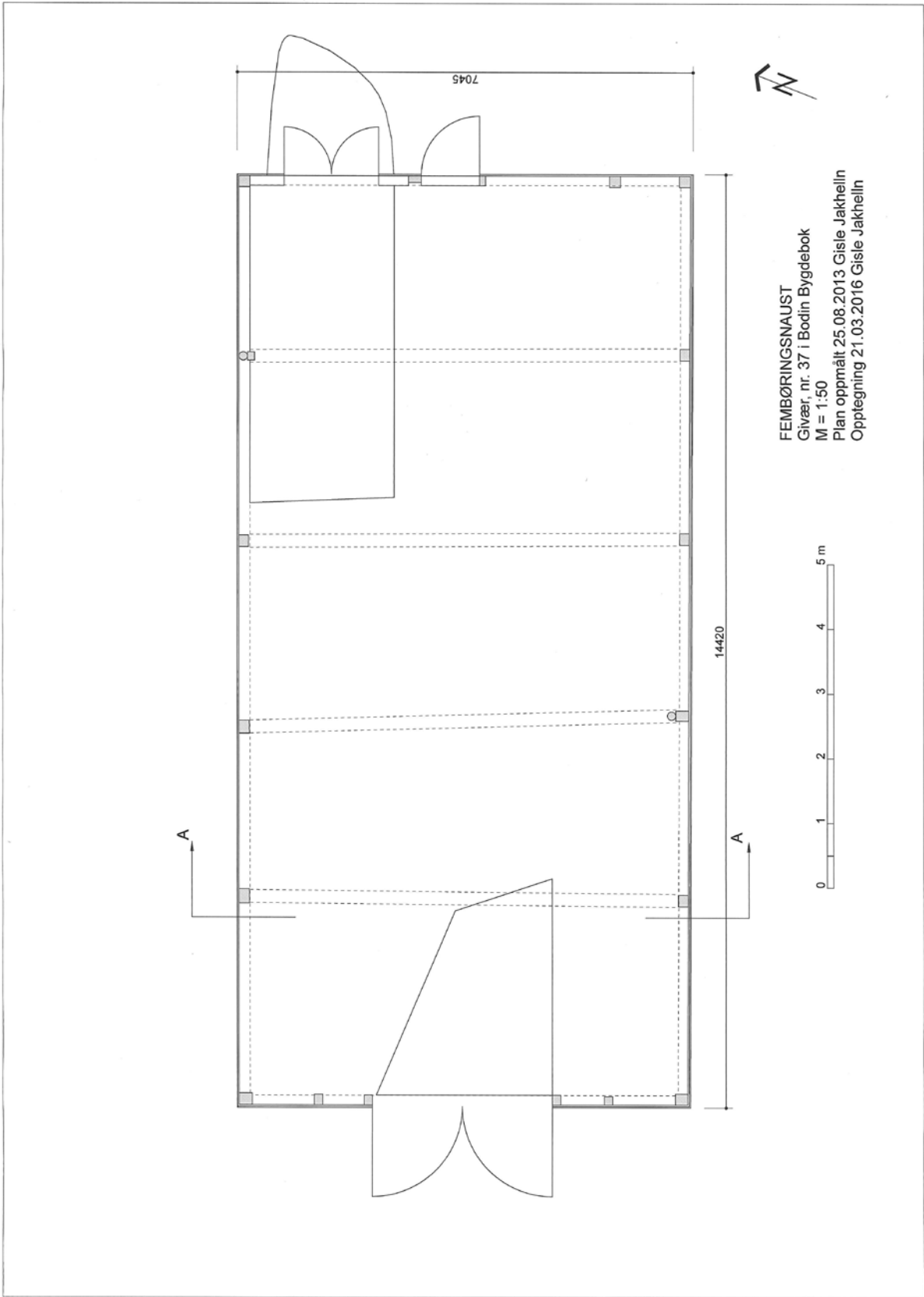

FASADE ØST

FEMBØRINGSNAUST
Givær, nr. 37 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Fasade øst oppmålt 25.08.2013 Gisle Jakhelln
Opptegning 21.03.2016 Gisle Jakhelln

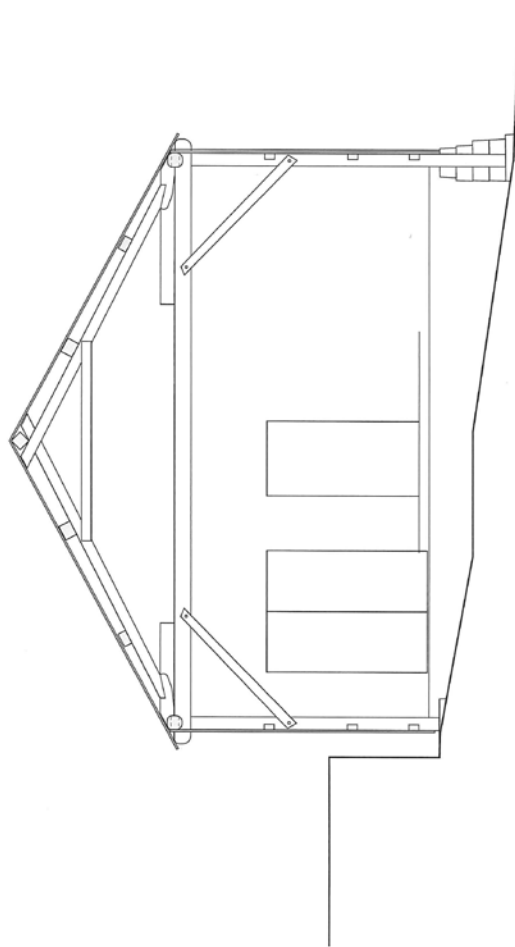

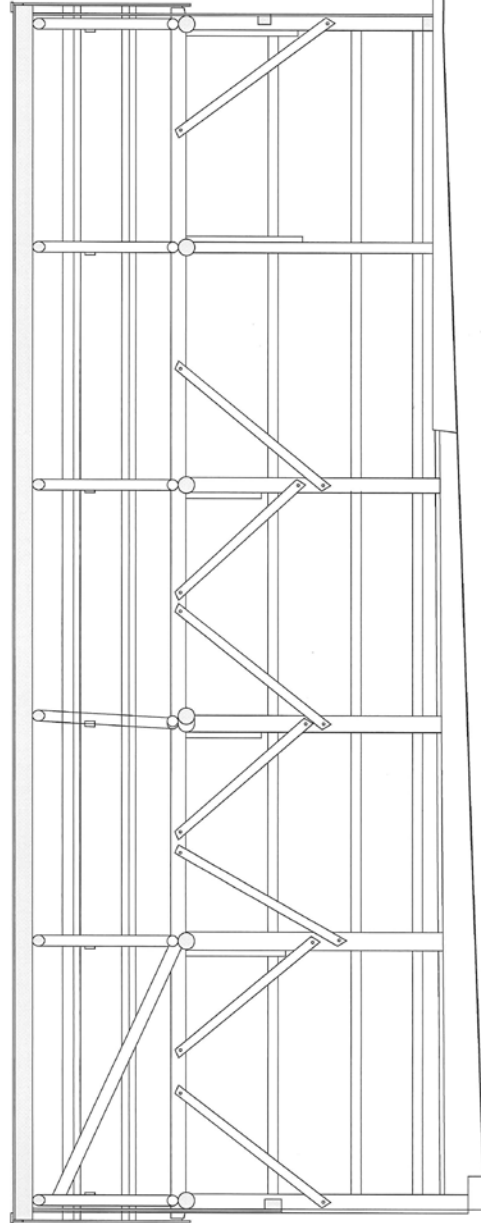

FEMBØRINGSNAUST
 Givær, nr. 37 i Bodin Bygdebok
 M = 1:50
 Plan oppmålt 25.08.2013 Gisle Jakhellin
 Opptegning 21.03.2016 Gisle Jakhellin

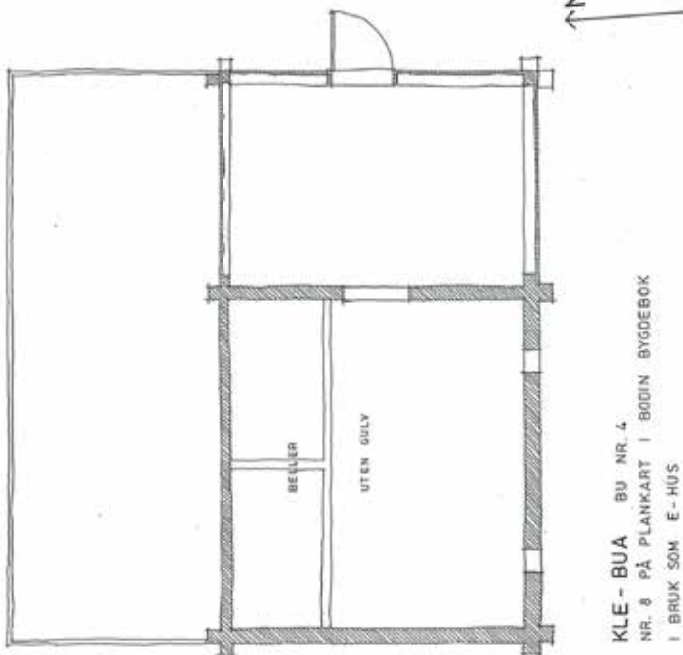
FEMBØRINGSNAUST
Givvær, nr. 37 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Snitt A-A oppmålt 25.08.2013 Gisle Jakhellin
Opptegning 21.03.2016 Gisle Jakhellin

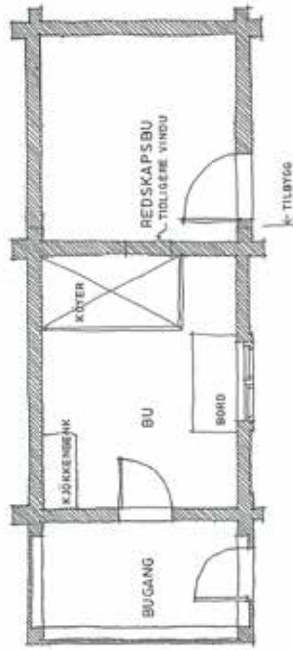
FEMBØRINGSNAUST
Givær, nr. 37 I Bodin Bygdebok
M = 1:50
Snitt B-B oppmålt 25.08.2013 Gisle Jakhell
Opptegning 21.03.2016 Gisle Jakhell

Oppmåling Bryggebygg-bua - Gisle Jakhelln

KLE - BUA BU NR. 4
 NR. 8 PÅ PLANKART I BODIN BYGDEBOK
 I BRUK SOM E - HUS

BRYGGEBAKK - BUA BU NR. 7
 BU NR. 17 PÅ PLANKART I BODIN BYGDEBOK

BU NR. 4 KLE-BUA
BU NR. 7 BRYGGEBAKK-BUA

NR 8 OG 17 PÅ PLANKART I BODIN BYGDEBOK
 GIVÆR

PLANRISS MÅLT 6. 6: 1986

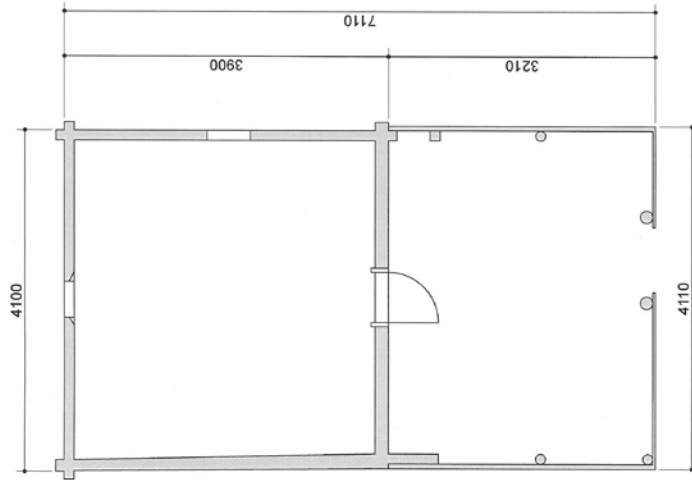
M = 1 : 50

15. 4. 1990 sivilarkitekt mna GISLE JAKHELLN

BOARCH
 BOARCH ARKITEKTER AS
 Sept. 23 - 8000 Bode
 Telefon 081 - 26550
 GISLE JAKHELLN, DAG BRVLE NEIDER, PER MORKEN WÅG, ARKITEKTER MNA
 FOR MORKEN WÅG, ARKITEKTER MNA

Klungsetbua/Johan Olso-bua - Gisle Jakhelln

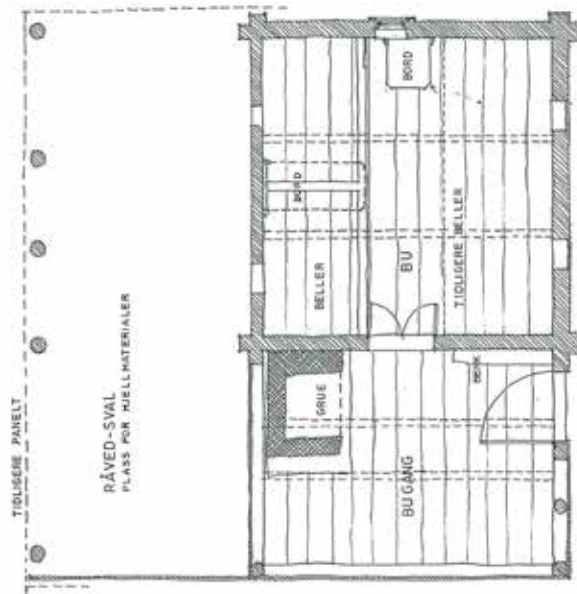

KLUNGSETBUA / JOHAN OLSSO-BUA
Givær, nr. 4 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Plan oppmålt 26.07.2009 Gisle Jakhelln
Oppteining 28.03.2016 Gisle Jakhelln

Oppmåling Pe' Nilsobua - Gisle Jakhelln

BU NR.1 PER NILSSO' BUA

BU NR. 3 PÅ PLANKART S. 103 BODIN BYGDEBOK

GIVÆR

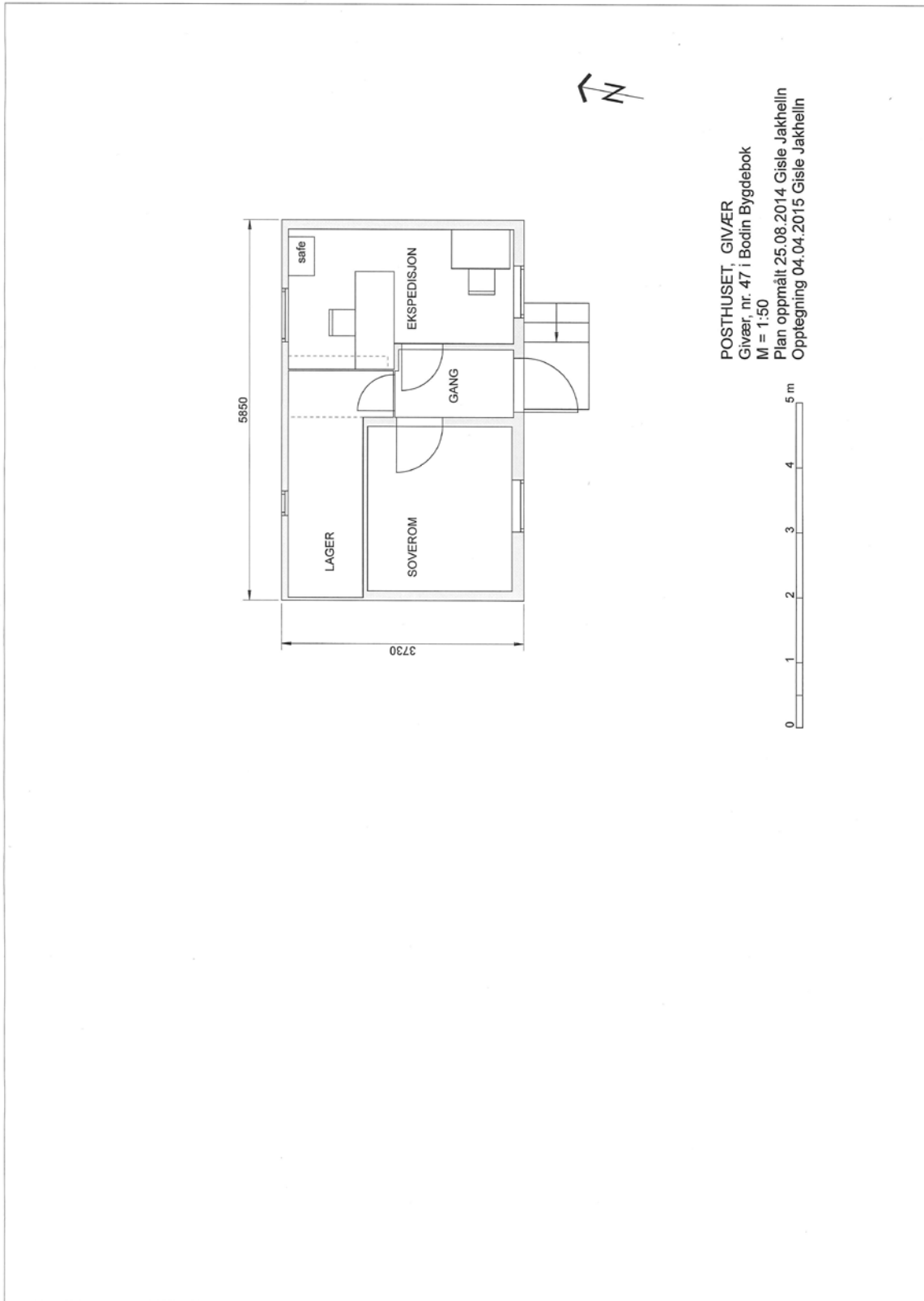
OPPMÅLING 6. 6. 1986

M = 1:50

15.4.1990 SIVILARKITEKT MNAL GISLE JAKHELLN

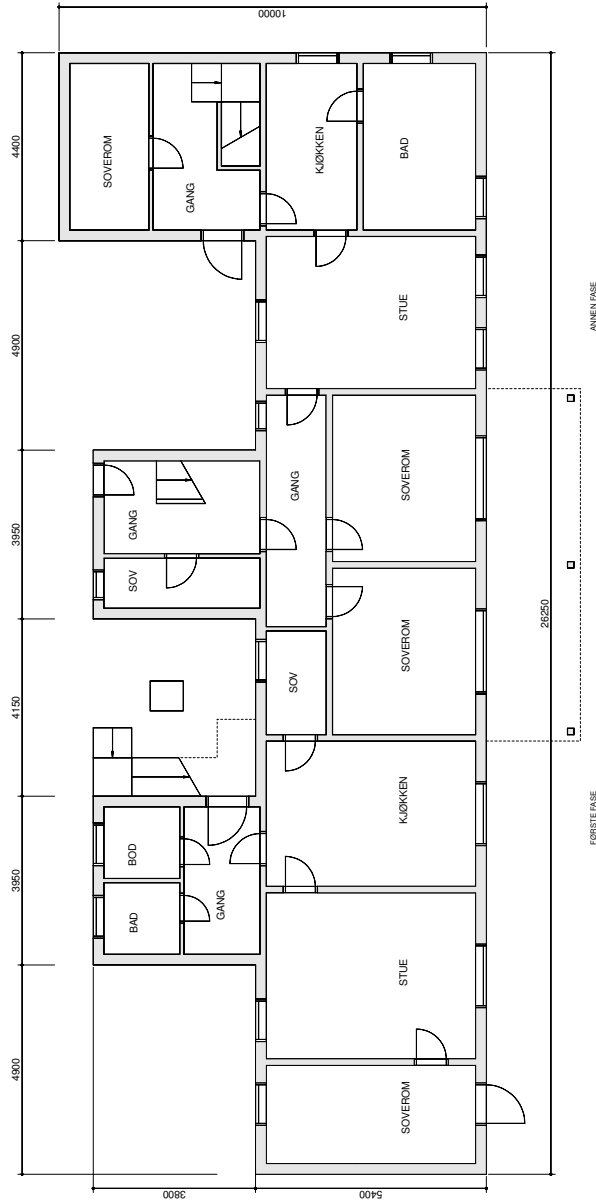
BOARCH
 GISLE JAKHELLN, DAG JAVNE NEDDEN, PER NORTEN MKK. ARKITEKTER MNK.
 BOARCH ARKITEKTER A.S.
 Skogst. 21 - 8000 Bodø
 Telefon 081 - 26550

Oppmåling Posthuset - Gisle Jakhelln

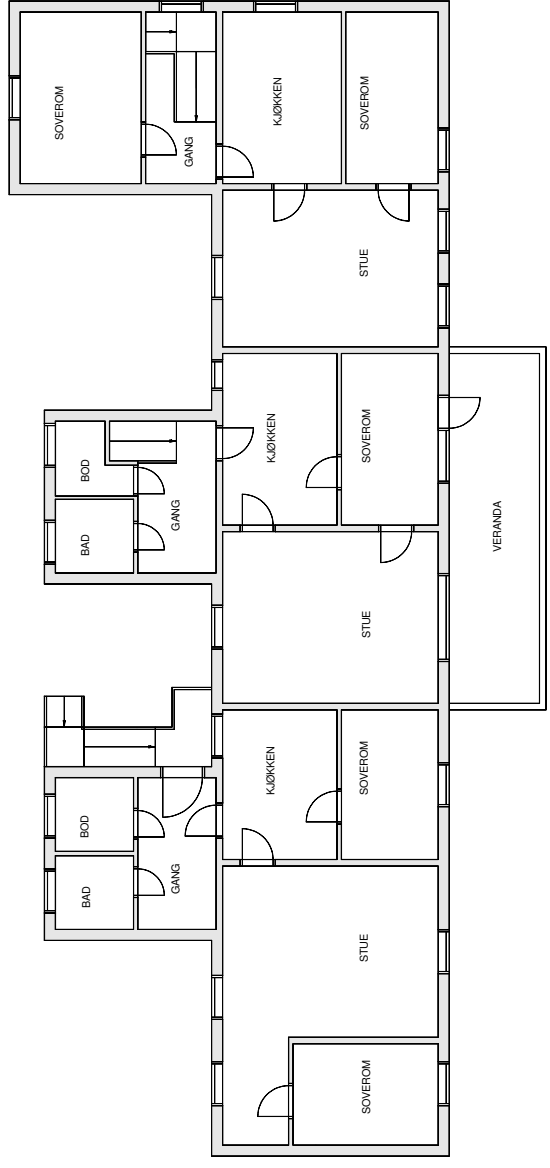
POSTHUSET, GIVÆR
Givær, nr. 47 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Plan oppmålt 25.08.2014, Gisle Jakhelln
Opplegning 04.04.2015 Gisle Jakhelln

Oppmåling Storgården - Gisle Jakhelln

STORGÅRDEN
Givær, nr. 49 i Bodin Bygdebok
Plan 1: 60
M = 1:100 Oppmåling 25.08.2014 Gisle Jakhelln
Innv. vegger, dører 13.05.2016 Solvei Siversen
tegnet 16.05.2015 GJ
Gisle Jakhelln siv.ark. rmmal

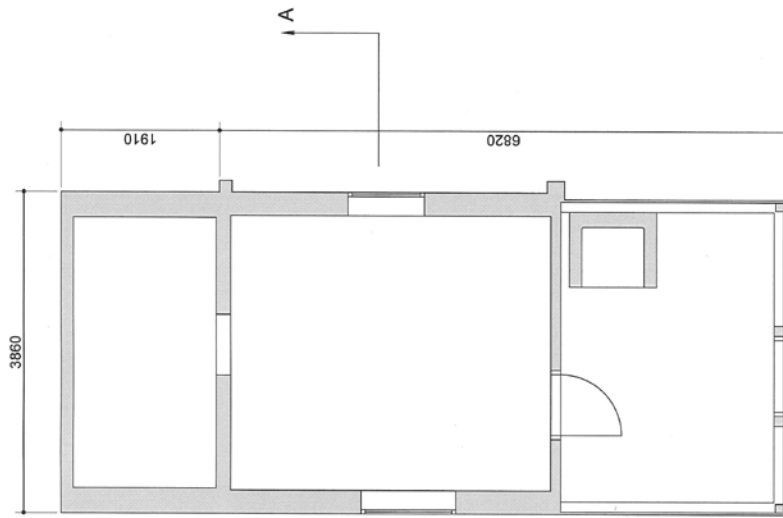

ANNEKSEL

BOBETEDELSE

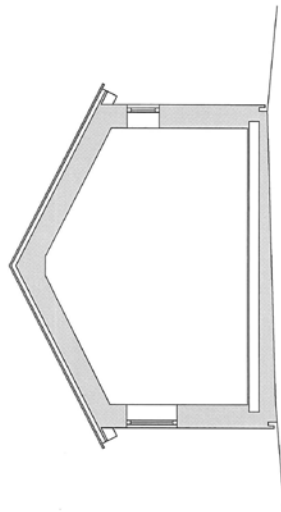
STORGÅRDEN
 Givvør, nr. 49 i Bodin Bygdebok
 Plan 2. etg.
 M = 1:100 Oppmåling 25.08.2014 Gisle Jakhelln
 inv. vegger, dører 13.05.2016 Sølvi Sivertsen
 tegnet 16.05.2015 G.J
 Gisle Jakhelln siv.ark. mmal

STØVSETBUA / NORMANN-BUA
 Givvær, nr. 6 i Bodin Bygdebok
 M = 1:50
 Plan oppmålt 26.07.2009 og 23.08.2013 Gisle Jakhellin
 Opptegning 28.03.2016 Gisle Jakhellin

A

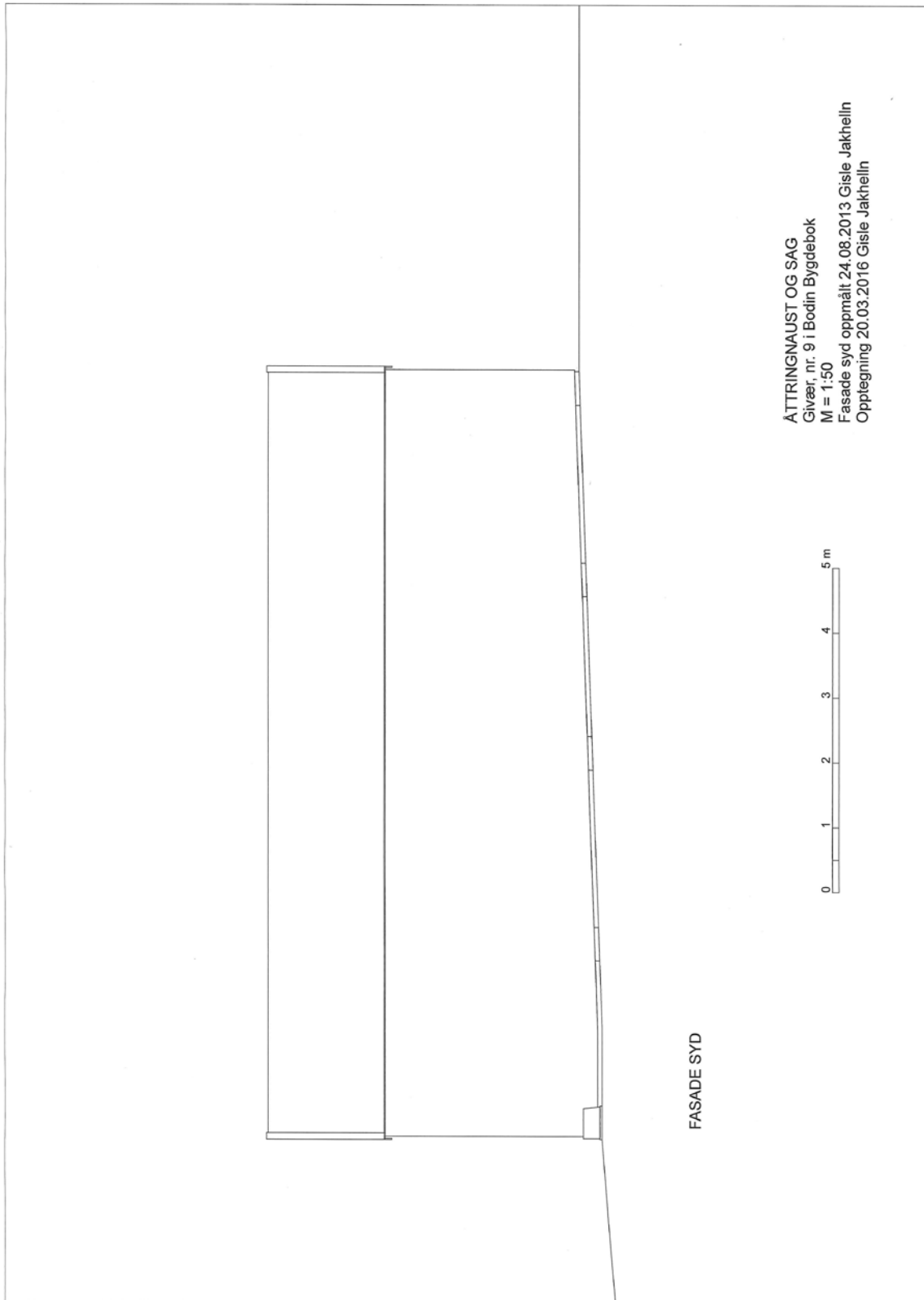

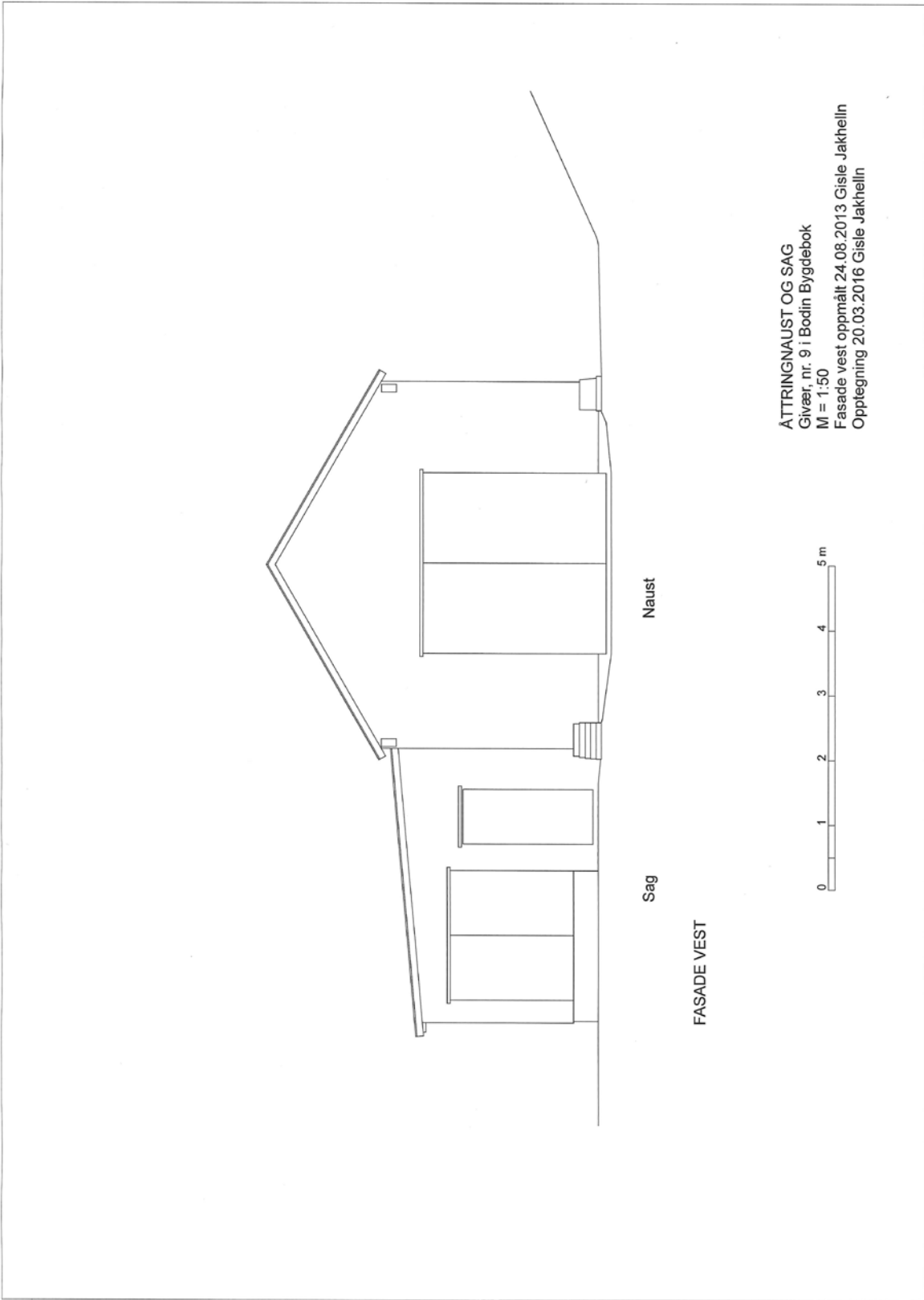
SNITT A-A

Oppmåling Åttringsnaustet - Gisle Jakhelln

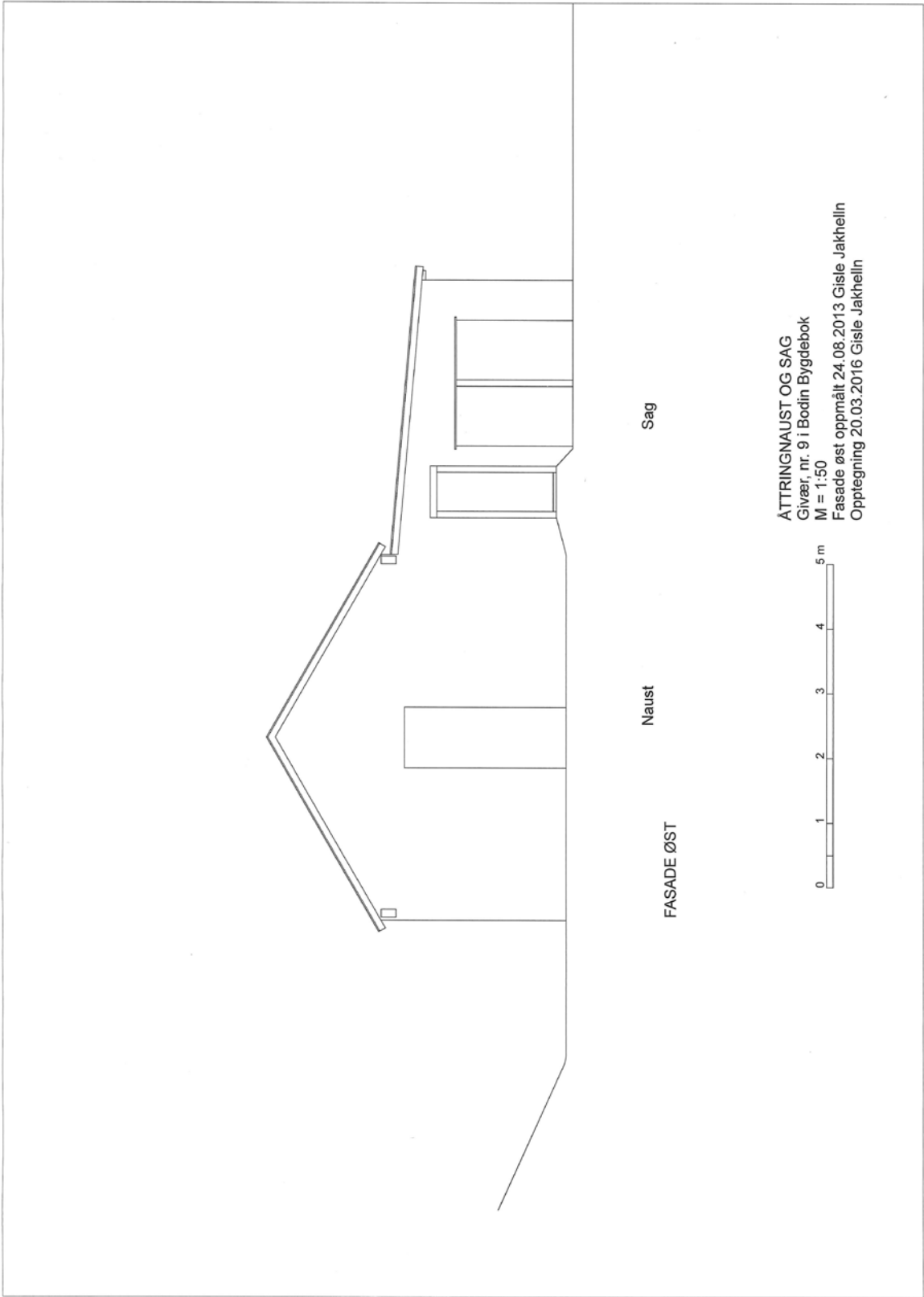
ATTRINGNAUST OG SAG
Givær, nr. 9 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Fasade vest oppmålt 24.08.2013 Gisle Jakhell
Opptegning 20.03.2016 Gisle Jakhell

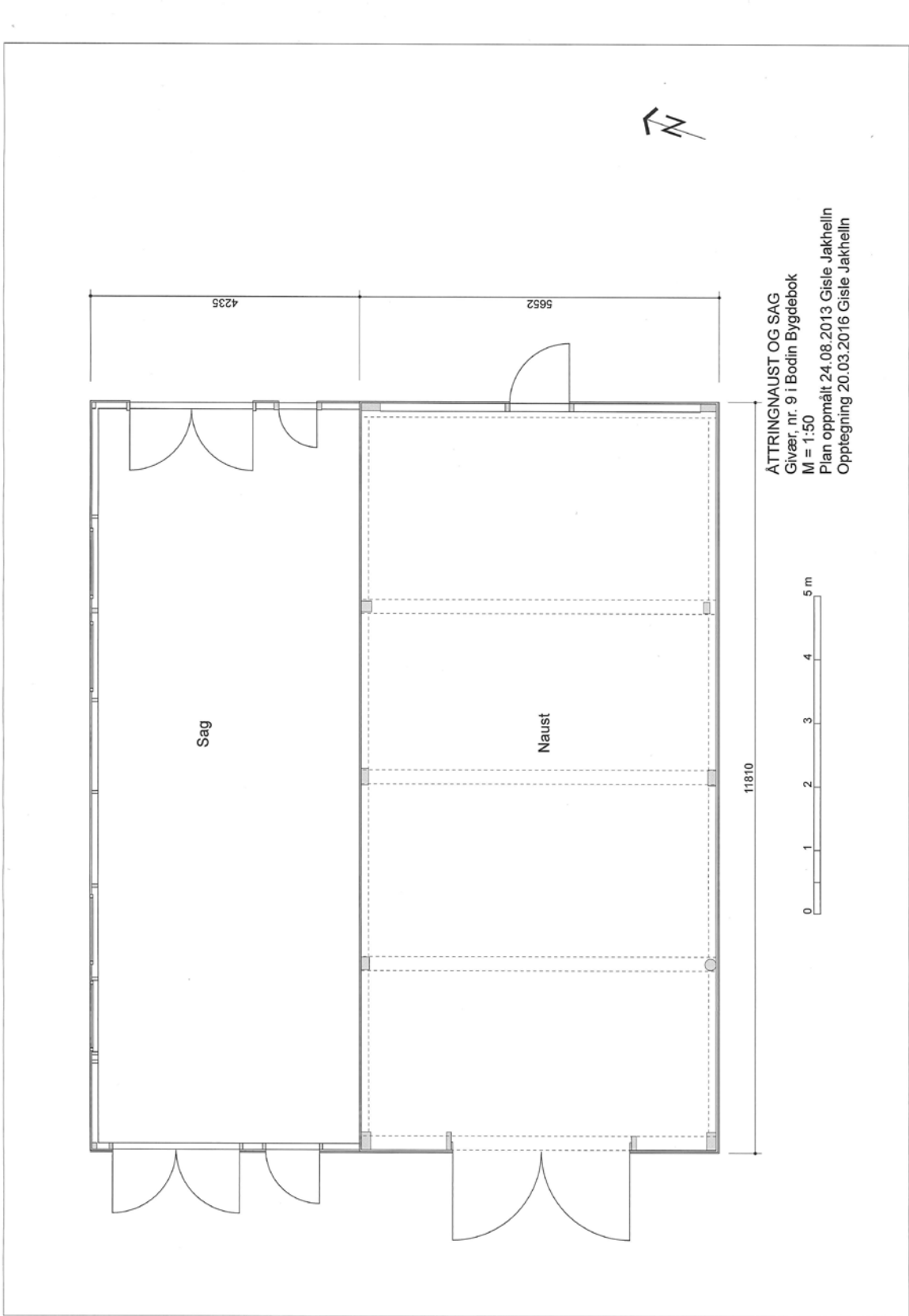

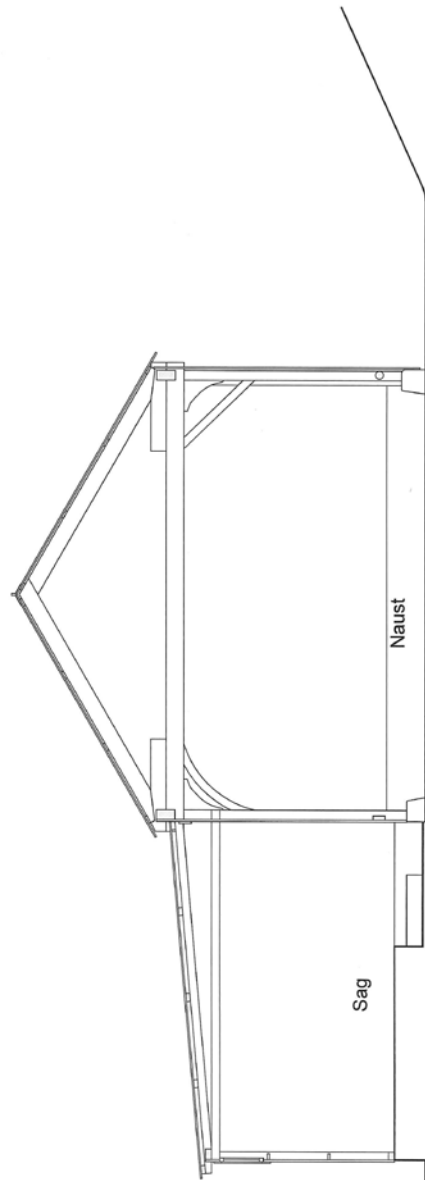
Naust

Sag

FASADE VEST

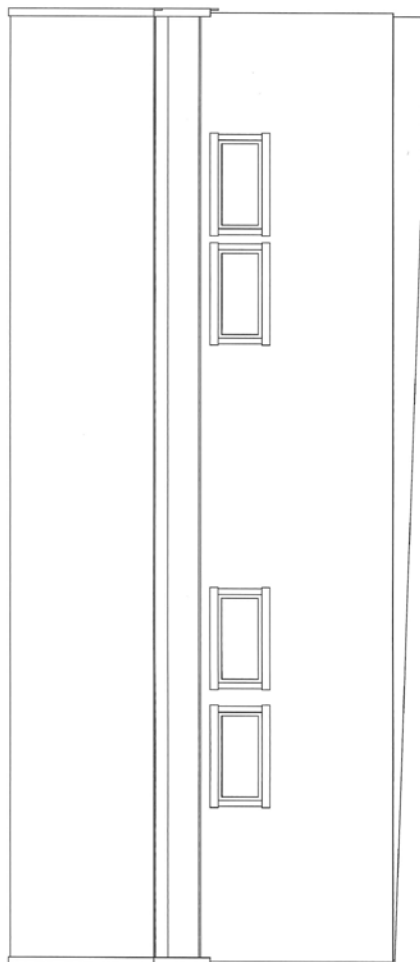

ÅTRINGNAUST OG SAG
Givær, nr. 9 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Snitt oppmålt 24.08.2013 Gisle Jakhellin
Opptegning 20.03.2016 Gisle Jakhellin

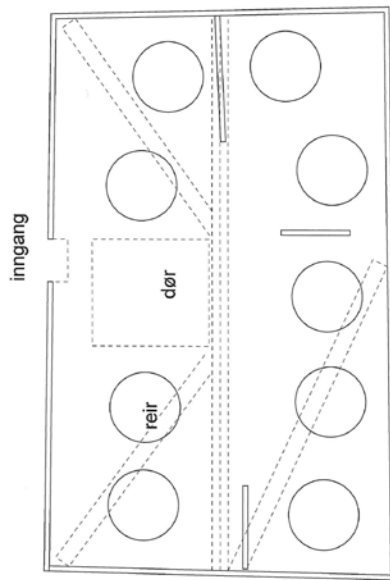

FASADE NORD

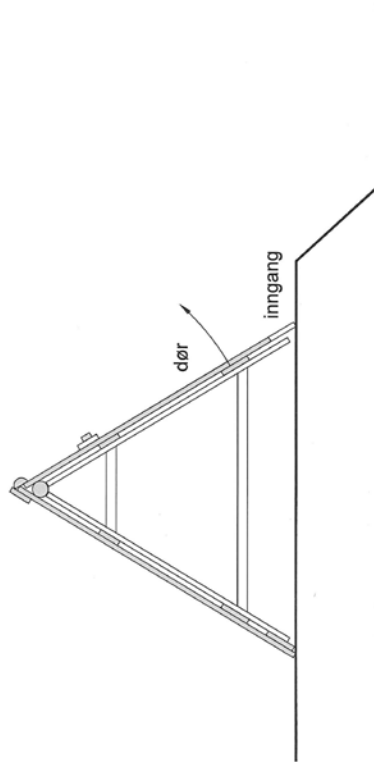
ATTRINGNAUST OG SAG
Givær, nr. 9 i Bodin Bygdebok
M = 1:50
Fasade nord oppmålt 24.08.2013 Gisle Jakhelln
Oppteining 20.03.2016 Gisle Jakhelln

Oppmåling E-hus - Gisle Jakhelln

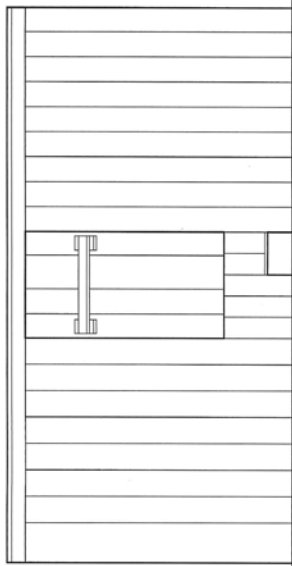
Plan

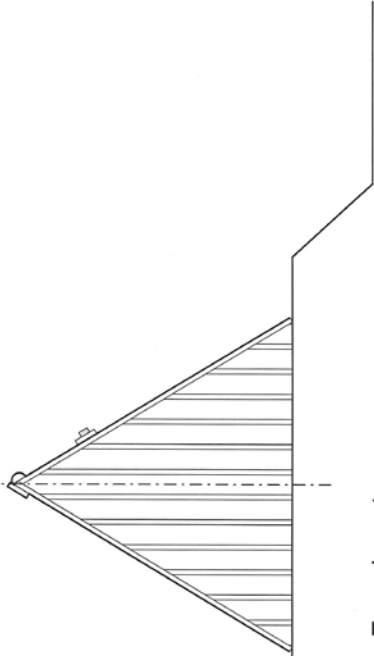
Snitt

EHUS
Givvær, nær nr. 4 i Bodin Bygdebok
Plan og snitt
M = 1:20
Plan oppmålt 15.06.1997 Gisle Jakhelln

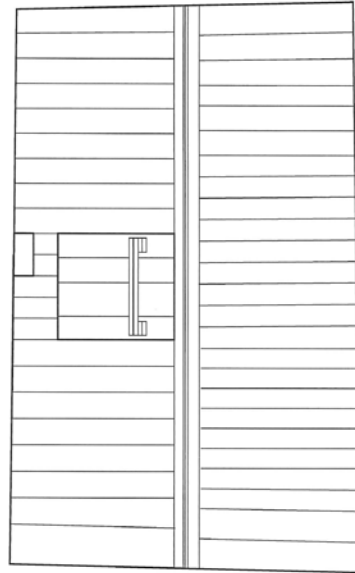

Fasade nord

Fasade øst

Takplan

EHUS

Givær, nær nr. 4 i Bodin Bygdebok

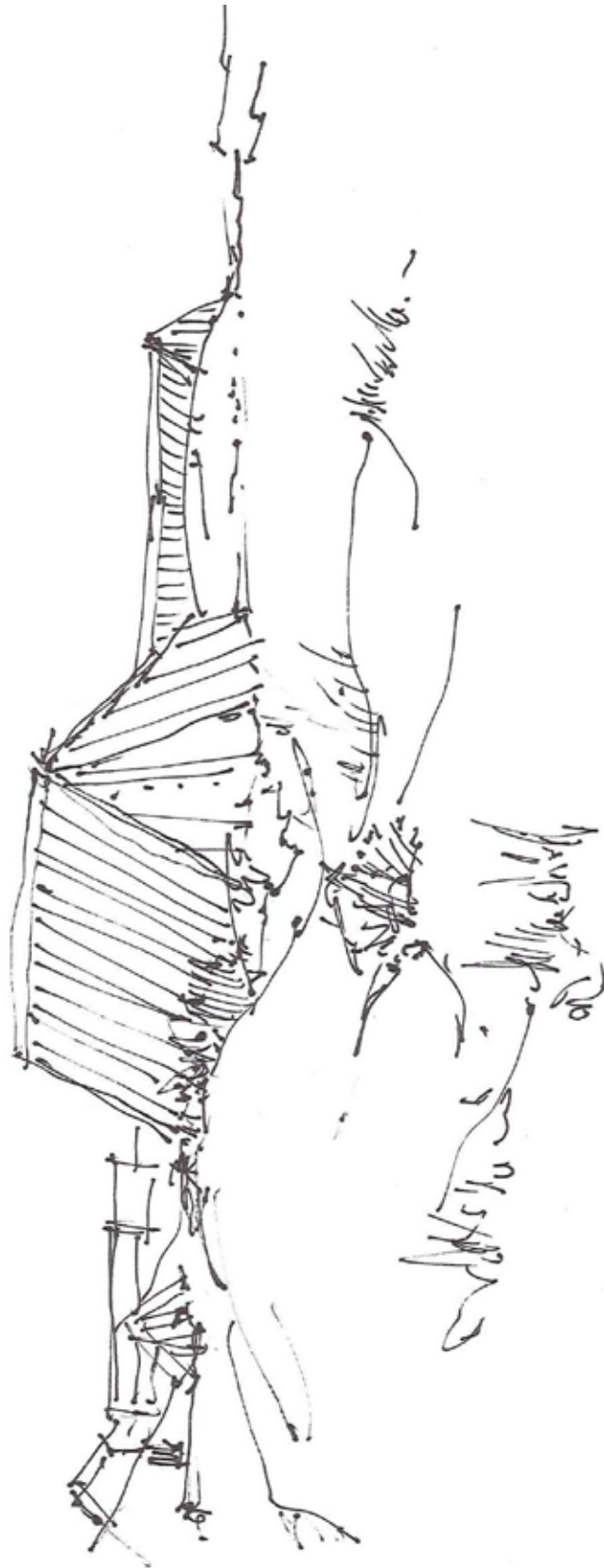
Takplan, fasader

M = 1:20

Oppmålt 15.06.1997 Gisle Jakhelln

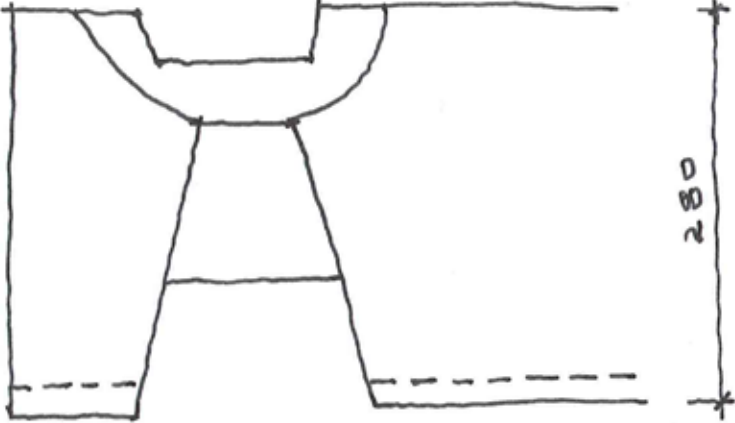
Skisse E-hus - Gisle Jakhelln

CAMER 14.6.97

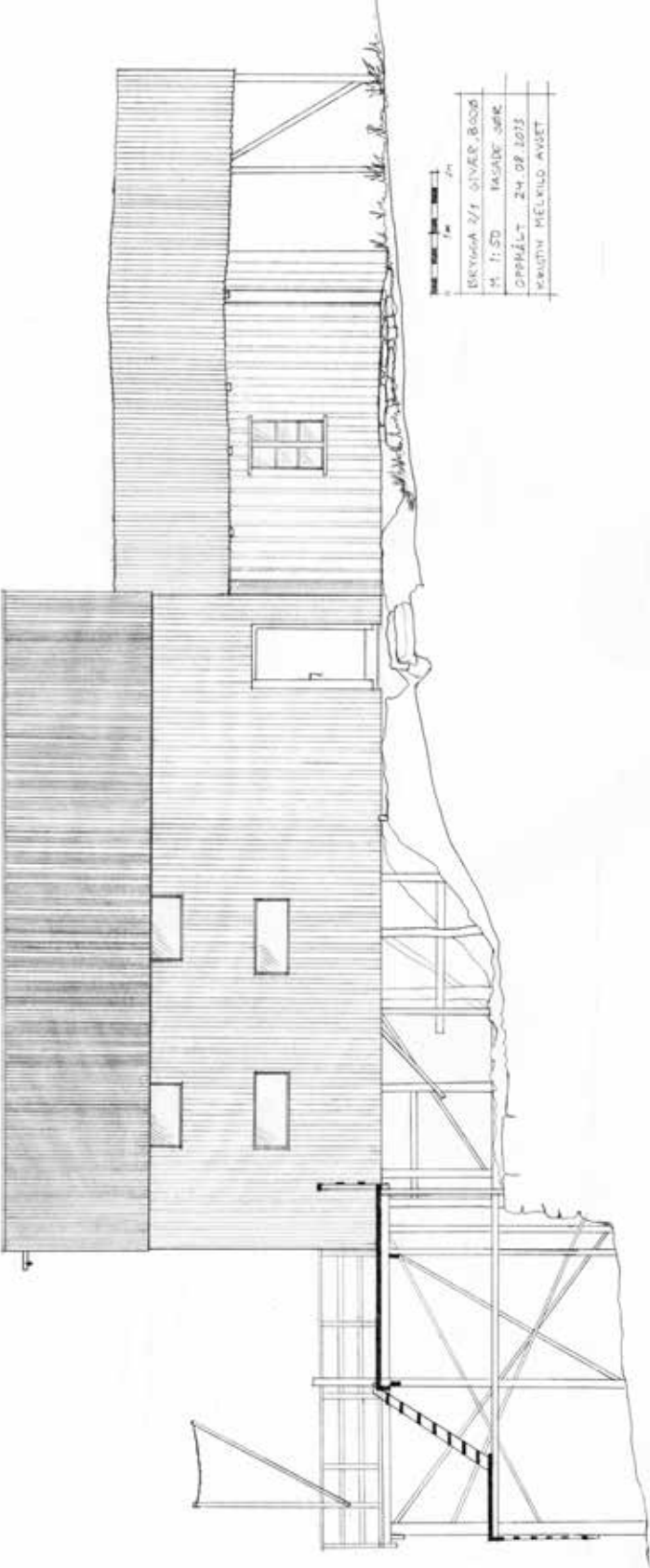

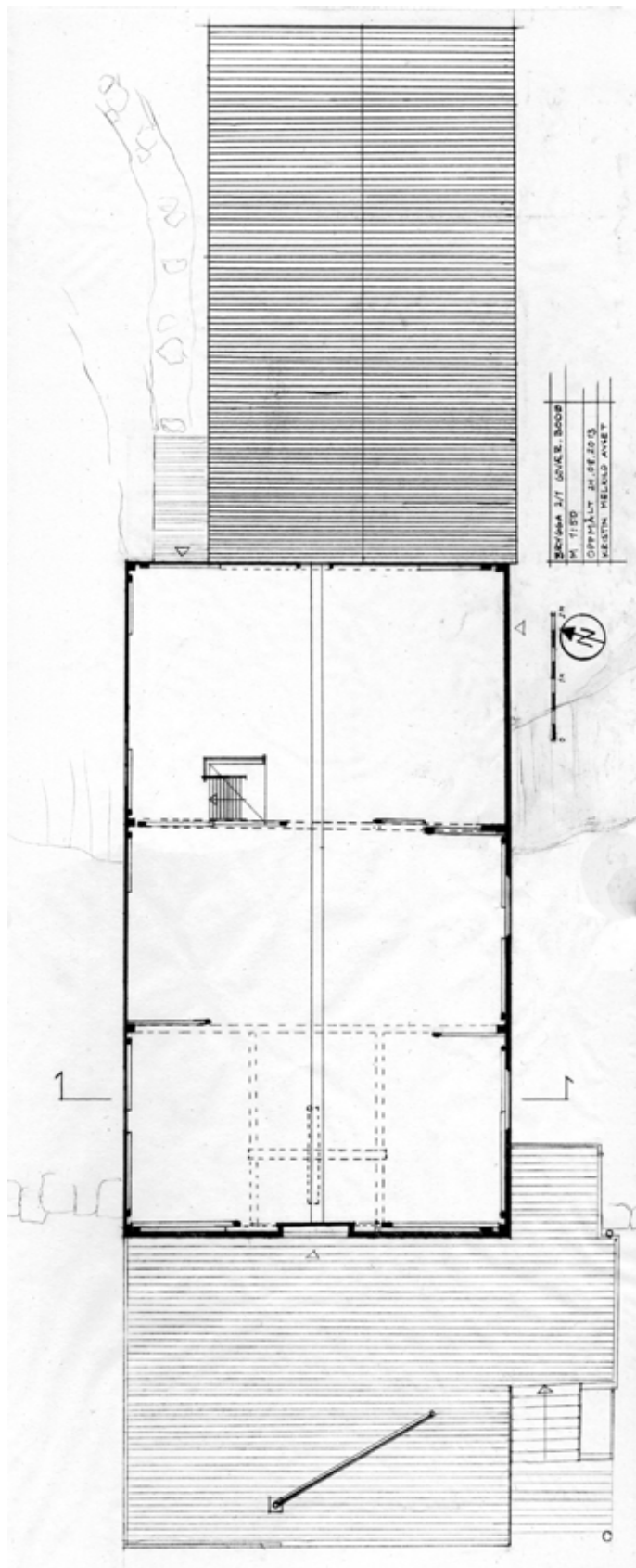
Detaljer Pe' Nilsobua- Gisle Jakhelln

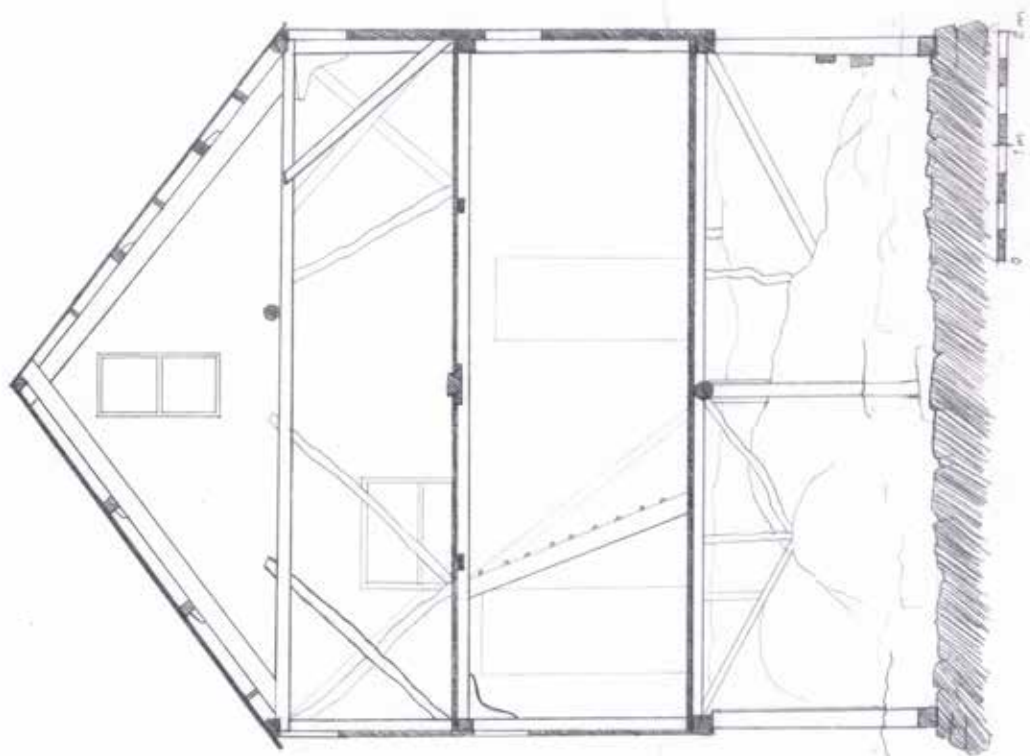

Oppmåling Brygga - Kristin Melkild Avset

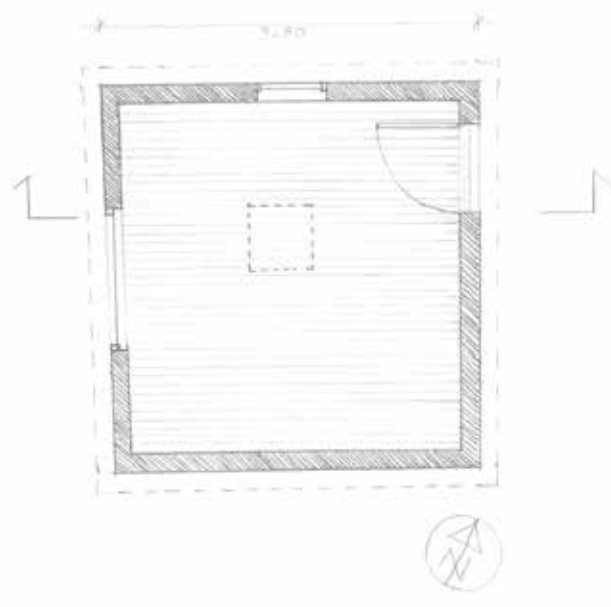
Bangunan 2/1, bivar, Bantul
M 7:50

Oppimaling 24.08.2013
Kusti Nugraha Ardi

Oppmåling Lyngnesbua - Kristin Melkild Avset

LYNGNESBUA 7:50
KRISTIN MELKILD AVSET
RØRDS 14.11.2013
Oppmåling gjort av K.M. & H.Tiller 24.08.2015

Forfatteropplysninger

Steinar Aas

f. 1965

Professor i historie ved Nord universitet, Bodø.

Styremedlem i Fortidsminneforeningen, Nordland Avdeling og Salten lokallag i ei årrekke.

Har arbeidd med gjenreisningsarkitektur og sosialhistorie, byhistorie særleg for tida etter 1890.

Thomas Ole Andersen

f. 1979

Historiker

Fagleder Aajege samisk språk- og kultursenter

Fagområde: Samisk historie og kulturminnearbeid

Kristin Melkild Avset

f. 1984

Master i arkitektur, MNAL

Bygningsvernrådsgivar i KMA Bygningsvern. Har arbeidd i Sametinget og Kulturminnefondet. Styremedlem Fortidsminneforeningen Troms.

Reidar Bertelsen

f. 1946

Professor emeritus i historisk arkeologi.

Universitetet i Tromsø, Norges arktiske universitet, Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi.

Forskningsfelt: kystbosetting i nordområdene, urbanisering, metode, studier av kulturminnevern og kulturminneforvaltning.

Arnstein Brekke

f. 1961

Prosjektleder, Bodø kommune

Fagområde: Byggforvaltning og bygningsvern, dokumentasjon av bygningshistorie, allmenn kulturhistorie.

Arbeidsbakgrunn fra Bygningsvernprosjektet i Skjerstad, Opplysningsvesenets fond, Sametinget, Nordland fylkeskommune og Kulturminnefondet. Engasjert i Fortidsminneforeningen og ICOMOS

Alan Hutchinson

Historiker. Nord universitet.

Forskningsfelt: Nordnorske førmoderne samfunnshistorie medregnet samisk historie.

Gisle Jakhelln

f. 1942

Siv.ark. MNAL

Seniorarkitekt BOARCH arkitekter as, Bodø.

President CIAV International Committee on Vernacular Architecture - ICOMOS

International Committee on Monuments and Sites.

Fagområde: Særlig trearkitektur, eldre og dagens.

Ewa Juneborg

f. 1982

Bebyggelseantikvarie

Byggkult - Byggnadsvård och Kulturmiljövård AB, Sverige

(f.o.m 2019 Tengbom arkitekter, Sverige)

Fagområder: Byplanlegging, ny bebyggelse i kulturhistorisk miljø, ombygginger, restaurering

Wilhelm Karlsen

f. 1957

Dr.art. i historie og førsteamanuensis ved Nord universitet, Bodø.

Karlsen har arbeidet med forskningstema tilknyttet for eksempel pressehistorie, byhistorie, urbanisering, regionhistorie og kulturhistorie, samt velferdsstatens utvikling.

Vedlegg

Rapport til ”Givær-prosjektet”

Til Fortidsminneforeningen, avdeling Salten

Kopi til: informantene Sven og Sigrun Sivertsen, Givær

Fra: Wilhelm Karlsen, historiker og førsteamanuensis ved Nord universitet,
8049 Bodø.

VEDR. INTERVJU 5.6.2014 MED SVEN SIVERTSEN (f. 29.3.1936) og SIGRUN SIVERTSEN (f. 17.8.1937), BEGGE GIVÆR

Intervju utført torsdag 5. juni 2014 i Sigrun Sivertsens leilighet i ”Storgården” (Sivertsenhuset).

Sven og Sigrun er søsken. De er født på Givær og har bodd der hele livet utenom:

- for Sigruns del ett år på Fredheim folkehøgskole, Saltdal, 1956/1957
- for Svens del førstegangstjeneste
- for Svens del ett år på fiskefagskolen i Bodø- skipperlinjen – 1961/1962
- dessuten måtte begge gå de siste årene på folkeskolen på Helligvær fordi det var for få skolebarn på Givær til å opprettholde skolekretsen. De bodde da primært på skoleinternatet på Helligvær i to-ukers-perioder. Undervisningsåret for folkeskolen på landet var på den tiden 18 uker.

Sven har vært fisker siden han ble konfirmert. I tillegg har han tatt del i mannlige arbeidsoppgaver tilknyttet husholdsarbeidet i fiskeværet (vårønn, høynn, slakting, vedlikehold etc). Første sesong på Lofoten i 1952. I Lofoten alle år til og med 2010, bortsett fra ett år i militæret og ett år på fiskefagsskoleskole. I intervjuet redegjøres det for deltakelsen i Lofotfisket og andre fiskerier, og sider ved denne virksomheten (for eksempel forberedelser, brukstyper etc). Sven har hatt tillitsverv i Norges fiskarlag (lokallagsleder blant annet) og i Norges Råfisklag (representantskapet). Han ble i 1972 gift med Gerd Elisabeth (født i Helligvær). De har tre barn: Kirsti, f. 1973, Vidar f. 1975 og Randi f. 1979. Sven bygde eget hus for seg og Lisbeth i en etasje ved siden av ”Storgården”. For ca ti år siden bygde sønnen Vidar en ny etasje på huset hvor han har bolig. Vidar bor og arbeider som fisker på Givær. Døtrene bor sørpå (Oslo og Moss).

Sigrun er ikke gift og bor i barndomshjemmet i ”Storgården”. Hun har siden 1985 hatt ansvaret for Giværs postkontor og for «dampskipsekspedisjonen». Hun er fortsatt stedets postekspeditør, men arbeidet som ekspeditør for rutebåten sluttet hun med 31.7.2012. I tillegg har hun siden konfirmasjonsalderen tatt del i de vanlige husholdsplikter for kvinnene i fiskeværet (fjøs, dyrestell, hjem, mat, dunarbeid, etc). Sigrun har vært vararepresentant til bystyret for Kristelig Folkeparti. Det kristne misjonsarbeidet har, siden vekkingen på 1930-tallet, stått sentralt for giværingene. Sigrun er en aktiv deltaker i dette arbeidet.

Intervjuet har en lengde på 2 timer 23 minutter og følger vedlagt i digitalisert form

I. INTERVJUETS OPPBYGGING OG TEMA

Intervjuet gir en overordnet gjennomgang av flere viktige og sentrale saker og utviklingstrekk ved giværsamfunnet i perioden siden informantenes barndom og fram til i 2014.

Intervjuet er organisert som et (kronologisk) livsløpsintervju knyttet opp til følgende tema:

1. Personalia

2. **Barndom** (om lek på en avgrenset øy, arbeid og plikter i hjem og hushold som barn - virksomhet på en søndag som var en hviledag)
3. **Skolegang** (udelt skole på Givær, og deretter pendling i 14-dagers syklus til Helligvær, to-delt skole)

4. Voksenliv -

Intervjuet kretser mye om arbeid/arbeidsoppgaver tilknyttet det markedsrettede fisket og arbeidsoppgaver tilknyttet husholdet/familien/giværsamfunnet - med utgangspunkt i skifte og variasjon i forbindelse med årets gang (årssyklus).

- a. Første del med Sven, spesielt om fiskeriene
- b. Andre del med Sigrun

5. Religionens betydning

Om deltakelse - arrangement/virksomhet - forholdet til Den norske kirke (som har vært godt).

Nåværende bedehus var opprinnelig bygd som ungdomshus i 1929. Konvertert til bedehus etter en vekkelse på 1930-tallet.

Stor betydning for livet på Givær – ”alle deltar”.

Til Bodin kirke i forbindelse med dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser. Beboerne på Givær søkte til gudstjenester i Helligvær (prest fra Bodin prestegjeld) de gangene i året dette ble gjennomført.

Med Jens A Thori (begynnelsen av 1960-tallet) som sogneprest i Bodin ble det tilbud om gudstjenester på Bedehuset noen ganger i året.

6. Innovasjoner (berøres gjennomgående gjennom intervjuet)

Her kunne man sikkert i detalj gått inn på hvert virksomhetsområde, eksempelvis:

- Jordbruket; maskinell hjelp, fjøsstellet, melkebehandling,
- Huslige sysler; matlaging, konservering, klesvask etc.
- Fiskeriene; redskapsutvikling, nye båttyper, marin økologi etc.

Tidsramma ga ikke rom for dette, men flere eksempel på modernisering og milepæler er omtalt, for eksempel:

Først av alt arbeidet med å bære vann, vannmangel, spare på vann (sisterner), fram til avsaltingsanlegget kom i 1996.

Dessuten: elektrifisering, kaianlegg (1978) som gjorde slutt på ekspedering pr. båt i sundet/havna av rutebåten, og lager for fisk på kaia (1990-tallet)

7. **Rorbuene samt arbeidet med egg og dun (ærfugl-arbeidet):** Jeg gjorde ikke dette til noen hovedsak i intervjuet. Dette er tema som andre har forsket og skrevet mer om. Men begge informantene mintes forsommerfisket etter sei med deltakelse fra indre Salten og bruk av rorbuene i den forbindelse. En interessant opplysning vedr arbeidet med ærfuglen som jeg ikke har observert i andre rapporter: Det å ”reire” for ærfuglhunnen (”Ea”) var mannfolkarbeid (tradisjonelt/fortsatt?).

II. INTERVJUET SOM GRUNNLAG FOR VIDERE FORSKNING

Givær er et meget interessant samfunn som peker seg ut for ytterligere forskning på utviklingstrekk på 1900- og 2000-tallet. Fiskeværets sammenhengende bosetting og geografiske avgrensning gjør det også svært egnet for komparative studier med andre like/evt. ulike samfunn.

De rike fiskeriressursene ”rett utenfor stuedøra” har vært (og er fortsatt) grunnlaget for bosettinga, men samfunnet har helt opp til i våre dager kombinert dette markedstilpassede fisket, med andre ”landbaserte” aktiviteter. Ikke minst har landbruket i et marginalt jordbrukslandskap vært nødvendig for opprettholdelse av husholdene helt fram til i våre dager (nb også for landskapspleien). Dessuten kan Givær vise til spesielle virksomheter som seifisket før St. Hans, rorbudriften, dunvær-aktiviteten.

Umiddelbart kan Givær oppfattes som et veldig stabilt fiskerbonde-samfunn, preget av få og små endringer, der livet og arbeidsoppgavene i liten grad har endret seg over tid. Gjennom dette intervjuet kan alternative hypoteser og problemstillinger utledes. På 1900-tallet, og ikke minst i Sven og Sigruns levetid, har ny teknologi blitt tatt i bruk både på land og til havs. Nye informasjonskanaler har kommet til (radio, tv, internett). For eksempel foregår undervisning i i 2014 via Skype, når ungene ikke kommer seg på skolen i Helligvær, grunnet uvær.

Eksempler på forskningsspørsmål kan være:

Hvordan har utviklingen av forbrukersamfunnet påvirket livet på Givær, tilgang og bruk av konsumvarer etc., er en problemstilling som bør undersøkes nærmere? Har denne moderniseringa kun vært en slags tilpassing eller har den blitt drevet fram innenfra? Hvordan har samfunnsutviklinga/moderniseringa påvirket relasjonene mellom beboerne på Givær? Hva med livet med kristendom? Da radioen kom ble radiogudstjenesten sentral for befolkninga. Under krigen, uten radioapparat, var det søndagslesning fra bibel og huspostiller. Har kristendomsutøvelsen endret seg etter den tid, om så hvordan, i dette samfunnet der bedehus- og misjonsbevegelsen står så sterkt?

Gjennom intervjuet berøres (så vidt) en rekke slike tema som kan følges opp via ytterligere intervju, annet dokumentasjonsarbeid og forskning, for eksempel i form av masteroppgaver.

III. BRUK AV / SITERING FRA INTERVJUET:

Dette intervjuet er utført som dokumentasjon for Fortidsminneforeningens "Givær-prosjekt".

Informantene, Sven og Sigrun Sivertsen har selv sagt rett til å benytte intervjuet på den måten de ønsker. De har begge lest gjennom og gitt innspill til denne rapporten.

Intervjuet kan dessuten naturligvis brukes i annen relevant forskningsøyemed. For øvrig er bruken klausulert, og annen bruk skal i hvert enkelt tilfelle avtales med intervjuets opphavsmann:

Førsteamanuensis Wilhelm Karlsen, Nord universitet, mobil 9068 2521, inntil annet avtales (overføring til arkivinstitusjon, for eksempel Arkiv i Nordland).

All bruk og sitering skal naturligvis refereres til i henhold til vanlig skikk og bruk i slik sammenheng.

IV. REFERANSER TIL PERSONER SOM NEVNES MED FORNAVN I INTERVJUET:

Olga: Olga Sivertsen (f. 1934). Svend og Sigruns storesøster, bosatt i Bodø, langt yrkesliv som jordmor ved Bodø sykehus.

Jostein og Sølvi:

Jostein Sivertsen (f. 1950) og hans kone Sølvi. Jostein er søskenbarnet og nabo til Sigrun og Sven. Han er fisker og har vært Svens kollega og kompanjong gjennom et langt arbeidsliv. I 2014 drifter Jostein i lag med Vidar Sivertsen, Svens sønn. Jostein og Sølvi har tre egne barn. Tre fosterbarn, som har vokst opp hos dem, har bosatt seg på øya, to av dem med familie.

Olaug: Olaug Olsen f. 1974, driver Nilsen-bruket (brn.1). Martin Nilsens datter,

Martin: Martin Nilsen (1931-2012), Olaug Olsens far

John Sivert: John Sivert Nilsen (f. 1933), yngre bror av Martin Nilsen bor i Bodø.

Dagny: Dagny Falch. Giværs første lærer (i skoleperiode nr. 2 fra 1941). Dagny ble gift med Sven og Sigruns onkel Harald (f. 1915).

Dessuten nevnes en rekke andre giværing og slektninger med fornavn. For å identifisere disse er det enklest å konsultere gårds- og slektshistorien for Bodø/Bodin: Gudbrandson, Terje: Bodin bygdebok, Del II, bind 1, Væran, (Bodø 1978)

V. AVSLUTNING.

For intervjueren/undertegnede har møtet med Givær og intervjuet med Sven og Sigrun vært en berikelse og et hyggelig møte med fortida som barn og ungdom. Alle i Givær handlet kolonial-, fiske- og skipsutstyr i forretningen til min far Owe og farfar Wilhelm (firma Wilh. Karlsen, etablert 1922 som opphørte i desember 1973). Også min mor Rachel arbeidet i forretningen og hadde et sterkt forhold til giværingene. Fra 1974 handlet giværingene kolonialvarer hos: Emilie Jensens eft. (innehaver Hoset) – firmaet opphørte vinteren 2014.

Bodø, 11. juni 2014¹

Wilhelm Karlsen

---

¹ I forbindelse med utgivelsen av denne publikasjonen har Wilhelm Karlsen i juni 2019 foretatt enkelte korrigeringer (oppdatert adresse og e-postadresse) og presiseringer («i dag» er byttet ut med «2014») – dette uten at innholdet for øvrig på noen måte er endret i forhold til den opprinnelige teksten fra 11. juni 2014.

ISBN: 978-82-691844-0-2

Bodø 2019